

ortadoğu analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Aralık 2022 • Cilt: 13 • Sayı: 120 • Fiyatı: ₺ 20

MESELE SADECE FUTBOL MU?

DR. ZARQA P. ABDULLAH

**LÜBNAN'DA DÜRZİLER NASIL
BİR CUMHURBAŞKANI İSTİYOR?**

DR. TUBA YILDIZ

**İSRAİL'DE 1 KASIM SEÇİMLERİ:
SAĞ KANAT SİYASETİN
HIZLI YÜKSELİŞİNİN
ARKASINDAKİ SEBEPLER**

DR. SEHER BULUT

KATAR'IN SPOR DİPLOMASİSİ VE FIFA 2022

ISSN 1308-7541

9 771308 754001

www.orsam.org.tr

ORSAM RÖPORTAJ
DOÇ. DR. HAYAT EL-HARİRİ

ABDENNOUR TOUMI

KATAR'IN BÖLGESEL VE KÜRESEL
ETKİLEŞİMLERİNDE YENİ BİR BOYUT:
2022 DÜNYA KUPASI

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

ERDEMLİLİK İDDİASIYLA
AHLAKSIZLIK YAYMA ARASINDA BATI:
ÜSTÜNLÜK KİBRİ

DR. ELSADIG ELFAQIH

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün

Prof. Dr. Mehmet Şahin

Prof. Dr. Meliha Altunışık

Prof. Dr. Tayyar Arı

Prof. Dr. Cengiz Tomar

Prof. Dr. Muhtinin Ataman

Prof. Dr. Mahir Nakip

Prof. Dr. Muhsin Kar

Prof. Dr. Kemal İnat

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3

Çankaya / Ankara

Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara

Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 13, Sayı 120, Aralık 2022

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 30 Kasım 2022

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2022 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki temel meseleleri ve güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı analizlerle ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 120. sayısı ile karşınızda olmaktan memnuniyet duymaktayız. Bu sayımızda bölgedeki tartışmaların merkezine yerleşen açılış seremonisi, diplomasi, oluşturduğu oryantalizm tartışmaları, Filistin konusunu yeniden güçlendirmesi ve spor konusunda sürpriz sonuçların çıktığı Katar'daki Dünya Kupası'na ilişkin dolu dolu yorumlarla karşınızdayız. Ayrıca bu ana temanın yanı sıra bu sayımızdaki analizlerin bir kısmı, yine bölgesel gelişmeleri daha sonraki dönemde etkilemesi daha fazla muhtemel Lübnan-İsrail arasındaki deniz sınır anlaşmasına ilişkindir. Bu çerçevede iki konu etrafında sahadan ve yerel olarak tanınmış kişilerden değerlendirmelerimizi okuyabilirsiniz. Böylece Katar'daki Dünya Kupası meselesinde yeniden alevlenen oryantalizm ve Batı'nın diğer değerlere yönelik üstünlükçü ve otokratik bakış açısının tarihsel ve sosyolojik analizleri, Katar'daki Dünya Kupası öncesinde ve sonrasında gerçekleştirilen çalışmalar ve reformlarla ilgili değerlendirmeleri, spor diplomasisiyle ekonomik kazanımlara ve Afrika takımlarının bu turnavadaki durumlarına ilişkin yorumları okuyabilirsiniz.

İsrail-Lübnan eksenli değerlendirmelerde ise Doğu Akdeniz'deki gelişmelerin olası yansımalarını, İsrail'de ultra-Ortodoks ve sağ siyasetin yeniden daha da güçlenmesiyle sonuçlanan

parlamento seçimlerine ilişkin yeni denklemleri ve Lübnan'da yeniden kriz sarmalına dönüşen cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin gelişmeleri bulabilirsiniz. Bunların dışında Rusya-Ukrayna savaşının en fazla hissedildiği bölge olan Afrika'da ekonomik, siyasi ve güvenlik temelli bu savaşın sonuçlarına odaklanan çalışmaya, ABD'nin Ortadoğu politikasını küresel güçler arası rekabet üzerinden analiz eden değerlendirmeye ve son olarak dergimizin temel unsurlarından olan Irak ile Türkmenler konusuna ilişkin yoruma ulaşabilirsiniz.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da kasım ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, kapak konusuyula ilişkili önemli bir figürün incelenmesi ve bölgedeki meselelere ilişkin önde gelen uzmanlarla yapılan mülakat bulunmaktadır. Röportaj kısmında Lübnan Amerikan Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Doç. Dr. Hayat el-Hariri ile hem Lübnan özelinde hem de bölgesel gelişmeler ve Katar'daki Dünya Kupası genelinde verimli bir görüşme gerçekleştirerek sahadan yorumları dergimize kazandırmış bulunmaktayız. Biyografi/Tema kısmında ise Lübnan-İsrail arasındaki tarihi anlaşmanın sonuçlanmasında mekik diplomasisiyle ön plana çıkan ve geçmiştekinin aksine bu defa anlaşmanın başarıya erdirilmesindeki rolü yadsınamaz Amerikalı Yahudi Amos J. Hochstein'in hayatı, kariyeri ve bu süreçteki ilgi çekici detaylara ilişkin önemli bilgileri okuyabilirsiniz.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Aralık 2022 Cilt:13 Sayı:120

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

KAPAK DOSYASI

08 Katar'ın Bölgesel ve Küresel Etkileşimlerinde
Yeni Bir Boyut: 2022 Dünya Kupası / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

14 Erdemlilik İddiasıyla Ahlaksızlık
Yayma Arasında Batı: Üstünlük Kibri / Dr. Elsadig Elfaqih

18 Mesele Sadece Futbol mu? / Dr. Zarqa P. Abdullah

22 Şut ve Katar 2022: FIFA Dünya Kupası'nda Afrika Ülkeleri / Dr. Volkan İpek

30 Katar Dünya Kupası'nda Beliren "Batı" Dışılık:
Oryantalizm ve Batı-Merkeziyetçiliği / Dr. Hüsnâ Taş Yetim

36 Ekonomik Politik Parametreler Işığında
Katar 2022 Dünya Kupası / Gökhan Erel

BÖLGESEL GELİŞMELER

50 İKBY'de Seçim ve Türkmenlerin Kotayla Temsili / Dr. Selçuk Bacalan

54 İsrail'de 1 Kasım Seçimleri: Sağ Kanat Siyasetin
Hızlı Yükselişinin Arkasındaki Sebepler / Dr. Seher Bulut

58 Lübnan'da Dürziler Nasıl Bir Cumhurbaşkanı İstiyor? / Dr. Tuba Yıldız

62 Körfez-Batı Eksenli Gelişmeler ve Lübnan'a Yansımaları / Sohaib Johar

66 Lübnan'ın Umut Işığı Doğu Akdeniz / Hamza Haşıl

70 Rusya- Ukrayna Savaşının Afrika'ya Etkileri / Kaan Devocioğlu

KAPAK DOSYASI

KATAR'IN SPOR
DİPLOMASİSİ VE
FIFA 2022

Merve Zorlu

40

"BÜYÜK GÜÇLER ARASI
MÜCADELE" DÖNEMİNDE
ABD'İN ORTADOĞU
POLİTİKASI

Dr. Tamer Kaşıkçı

46

RÖPORTAJ 78

Abdenour Toumi

Doç. Dr. Hayat el-Hariri:

LÜBNAN, PETROL VE
DOĞAL GAZ
KAYNAKLARINDAN
FAYDALANMA HAKKINDAN
ASLA VAZGEÇMEYECEKTİR!

BIYOGRAFI

AMOS HOCHSTEIN:
İSRAİL-LÜBNAN DENİZ
SINIRI ANLAŞMASINDAKİ
KİLİT İSİMİ

Recep Tayyip Teke

74

08

12

20

50

54

58

62

66

ISSN 1308-7541
9 771308 754001

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Kasım 2022

- İran'da 22 yaşındaki Mehsa Emini'nin gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine başlayan gösteriler devam ederken gözaltı dalgasıyla birlikte üniversite öğrencilerinin okuldan uzaklaştırılması protesto edildi.
- Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, gaz merkezi önerisini tekrarlayarak hızlı bir şekilde Türkiye'de bir gaz merkezi kurabileceklerini belirtti.
- Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), temiz enerji projelerine 100 milyar dolarlık yatırım yapmak için stratejik bir ortaklık anlaşması imzaladı.
- Libya Ulusal Birlik Hükümeti Başbakanı Abdulhamid Dibeybe, Libya ve Sudan arasındaki sınır kapısını yeniden açacaklarını söyledi.
- İsrail'de, 6 milyon 788 bin seçmen meclisteki 120 milletvekilini belirlemek üzere ülke genelindeki 12 bin 393 sandıkta oy verme işlemine başladı.

2 Kasım 2022

- Ürdün, ABD havacılık şirketlerinden Bell Textron ile 10 helikopter satın almak için anlaşma imzaladı.
- Tunus'ta kamuya ait Tunus Ulaşım Şirketi çalışanları ekim ayı ücretleri ödenmediği gerekçesiyle işi bıraktı.
- Fas Kralı 6. Muhammed, 24 Ağustos 2021'den bu yana diplomatik ilişkilerinin kesik olduğu Cezayir'in Cumhurbaşkanı Abdelmecid Tebbun'u "diyalog" için ülkesine davet etti.

- Azerbaycan Ordusu özel kuvvetleri, İran sınırında tatbikat başlattı. Hava kuvvetleri, füze ve topçu birlikleriyle koordinasyon içerisinde yapılan tatbikatta bir dizi görev icra edecek.
- Katar'a 2022 Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) Dünya Kupası için gelecek ziyaretçilere hadis-i şeriflerin anlatılması için hazırlık yapıldı.
- Terör örgütü PKK/YPG'nin, Suriye'nin kuzeydoğusundaki Haseke ilinde ocak ve şubat aylarında sivillere ait 140 evi tamamen yıktığı ya da zarar verdiği ortaya çıktı.

3 Kasım 2022

- 2022 FIFA Dünya Kupası etkinliklerinde güvenlik amacıyla görev almak için yola çıkan ada sınıfı korvetlerden TCG BURGAZADA Katar'a ulaştı.
- Cezayir Merkez Bankası, üzerinde Arapçanın yanı sıra ilk defa İngilizce ifadelerin de yer aldığı 2 bin dinarlık banknotları piyasaya sürdü.
- İran'da nükleer programı nedeniyle uygulanan yaptırımların ve Mehsa Emni'nin gözaltında ölümü üzerine başlayan protestoların gölgesinde dolar kuru rekor seviyeye çıktı.

4 Kasım 2022

- İran'ın güneydoğusundaki Haş kentinde cuma namazı sonrası düzenlenen rejim karşıtı gösteriler sırasında güvenlik güçleriyle bazı protestocular arasında çıkan olaylarda çok sayıda kişinin yaralandığı belirtilirken, aktivistler ise olaylarda 1 göstericinin öldüğünü iddia etti.

6 Kasım 2022

- BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 27. Taraflar Konferansı (COP27), Mısır'ın Şarm eş-Şeyh kentinde başladı.
- BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 27. Taraflar Konferansı (COP27), Mısır'ın Şarm eş-Şeyh kentinde başladı.
- İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), uluslararası kuruluşları, İsrail hapisanelerindeki Filistinli hasta, yaşlı, çocuk, kadın ve idari tutukluların derhâl serbest bırakılması için harekete geçmeye çağırdı.

7 Kasım 2022

- Somali'de terör örgütü Eş-Şebab'ın, askerî üsse saldırması sonucu 5 kişi hayatını kaybetti.
- Suriye'deki Beşar Esad rejimi güçleri, İdlib ilinin güneyindeki stratejik M4 kara yolu çevresi ve Halep'in batı kırsalına saldırılar düzenledi.
- Tunus'taki muhalefet partilerinden Özgür Anayasa Partisi, 17 Aralık'ta düzenlenecek erken genel seçimlerin durdurulması için dava açtı.
- İran, Norveç Parlamento Başkanı Masud Gharahkhani'nin İran'a yönelik açıklamalarına tepki olarak Tahran büyükelçisini Dışişleri Bakanlığına çağıracağını duyurdu.
- İsraili aşırı sağcı Milletvekili Itamar Ben-Gvir, meclisteki Arap milletvekillerinin İsrail'i "geriye dönüş olmaksızın" terk etmelerini istediğini belirtti.

9 Kasım 2022

- Mısır'ın kuzeyindeki eş-Şarkiyye vilayetinde bir trenle öğrenci servisinin çarpışması sonucu 19 öğrenci yaralandı.
- İran Petrol Bakanı Cevad Ovcı, Rusya'yla doğal gaz sahalarının geliştirilmesi ve ihracatını kapsayan yaklaşık 4 milyar dolarlık anlaşma imzaladıklarını söyledi.
- Irak Başbakanı Muhammed Şiya es-Sudani, Türkiye'nin ekonomik anlamda gelişmiş bir ülke olduğunu belirterek, "Türkiye, Irak'ın kalkınmasında rol oynayabilir" dedi.

10 Kasım 2022

- Lübnan'da 14. cumhurbaşkanını seçmek için Mecliste düzenlenen 5. oturumda, hiçbir aday yeterli oyu alamadı.
- Kolera salgınıyla mücadele eden Lübnan, Dünya Sağlık Örgütünden (DSÖ) 600 bin kolera aşısı teslim aldı.
- Orta Afrika Cumhuriyeti'nde (OAC) 13 Ağustos 1960'tan bu yana Fransız büyükelçilerine verilen "daimî duayen büyükelçi" unvanı kaldırıldı.

11 Kasım 2022

- Bakü yönetimi, İran medyasında son dönemde Azerbaycan aleyhine yapılan karalama kampanyalarından rahatsız olduğunu açıkladı. İran'ın Bakü Büyükelçisi Seyyid Abbas Musavi, Azerbaycan Dışişleri Bakanlığına çağırıldı.

- ABD'den, İsraili aşırı sağcı Milletvekili Itamar Ben-Gvir'e kınama geldi. Ben-Gvir'in İsrail'in 1998'de terör eylemleri nedeniyle yasakladığı ve ABD'nin terör örgütü olarak tanımladığı ırkçı "Kah" hareketinin kurucusu İsraili haham Meir Kahane'yi öven açıklamaları "tiksindirici" olarak nitelendirildi.
- İran'daki protestolar sırasında tutuklanan İtalyan vatandaşı Alessia Piperno, İran makamları tarafından serbest bırakılarak İtalyan devletine ait özel uçakla ülkesine döndü.

12 Kasım 2022

- Yemen Enformasyon Bakanı Muammer el-Iryani, İran'a ülkesinin topraklarına silah, insansız hava araçları ve uyuşturucu doldurmaya devam ettiği suçlamasında bulundu.
- Hamas Hareketi, Filistin barışı için imzalanan Ceza-yir Bildirisi'ni uygulamaya hazır olduğunu açıkladı.

13 Kasım 2022

- İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog, 1 Kasım'daki seçimleri önde bitiren Likud Partisi lideri Binyamin Netanyahu'yu hükümeti kurmakla görevlendirdi.
- Doğu Avrupa ve Balkanlar'da siber saldırılar devletleri tehdit ediyor. Özellikle Ukrayna-Rusya savaşı sonrası saldırıların sayısında artış görüldü. Bulgaristan, Polonya, Romanya, Moldova, Estonya ve Arnavutluk'un kamu kurumlarına ait internet siteleri de hedefte yer aldı.

16 Kasım 2022

- İsrail güçleri, işgal altındaki Batı Şeria'da düzenlediği baskınlarda 45 Filistinliyi gözaltına aldı.
- İran'ın güneybatısındaki Huzistan eyaletinde Mehsa Emimi protestoları sırasında kimliği belirlenemeyen bazı kişiler emniyet güçleri ve göstericilerin üzerine ateş açtı. Saldırı sonucu 7 kişi hayatını kaybetti, 10 kişi yaralandı.
- İran, ABD'nin talebi doğrultusunda Yunanistan tarafından taşındığı petrole birlikte el konulan tankerinin serbest bırakıldığını duyurdu.
- İsrail'in güneyindeki Necef (Negev) Çölü bölgesinde meydana trafik kazasında 7'si İsrail askeri 10 kişi yaralandı.
- İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, ABD'li yetkililerin aksi yöndeki açıklamalarına rağmen nükleer anlaşma konusunda Tahran ile Washington arasında mesaj alışverişinin devam ettiğini söyledi.
- Tunus makamları, 16 düzensiz göçmeni taşıyan teknenin kuzey kıyısı açıklarında batması sonucu ölenlerin sayısının 5'e yükseldiğini duyurdu.
- Katar FIFA yetkilisi, Batı medyasında yapılan haberlerde 2022 FIFA Dünya Kupası karşılaşmalarında taraftarların para karşılığında tutulduğuna ilişkin iddiaları kınadı.

17 Kasım 2022

- İsrail, işgal altındaki Batı Şeria'nın güneyindeki Yahudi yerleşim birimlerini genişletmek için yüzlerce dönüm Filistin toprağına el konulmasını öngören askeri talimat çıkardı.
- Cezayir'in ulusal petrol ve doğal gaz şirketi Sonatrach, Slovenya'yla doğal gaz ihracatı anlaşmasını yeniledi.
- ABD, İran Radyo ve Televizyon Kurumunda (IRIB) çalışan üst düzey 3 yetkili ve 2 gazeteciyi yaptırım listesine aldı.

- BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Volker Türk, Sudan nüfusunun üçte birinin insani yardıma ihtiyacı olduğunu belirterek 7 milyon kişinin de gıda güvensizliği nedeniyle açlık tehdidi altında olduğunu açıkladı.
- İran İnsan Hakları Kurumu, Mehsa Emimi'nin ölümü sonrasında başlayan gösterilerde güvenlik güçlerinin müdahalesi sonucu hayatını kaybedenlerin sayısının 342'ye yükseldiğini açıklarken, hakkında idam kararı verilen tutuklu sayısının 5'e çıktığını duyurdu.
- Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Katar'da düzenlenecek 2022 FIFA Dünya Kupası organizasyonunun, iklim maliyeti ve ülkede insan hakları durumuna yönelik iddialar nedeniyle iptal edilmesi tartışmalarına ilişkin, "sporun siyasileştirilmemesi gerektiği"ni söyledi.

14 Kasım 2022

- AB, İran'da Mehsa Emimi'nin ölümü ve sonrasında başlayan gösterilere yapılan müdahaleler nedeniyle İranlı 29 kişi ve 3 kuruluşa yeni yaptırımlar uygulama kararı aldı.
- Azerbaycan'da İran'ın özel servislerinin oluşturduğu casus ağı ifşa edildi; bu kapsamda 5 kişi "devlete ihanet" suçundan gözaltına alındı.
- İran'da 22 yaşındaki Mehsa Emimi'nin gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine başlayan gösteriler sürüyor. Tutuklanan göstericilerin yargılanmasıyla ilgili ilk mahkeme kararı açıklandı. Göstericiler içerisinde 1 kişiye idam cezası, 5 kişiye de hapis cezası verildi.

18 Kasım 2022

- İran'ın kuzeybatısındaki Bukan kentindeki protestolar sırasında 2 güvenlik görevlisinin "silahlı kişilerle girilen çatışmada" öldüğü bildirildi.
- İran, Fransız otomobillerinin ülkede tescilinin ve ithalatının yasaklandığını duyurdu.
- Azerbaycan İsrail'de büyükelçilik, Filistin'in Ramallah şehrinde de temsilcilik ofisi açacak.
- BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı Genel Sekreteri Rebeca Grynspan, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması'nın yenilenmesinin ardından gübre yüklü ilk Rus gemisinin Avrupa limanından 21 Kasım'da Afrika'ya hareket edeceğini duyurdu.

19 Kasım 2022

- İran Dışişleri Bakanı Hüseyin Emir Abdullahiyan, ülkesinin nükleer faaliyetlerini denetleyen UAEA Yönetim Kurulunda Tahran aleyhinde alınan kararın "siyasi" olduğunu ve karara karşılık vereceklerini söyledi.

20 Kasım 2022

- İsrail'in Tel Aviv kentindeki Ben Gurion Uluslararası Havaalanı'ndan Katar'ın başkenti Doha'ya ilk doğrudan uçuş gerçekleşti.
- İran'da 22 yaşındaki Mehsa Emini'nin gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine başlayan gösteriler bazı üniversitelerde sürdü. Öte yandan protestolarla ilgili bir kişi daha yargılandığı Devrim Mahkemesi tarafından idama mahkûm edildi.

22 Kasım 2022

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Mısır Devlet Başkanı Abdülfettah es-Sisi Dünya Kupası'nın açılış töreni için gittiği Katar'ın başkenti Doha'da el sıkıştı.
- İran tarafından Irak'ın Kerük kentinde bulunan PAK karargâhına füze saldırısı düzenlendi. 4 roketle yapılan saldırıda can kaybı olmadı.
- Suriye'nin kuzeyinde terör örgütü PKK/YPG'nin sivillere yönelik saldırıları nedeniyle Cerablus ve Tel Abyad ilçelerinde eğitime ikinci bir duyuruya kadar ara verildi.
- Suriye Millî Ordusu (SMO), yaklaşık 1.000 civarında mensubunun katılımıyla Suriye'nin kuzeyindeki Afrin ilçesinde askerî tatbikat gerçekleştirdi.

23 Kasım 2022

- BM, Yemen'de 2 Ekim'de sona eren ateşkesin ardından silahlı çatışmaların yeniden başlamasının, ülke halkı için yıkıcı sonuçları olacağı konusunda uyardı.
- Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirilen operasyonda, aralarında sözde Cerablus hücre sorumlusu Muhammed el-Shrada ile sözde Cerablus lojistik sorumlusu Ebu Mahmud kod adlı Ali Temur'un da yer aldığı 7 DEAŞ terör örgütü mensubu yakalandı. Operasyonda 3 canlı bomba ve 13 ayrı bombalı eylemde kullanılacak patlayıcılarla düzenekler ele geçirildi.

24 Kasım 2022

- İran'da, 22 yaşındaki Mehsa Emini'nin gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetmesi üzerine başlayan gösteriler bazı üniversitelerde devam etti.

KATAR'IN BÖLGESEL VE KÜRESEL ETKİLEŞİMLERİNDE YENİ BİR BOYUT: 2022 DÜNYA KUPASI

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCI

Başkan Yardımcısı ORSAM

“

Dünya Kupası çerçevesinde Katar'ın İngiltere, Almanya, Suudi Arabistan ve Bahreyn'le ilişkileri gerek turnuva sırasındaki tutum gerekse de turnuva sonrası dönemdeki ilişkilerine dair emareler içermektedir.

”

Katar'ın ev sahipliği yaptığı 2022 Dünya Kupası küresel bir futbol şöleni olmasının yanında, bölgesel ve uluslararası siyaset gündeminin bir öznesi olarak dikkat çekiyor. Öyle ki Dünya Kupası sırasındaki etkileşim ve organizasyon çerçevesinde yaşanan bazı gelişmeler, ülkeler arası ilişkilerde ciddi sonuçlar doğurabilme potansiyeli taşıyor. Bununla birlikte yine kupayla ilintili olarak ortaya çıkan siyaset gündemi hem

Ortadoğu coğrafyasındaki politik meseleler hem de özellikle Katar'ın kimi ülkelerle olan ilişkileri gibi hususların tartışılmasına zemin hazırlıyor. Bu noktada özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinin futbol takımları ve yayın kuruluşları, Katar'ın insan hakları konularındaki tutumunu, ülkedeki yerleşik medeni kural ve kaideleri ve bunun yanında turnuvaya hazırlık sürecindeki işçilerin durumlarını yoğun şekilde eleştirdi.

Belirli takımlar ve taraftarlar stadyumda ve stadyum çevrelerinde eleştirilerini gündeme getirirken, Almanya gibi futbol takımları ise bu yaklaşımlarını sahaya kadar taşıdı ve spor faaliyetini siyasi olarak araçsallaştıran bir görüntü ortaya koydu. Bu çerçevede turnuva ve futbolla ilgili olmayan, sporun içerisine ideolojik saikler sokmaya çalışan bu yorumlar, birçok Katar

yetkilisi tarafından art niyetli olarak tanımlandı. Katar Dışişleri Bakanı Şeyh Muhammed Abdurrahman el-Sani, ülkesine yönelik bazı eleştirilerin talihsiz olduğunu ifade ederken, bu yorumları yapan ülkelerin çifte standart uyguladığını vurgulamıştır. Katarlı bazı yetkililer ise bu tip yorumlarla gündeme gelen ülkelerle ilişkilerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini dahi ifade ettiler. Dünya Kupası çerçevesinde Katar'ın İngiltere, Almanya, Suudi Arabistan ve Bahreyn'le ilişkileri gerek turnuva sırasındaki tutum gerekse de turnuva sonrası dönemdeki ilişkilerine dair emareler içermektedir.

KATAR-İNGİLTERE: LONDRA'NIN RİSKLİ TUTUMU

Dünya Kupası bağlamında Katar'a yönelik eleştirilerin dozunun yüksek olduğu İngiltere'de bu tutum, muhafazakâr medya kurumları ve siyasetçilerin yanında bazı kamu kurum ve yayıncıları tarafından da benimsenmiştir. Öyle ki İngiltere'nin en önemli kamu yayıncısı BBC ve yine spor yayınlarında öne çıkan ITV gibi kanalların kupanın açılış seremonisini boykot ederek yayımlamamaları İngiliz taraftarlarca şaşkınlıkla karşılanırken, Katar'da da tepki çekmiştir. Öte yandan İngiltere'nin başkenti Londra'daki ulaşım otoritesi olan Transport for London kurumunun Katar'ın LGBT haklarına yönelik tutumunu nedeniyle şehirdeki otobüs, taksi ve metrolardaki Katar ve Dünya Kupası reklamlarını kaldırma kararı da Körfez ülkesi yönetiminin tepkisini çekmiştir. Öyle ki bu karar sonrasında Katarlı yetkililer tarafından yapılan

açıklamada
"Dünya
Kupa-

sının barışçıl bir şekilde devam etmesi ve Katar'ın uluslararası prestijine karşı bir eylem" olarak değerlendirilebilecek bu girişimler sonrasında Katar'ın İngiltere'deki yatırımlarını yeniden gözden geçireceği ifade edilmiştir.

Katar'ın Londra'da değeri 40 milyar doları bulabileceği tahmin edilen ve aralarında Canary Wharf bölgesi, Shard Kulesi, Harrods mağazası, The Ritz Oteli ve Heathrow Havalimanı'nın yüzde 20 hissesi gibi nitelikli yatırımları düşünüldüğünde, ulaşım otoritesinin hamleleri sonucunda Londra'nın bu yatırımları riske etmek istemeyeceği aşîkârdır. Dolayısıyla turnuva sonrasında Londra'da alınan bu kararın ve Katar'a yönelik eleştirel yaklaşımların yeniden gözden geçirilmesi beklenebilir. Bununla birlikte Brexit sonrası Körfez ülkelere ilişkilerini daha da ilerletmek isteyen İngiltere'nin bu anlamda en önemli müttefiklerinden Katar'la ilişkilerini bozmak istemeyeceği de söylenebilir. Nitekim Başbakan Rishi Sunak'ın Dünya Kupası'nın organizasyonundaki başarısından dolayı Katar'ı tebrik eden açıklamaları bu tutumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

ALMANYA'NIN KATAR HAZIMSIZLIĞI

Dünya Kupası çerçevesinde Katar'a yönelik eleştirel seslerin yükseldiği bir başka ülke olan Alman-

ya'da Katar karşıtı söylem ve protestoların daha turnuva başlamadan gündeme geldiği görülmektedir. Bu çerçevede bir süre Alman yazılı ve sözlü basınında Katar'ın Dünya Kupası organizasyonunun boykot edilmesi gerektiği çağrılarını gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, Alman milli futbol takımının eski önemli oyuncularından Philipp Lahm, insan hakları meselelerinden ötürü "Katar'a gitmek yerine turnuvayı evden takip ederim" açıklamalarında bulunmuş ve Katar'ı boykot etmiştir. Ardından ise kupanın başında 23 Kasım'da Almanya'yla Japonya arasında oynanacak olan müsabaka öncesinde LGBT pazubentlerini takmalarının engellenmesine karşılık Alman milli takımı futbolcuları bir protesto gerçekleştirdiler. Futbolcular ağızlarını kapatarak ilgili gelişmeler karşısında susmak zorunda kaldıklarını ifade eder biçimde, Katar'ın ilgili politikalarını ve bunun yanında Uluslararası Futbol Federasyonları Birliğini de (FIFA) eleştirmiştir.

Bu tutumlarıyla turnuvanın en fazla siyasilenen takımı olarak görülen Almanya'nın turnuvaya grup aşamasında veda etmesinin ardından ise Almanya'da Katar'a yönelik eleştiriler devam etmiştir. Almanya medyasında ve sosyal medya mecralarında Katar'a karşı sert söylemler yer alırken, Katar'daki ulusal medya kanallarında ise Almanya'nın alaya alındığı yayınların yapılması iki ülke arasındaki sürtüşmenin toplumsal ve

siyasi düzleme çekilmesi riskini doğurmuştur. Bu çerçevede, Katar'la siyasi, ekonomik, jeopolitik düzlemde, özellikle Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında, güçlü ilişkiler geliştirme peşinde olan Almanya, turnuvada futbola ilgisi olmayan ve rasyonel temelden yoksun eleştiriler sebebiyle Katar-Almanya ilişkilerinin geleceğini tehlikeye atabilecek eylemlerde bulunmasına sebep olmuştur. Her ne kadar ilgili eylemlerin Katar-Almanya siyasi ilişkilerine nasıl etki edeceği belirsizliğini korurken, iki ülke siyasilerinin konuyu rasyonel bir düzlemde ele alarak ilişkilerde ciddi bir yara açmasını en-

gelleme çabasında olacakları tahmin edilebilir.

“İki ülkenin turnuva dolayısıyla sergiledikleri ilişki, aslına bakıldığında Körfez krizi sonrası gelişen ilişkilerin en üst aşamaya geldiğini ifade ediyordu. Nitekim turnuvanın açılış resepsiyonuna katılan Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman, açılış maçını Katar Emiri Temim bin Hamed'le birlikte izleyerek olumlu bir görüntü vermişti.

KATAR-SUUDİ ARABİSTAN: MEDYA PÜRÜZLERİ

Bunun yanında turnuva çerçevesinde ortaya çıkan bir gelişme de Katar-Suudi Arabistan ilişkileriyle ilgilidir. İki ülkenin turnuva dolayısıyla sergiledikleri ilişki, aslına bakıldığında Körfez krizi sonrası gelişen ilişkilerin en üst aşamaya geldiğini ifade ediyordu. Nitekim turnuvanın açılış resepsiyonuna katılan Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman, açılış maçını Katar Emiri Temim bin Hamed'le birlikte izleyerek olumlu bir görüntü vermişti. Turnuvanın ilerleyen günlerinde ise

Muhammed bin Selman'ın Katar atkısını takması, Emir Temim bin Hamed el-Sani ve önceki Emir Hamed bin Halife el-Sani'nin Suudi Arabistan'a yönelik sevgi gösterileri de büyük ilgi toplamıştı. Fakat bütün bu olumlu iklime karşın, Suudi Arabistan'da medya otoriteleriyle Katar-menşeli BeIN Sports yayın kuruluşu arasında daha önceki Körfez krizi sırasında gündeme gelen soruna benzer gelişmeler yaşandı.

Esasında Körfez krizinin son bulmasının ardından Suudi Arabistan ve Katar spor yayıncılığı konusunda da iş birliğine başlamıştı. Öyle ki yayıncılık anlamındaki iliş-

kiler, "Suudi Arabistan tarafından kurulan BeOUTQ platformunun BeIN Sports'un yayın hakları olan spor karşılaşmalarını korsan şekilde yayımlayarak, Katar-menşeli platformun gelir elde etmesini engellediği" bir ortamdan, "Riyad yönetiminin 2021 yılından itibaren BeIN Sports'a yeniden lisans verdiği ve kanalın faaliyetlerini destekleme adına 150 milyon dolar yatırımda bulunduğu" bir ortama evrilmışti. Böylesi bir iklimde ve siyasi liderlerin yakın görüntü verdiği bir ortamda Suudi Arabistan'daki yetkililerin BeIN Sports kanalıyla ilgili aldıkları yayın durdurma kararı yeni bir kriz ortamının kapısını araladı. Öyle ki turnuvanın başladığı 20 Kasım tarihinden itibaren Suudi yetkililer, dünya kupası maçlarının büyük çoğunluğunun (42 maç) yayın hakkına sahip ve BeIN Sports'un bir

alt kuruluşu olan Tod TV'nin yayınlarını durdurma kararı olarak özellikle Suudi Arabistan'da dünya kupası heyecanının yaşanmasını riske ettiler. Karara gerekçe olarak yayıncılık ilkelerinin ihlali gösterilirken, karar nedeniyle milyonlarca Suudi taraftarın turnuva maçlarını izleyemedikleri ya da alternatif yolları denemek durumunda kaldığı ortaya çıkmıştır. Söz konusu yayınları durdurma eyleminin detayları henüz net değilken, Suudi Arabistan-Katar arasında yeni bir polemik konusu olabileceği fakat özellikle üst düzey devlet yetkilileri çerçevesinde Dünya Kupası ikliminde gündeme getirilmemesinin yüksek ihtimal olduğu söylenebilir. Bu çerçevede Suudi otoritelerin ilgili kararı alma nedenleri önümüzdeki günlerde netleşebilecektir.

“

Katar-Bahreyn ilişkileri henüz diğer ikili ilişkiler gibi ilerletilememiştir. Bu kriz, hâlihazırda Dünya Kupası bağlamında da görülmektedir. Nitekim, kupanın açılış törenine Suudi Arabistan ve BAE'den üst düzey katılım gerçekleştirilirken Bahreyn'den Kral İsa el-Halife'nin katılım göstermemesi dikkat çekmiştir.

”

KATAR-BAHREYN: HÂLEN KÖRFEZ KRİZİ Mİ?

Bunun yanında turnuva çerçevesinde ortaya çıkan Katar'ın bir diğer ikili ilişkisi ise Bahreyn'lidir. Ortadoğu'daki normalleşme ikliminin ardından Körfez ülkeleri ilk önce İsrail'le ardından kendi aralarında ve ardından da İran ve Türkiye'yle normalleşmeler gerçekleştirmişlerdir. Bu çerçevede Katar'ın Suudi Arabistan ve Mısır ile ilişkileri hızlı şekilde gelişmiş ve Emir Temim bin Hamed el-Sani gerek Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman ile gerekse Mısır Devlet Başkanı Abdülfettah el-Sisi'yle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Buna ek olarak, Katar-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ilişkileri de belirli bir dereceye kadar yavaşlamış olsa da sonradan Katar Emiri el-Sani ve BAE Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid'in farklı platformlarda görüşmeleriyle birlikte ilişkiler ilerletilmiştir.

Fakat bu çerçevede, Katar-Bahreyn ilişkileri henüz diğer ikili ilişkiler gibi ilerletilememiştir. Bu kriz, hâ-

lihazırda Dünya Kupası bağlamında da görülmektedir. Nitekim, kupanın açılış törenine Suudi Arabistan ve BAE'den üst düzey katılım gerçekleştirilirken Bahreyn'den Kral İsa el-Halife'nin katılım göstermemesi dikkat çekmiştir. Krizin bir başka göstergesi ise Körfez krizinin ardından birçok ülkeyle Katar arasındaki uçuşlar başlatılırken, Bahreyn'le hâlen bu yönde bir adım atılmamış olmasıdır. Turnuvadan önce uçuşların açılmasına dair Bahreynli yetkililerle Katar Sivil Havacılık İdaresi arasında görüşme talebi olmuş olsa da Katarlı yetki-

lilerin ifade ettikleri üzere söz konusu süreçlerin tamamlanmasının zaman alması beklenmektedir. Bir başka sorun alanı da Bahreyn'in Katar vatandaşlarına yönelik vize uygulamasını devam ettirmesidir. Katar'ın açık kapı politikası çerçevesinde Bahreyn vatandaşlarından vize istemediği bir ortamda Manama yönetiminin bu tutumunu devam ettirmesi ilişkilerde sorunlu bir alan olarak görülmektedir. Söz konusu kriz alanlarının çözülmesi Körfez içi normalleşme süreçlerinde pasif konumdaki Bahreyn'in makul bir aktör olarak kabul edilmesi için

zaruridir. Mevcut tutumun devam ettirilmesi ise Bahreyn'in gerek bölge siyaseti bağlamında gerekse de turnuvanın bölgedeki ekonomi politik dengelerde yapabileceği değişiklikler çerçevesinde dezavantajlı konumunu sürdürmesi riskini beraberinde getirebilecektir.

Sonuç olarak Dünya Kupası'nın Körfez bölgesi ve Ortadoğu'da Arap ülkelerinin fikir birliği sağladığı konulardan birisi olduğuna dair yapılan yorumların olduğu ortamda, Katar'la ilişkilerini sorunsuz hâle getirmeye çalışan belirli ülkelerin bu turnuvanın olumlu ik-

liminden tam anlamıyla yararlanamadıkları görülmektedir. Özellikle bu aşamada, Körfez'deki komşuları Suudi Arabistan ve Bahreyn'in Katar'la ilişkilerinde hâlen pürüzler bulunması, bu ülkelerin Dünya Kupası sonrası ilişkilerini etkileyebilecektir. Bu aşamada Suudi Arabistan'la ilişkiler Katar açısından daha umut verici olarak değerlendirilip pürüzler kısa zamanda aşılabilir gibi görünürken, Bahreyn'le ilişkilerdeki siyasi ve fikir ayrılıkları için daha fazla zamana ihtiyaç var gibi görülmektedir.

“

Katar'ın ciddi yatırımlarının bulunduğu, enerji ve spor gibi alanlarda iş birlikleri yaptığı Almanya ve Fransa'da ise eleştirilerin toplumsal düzeye yayılması Doha yönetiminin söz konusu ülkelerdeki algısına yönelik iyileştirici adımlar atmaya sevk edebilir.

”

Öte yandan 2022 Dünya Kupası, Katar'ın bazı Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine neden olabilecek gelişmelere de sahne olmuştur. İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkelere Katar'daki kültürel farklılıklardan kaynaklanan bazı uygulamalar, LGBT hakları ve göçmen işçilere yönelik politikalarına yönelik eleştirilerinin “iç siyasete müdahale” noktasına gelmesi mevcut iyi ilişkiler zemininde birtakım yaralar açmıştır. Özellikle İngiltere'nin Katar'ı diğer Avrupa ülkelerinin de yanında durarak rasyonel temellerden uzak eleştirilere katılması, Doha tarafından endişeyle karşılanırken bu ülkedeki Katar yatırımlarının tartışmaya açılması gündemini ortaya çıkarmıştır. Katar'ın ciddi yatırımlarının bulunduğu, enerji ve spor gibi alanlarda iş birlikleri yaptığı Almanya ve Fransa'da ise eleştirilerin toplumsal düzeye yayılması Doha yönetiminin söz konusu ülkelerdeki algısına yönelik iyileştirici adımlar atmaya sevk edebilir. Öte yandan bu eleştiriler karşısında Alman ve Fransız siyasi aktörlerinin de iç kamuoyuna yönelik Katar lehine mesajlar vermesi Doha yönetiminin beklentileri arasında olacaktır. ■

ERDEMLİLİK İDDİASIYLA AHLAKSIZLIK YAYMA ARASINDA BATI: ÜSTÜNLÜK KİBRİ

DR. ELSADIG ELFAQIH

Başkan Danışmanı ORSAM

“

Batılı ülkeler, tüm ahlaki kuralları çığnemenin sporla bağdaşmayacağı fikriyle uyuşmayan amaç ve araçları kullanmaktadır. Bu kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmak temel hedef ve gözetilmesi gereken prensip olmalıdır. Ancak bazı Batı ülkeleri Katar'daki Dünya Kupası'nda şahit olduğumuz üzere, yalnızca bu kuralları çığnemekle kalmayıp daha da ileri giderek sözleşmeleri veya genel spor ilkelerini ihlal etmektedir.

”

Katar'daki dünya kupasıyla ilgili süregiden tartışmalar Batı medeniyetinin diğer medeniyetleri ve farklılıkları algılama ve saygı duyma konusundaki çelişkileri yeniden su yüzüne çıkarmış oldu. Özellikle Almanya'nın yoğunlaştığı Katar'a yönelik olumsuz kampanya erdemli olma iddiasında olan bir medeniyetin kültürel çeşitliliği pekiştirmesi

amacıyla gerçekleştirilen spor gibi uluslararası organizasyonun temel hedeflerine gölge düşürmüş ve oryantalizmin farklı formlarda dirilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla erdemlilik iddiasının klasik geçmiş örneklerde olduğu gibi Batı'nın kibriyle sonuçlandığına şahit olmaktadır. Bu süreçlerin belirli tarihsel ve sosyal aşamaları olduğu aşikârdır.

KİBİRLİLİK

Beşerî toplumlar, Batı'nın bu gibi insani faaliyetlerde küstahlık tahnına oturmadan önce sporla ilgilenmiştir. Nitekim Batı'nın çelişkileri, kendisinin başlattığı, keşfettiği veya icat ettiği gerçek bir faaliyetle övündüğünde kendini genellikle çok belirgin şekilde göstermektedir. Ancak spor, kesinlikle Batı'nın icatlarından, keşiflerinden ve girişimlerinden değildir. Sporun ilk yapanlar, kendilerini savaşa hazırlamak amacıyla Sümerler ve eski Mısırlılar olmuştur.

Sporla eğlence ve dinî ibadet toplumda siyasi istikrar durumu yaratma gibi çeşitli amaçlarla teşvik edilmiştir. Aynı şekilde spor alanları Latin Amerika'daki Maya uygarlığında da genişlemiştir. Mayalarda top oyunları özellikle diniî, sosyal ve siyasi amaçlara hizmet etmiştir ve yerel çeşitlilikten kaynaklanan farklılıkları ve çatışmaları önemsizleştirerek ortak sosyal bağ sağlamıştır. Onları daha sonra, sporun kendilerinde önemli dinî ve sosyal çağrışımları bulunan eski Yunanlılar ve Romalılar izlemiştir. Bu çağrışımlar arasında toplumun ana birleştirici özelliklerinden biri olarak fiziksel ve zihinsel mükemmelliğe ulaşmak için çabalamak yer almıştır. Platon ve Aristo, sporu eğitimde ve dolayısıyla insanın refahında temel unsur olarak görmüştür. Nitekim eğitilmiş bir Yunanlı, insan haklarının gözetilmesi dâhil olmak üzere pek çok meselenin yanı sıra atletik yarışmalara katılarak beden ve zihin arasında uyum yaratmaya çalışmalıydı. Thomas Aquinas, özellikle "izlemek" ve eğlenmek uğruna yırtıcı hayvanların önünde insanları ölüm tehlikesine maruz bırakmak Helenistik kültür mirasında yaygın bir eylem hâline geldiğinde, Platon ve Aristo gibi insanın gelişmesi için bedeni ve ruhu geliştirmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Sportmenlik spor çevreleri dışındaki sivil ve kültürel yaşam için önemli olduğu düşünülen ve sadece resmî kurallara uymaktan daha fazlasını gerektiren temel erdem olmasına rağmen, bu kavram birleşik bir kavram veya ahlaki açıdan farklı bir dizi erdem olarak çok az

ilgi ve uyum görmüştür. Bu kavram, ona eşlik eden eğlence yöntemlerine bile uzanarak müsabakaların eğlence ile rekabetçi düzeyini eşitlemektedir. Aynı zamanda, bu olumlu ahlaki denge spor rekabetinin temel amacı olan mükemmelliğe uzanmaktadır. Spor meydanlarındaki "hile" ile bağlantılı ihlaller de dâhil olmak üzere Batı'yla İslam dünyası arasındaki medeniyet çatışması meselelerini bir kenara bırakacak olursak bazı Batı ülkelerinin davranışlarına yönelik ahlaki itirazlar Batılı ülkelerin mantıksal tutarlılıktan yoksun olmalarıyla ilgilidir. Aynı zamanda Batılı ülkeler, tüm ahlaki kuralları çiğnemenin sporla bağdaşmayacağı fikriyle uyuşmayan amaç ve araçları kullanmaktadır. Bu kurallara sıkı sıkıya bağlı kalmak temel hedef ve gözetilmesi gereken prensip olmalıdır. Ancak bazı Batı ülkeleri Katar'daki Dünya Kupası'nda şahit olduğumuz üzere, yalnızca bu kuralları çiğnemekle kalmayıp daha da ileri giderek sözleşmeleri veya genel spor ilkelerini ihlal etmektedir. Aynı zamanda bu ülkeler, oyuncuların ve izleyicilerin uymaları beklenen birtakım standartları dahi ihlal etmiştir.

IRKÇILIK

Katar'daki Dünya Kupası öncesinde, bu kupanın yapılacağı tesislerde çalışırken ölen işçi sayısı da dâhil olmak üzere, sayısız yan ve marjinal konu hakkında yoğun bir bilgi karmaşası yaratılmıştır. Bunu yapanların başında Deutsche Welle'e bağlı Alman radyo ve televizyon istasyonları bulunmuştur ve ardından bu haberlere Guardian başta olmak üzere İngiliz gazeteleri de eşlik etmiştir.

“

Burada okuyucu şu soruyu sorabilir: "Oryantalizmin" Katar Dünya Kupası ile ilgisi nedir? Cevabı ise ırkçı dürtüler ve oryantalizm mirasından başka açıklaması olmayan ve Katar'daki Dünya Kupası'na yönelik inşa sürecinde kullanılan yanıltıcı bilgilerin Batı mediasındaki yoğunluğunda yatmaktadır.

”

Nitekim İngiliz gazeteleri, kanıt sunmadan, güvenilir kaynaklara dayanmadan ve hatta bu sayıların arka planını ve taraflılıklar ilgisini "araştırmadan" yüksek rakamları yayımlamaya gönüllü olmuşlardır. Bu taraflılık genellikle ırkçı, tarihsel ve oryantalist güdülerle yapılmaktadır. Burada okuyucu şu soruyu sorabilir: "Oryantalizmin" Katar Dünya Kupası ile ilgisi nedir? Ce-

vabı ise ırkçı dürtüler ve oryantalizm mirasından başka açıklaması olmayan ve Katar'daki Dünya Kupası'na yönelik inşa sürecinde kullanılan yanıltıcı bilgilerin Batı mediasındaki yoğunluğunda yatmaktadır. Batı mediasını "İslamofobi ve oryantalistlerin sözlerinden etkilenmekle" suçlayan ve hayatını kaybeden göçmen işçi sayılarına ilişkin Katar'ın sunduğu resmî yanıt bu çerçevede oryantalizme de atıfta bulunmuştur. Ortadoğu'daki sosyal medya platformları hak-

kında dezenformasyon konusunda uzman olan ve Katar'da ikamet eden araştırmacı Mark Owen Jones'un görüşüne göre, "Batı'nın yaklaşımında kısmi oryantalizm bulunmaktadır. Nitekim oryantalizmin temel ilkelerinden biri, Batılı veya Avrupalı olmayan dünyanın daha vahşi ve barbar olduğunun varsayımıdır. Dolayısıyla okuyucu o bölgede bir tür vahşet olduğuna inanıyorsa muhtemelen bu sayıların gerçek olduğuna inanmaya daha meyilli olacaktır." Bu

nedenle Dünya Kupası'nı konu eden haberler, Batı'nın diğer halkları ve ulusları anlamadaki sorunsal klişelerden etkilenmiştir. Batı medyası bunu yaparken de uzun bir kibir tarihine dayanmıştır ve başkalarının kültürel miraslarını, ahlaki değerlerini ve hatta dinî yükümlülüklerini ifade etme özgürlüğü söz konusu olduğunda kınından çıkarmak için hiç acele etmediği ifade özgürlüğü kılıcını çekmiştir.

“

Alman araştırmacı Sebastian Zuns ise "İnsan Hakları Satılık Değildir" adlı çalışmasında, genel olarak Batı'nın ve özel olarak Almanya'nın Katar'a yönelik politikalarındaki çelişkiye dikkat çekmiştir. Araştırmacı, kitabında "Bir yandan Katar'daki insan hakları ve işçi hakları ihlalleri Alman politikacılar, medya ve sivil toplum örgütleri tarafından sert eleştirilere maruz kalırken, diğer yandan Alman şirketleri Katar devletiyle Dünya Kupası'na altyapı inşa etmek için kazançlı sözleşmeler imzaladı" demiştir.

”

Bu itibarla biz ve başkaları, devletler ve toplumlar olarak Batı'nın davranışları hakkında bir fikir sahibi olabiliriz. Ancak bu düşünce-mizi dile getirirken, korkudan ve çekinmeden ziyade edepten ve nezaketten ötürü, dilimiz Batı'ya uygun kelimeler kullanmaya cesaret etmemektedir. Halbuki onların ağızları, hak ve ahlak ehlinin dilini kontrol eden belâgat ve edep sınırlarını oldukça aşan "müsteh-

cenliklerle" doludur. Burada elbette nesnellüğün gerekliliklerini konuşmada nezaket yasaklarına izin veren istisnalar mevcuttur ki durumu tanımlarken en azından "bayağılık" tanımı kullanılabilir. Boş küstahlık ancak mantıkla en alt düzeye indirilmedikçe bastırılmaz ve yeniden kendisini gösterme girişiminde bulunur. Akli başında her insan, Nazi geçmişi nedeniyle soykırım gerçeğiyle yaşamak zorunda kalan Almanya gibi bir ülkenin, dünyaya insan hakları konusunda bir şeyler öğretmeye cüret etmeyecek bir ülke olduğunu düşünebilmektedir. Nazi Almanyası'nda işkence görenlerin o zamanki tek suçu ırk ve din bakımından farklı olmalarıdır ve onlara ayrıca "her türlü eş cinselliği teşvik ettikleri" söylenmiştir. Üstelik Almanya bunu, Almanya ve Batı'nın eş cinselliği teşvik etme kampanyalarını benimsemeden, bu sapkınlığa parlak liberal "şımartma" adları takmadan ve Araplarla Müslümanların ahlakını bozmak istedikleri eş cinselliğin bayrağında gökkuşağının renklerini dalgalandırmadan önceki dönemde yapmıştır. Dünyanın bu ikiyüzlülüğün büyüklüğünü unutmaması adına eski Almanya Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel'in Katar'la ilişkilerde "Alman küstahlığı" ve "iğrenç" olarak nitelendirerek eleştirdiğini vurgulamakta yarar bulunmaktadır. Ona göre Almanya'nın bu tutumu sportmenlikten ve insanların değerlerini ölçtükleri medeniyetin en küçük özelliklerinden yoksundur. Alman dergisi "Stern"e verdiği demeçte Gabriel, "Almanya'da eş cinselliğin 1994 yılına kadar suç olduğunu" belirterek, "annemin çalışmak için hâlâ kocasının iznine ihtiyacı vardı" demiştir. Sözlerine

"Misafir işçilere kötü davrandık ve onları kötü bir şekilde barındırdık" diye devam etmiştir. Açıklamasında Almanya'nın ahlaki değerlerin kısıtlamalarından kurtularak "liberal" hâle gelmesi onlarca yıl sürmesine rağmen, Almanların Katar'ı gerçekleştirdiği reformlar nedeniyle övmek yerine ülkeye her gün "hakaret ettiğini" belirtmiştir.

Alman araştırmacı Sebastian Zuns ise "İnsan Hakları Satılık Değildir" adlı çalışmasında, genel olarak Batı'nın ve özel olarak Almanya'nın Katar'a yönelik politikalarındaki çelişkiye dikkat çekmiştir. Araştırmacı, kitabında "Bir yandan Katar'daki insan hakları ve işçi hakları ihlalleri Alman politikacılar, medya ve sivil toplum örgütleri tarafından sert eleştirilere maruz kalırken, diğer yandan Alman şirketleri Katar devletiyle Dünya Kupası'na altyapı inşa etmek için kazançlı sözleşmeler imzaladı" demiştir. Örneğin Ekim 2022'de, Katar Yatırım Fonunun Alman enerji devi RWE'nin en önemli hissedarı olduğu duyurulmuştur. Ayrıca Katar, Deutsche Bank'ın yanı sıra Volkswagen'de de hisse sahibidir. Öte yandan Katar Havayolları, Bayern Münih kulübünün sponsorudur. Ancak Alman medyası ya da Katar Dünya Kupası'na eleştiri yönelten kesimler, bahsi geçen olumlu ekonomik bağlar hakkında bu ilişkileri "tartışmalı" kılacak politikalar izlememektedir. Sonuç olarak bu durum Almanya özelinde ve Batı genelinde çifte standart ve iki yüzlü tutumun ne derece yaygın olduğunu ve oryantalist bakış açısının Batı "değerlerinde" içkinliğini doğrulamaktadır. ■

MESELE SADECE FUTBOL MU?

DR. ZARQA P. ABDULLAH

Georgetown Üni.

“

Son bir yılda, FIFA'ya ev sahipliği yapan ilk Müslüman ülke olarak Katar hakkında medyada çıkan haberlerde olumsuz bir gidişat söz konusudur ve etkinliğin boykot edilmesi tavsiye edilmektedir. Eleştirilerin konseptinde sorunlu bir husus bulunmamakla birlikte medyada hâkim Avrupa merkezli ve oryantalist anlatı, Katar'ı bu tür bir spor etkinliği için yetersiz bir ülke olarak göstermektedir.

”

Dünya Kupası bünyesinde bir futbol maçı olarak el-Thumama Stadyumu'nda gerçekleşen Katar ve Senegal mücadelesini izledim. Tipik bir futbol tutkunu değilim ancak Katar'daki kutlama coşkusu ve etkinliğin yoğun medya görünürlüğü, maçı seyretmek konusundaki motivasyonumu artırdı. Stadyumda coşkulu taraftarlarla maçı

canlı olarak takip etmek ve etkinlik için yapılan hazırlık ve organizasyona şahit olmak bana bu büyük uluslararası spor etkinliği hakkında yeni bir bakış açısı kazandı. Bir sosyal bilimci olarak FIFA'yı ve futbolu aka-

demik bir perspektiften çalışıyorum. Bu bakış açısı kapsamında futbolun politikasına ve FIFA gibi büyük spor kuruluşlarına yoğunlaştım. FIFA'nın sömürge mirası ve ulus inşası politikalarıyla ilişkisi olsa bile alandaki tecrübe, futbolun

farklı kültürlerden insanları bir araya getirme potansiyeli olduğunu görmemi sağladı.

Yine de kültürel etkileşim potansiyeline sahip olan futbol, ne yazık ki vekâleten ideoloji savaşı yürü-

tülmesine de sahne olabilmektedir. Spor çoğunlukla siyasi alan olarak nitelendirilmiş ve silah kullanılmayan bir savaş türüyle ilişkilendirilmiştir. Günümüzün sosyo-politik gerçekliği doğrultusunda savaşlar medya ve dijital ortam üze-

rinden yürütülmektedir. 2022 FIFA Dünya Kupası'nda de söz konusu olan durum budur. Son bir yılda, FIFA'ya ev sahipliği yapan ilk Müslüman ülke olarak Katar hakkında medyada çıkan haberlerde olumsuz bir gidişat söz konusudur ve etkinliğin boykot edilmesi tavsiye edilmektedir. Eleştirilerin konseptinde sorunlu bir husus bulunmamakla birlikte medyada hâkim Avrupa merkezli ve oryantalist anlatı, Katar'ı bu tür bir spor etkinliği için yetersiz bir ülke olarak göstermektedir.

BATILI MEDYA KURULUŞLARININ KATAR KARŞITI TUTUMU

Çoğunlukla Kuzey Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) The Guardian, BBC, CNN ve Fox News gibi medya kuruluşları ahlaki üstünlük anlatısı üzerinden

kendi ülkelerindeki insan hakları ihlallerinin üzerini örtmektedir.

“

BBC'nin 2022 FIFA Dünya Kupası açılış törenini yayımlamayı reddetmesi Batı merkezli tutum çerçevesinde güçlü mesaj olarak yer almıştır. Bu karar açık bir ikiyüzlülük ve farklı bir kültürel bağlamdan soyutlanma niteliğindedir. Dahası bahsi geçen karar, yeni-sömürgeci bir tavır olarak kendi inançlarını yumuşak güç üzerinden başka halklara dayatma anlamına gelmektedir.

”

Sömürgeci ülkelerin şiddet yüklü tarihi ve futbolun sömürge ülkelere dayatılan sömürgeci mirası hususunda şiddet dolu bir tarihe sahip

olan İngiltere, gayet rahat şekilde denklem dışı bırakılmaktadır. BBC'nin 2022 FIFA Dünya Kupası açılış törenini yayımlamayı reddetmesi Batı merkezli tutum çerçevesinde güçlü mesaj olarak yer almıştır. Bu karar açık bir ikiyüzlülük ve farklı bir kültürel bağlamdan soyutlanma niteliğindedir. Dahası bahsi geçen karar, yeni-sömürgeci bir tavır olarak kendi inançlarını yumuşak güç üzerinden başka halklara dayatma anlamına gelmektedir. Medya kuruluşlarının ve çok sayıda gazetecinin ikiyüzlülüğü, aynı kişi ve kuruluşların yine kötü bir insan hakları karnesine sahip olan, Kırım'ı ihlak eden ve Suriye'yi bombalayan Rusya'nın ev sahipliği yaptığı FIFA Dünya Kupası'na ve Uygurlara karşı sindirme politikaları uygulayan Çin'in düzenlediği Olimpiyat Oyunları'na dair anlatılarındaki farklılıkta açık görülmektedir. Bu yayın or-

ganlarının sadece Katar'a boykot çağrısı yapmakla kalmayıp aynı zamanda Katar'daki FIFA futbol etkinliği hakkında olumsuz ve yanlış bilgilendirici bir anlatıyı aktif ve kasti olarak geliştirmeleri çok şaşırtıcı bir durum olarak karşımızdadır. Bu durum bir ülkenin imajını sabote etmek ve FIFA 2022 hakkında yanlış bilgilendirme yapmak üzere bariz bir girişimi işaret etmektedir. Bazı yayın kuruluşları stadyumların boş olduğu ve "modern kölelerce inşa edildiği" hakkında haberler yaparken Avrupalı şirketlerin bu istismardan aldığı payı göz ardı etmektedir. Diğer medya kuruluşları ise aslında çok kalabalık olan taraftar etkinlik bölgelerinin bir hayalet kent gibi boş olduğunu iddia etmektedir.

Bu keskin ikiyüzlülük sadece medyada değil siyasi figürlerde ve Almanya gibi futbol takımlarında da görülmektedir. Almanya İçişleri Bakanı, Katar'a bir "one-love" kol bandı getirerek Almanya-Japonya maçında koluna takmıştır. Ülkesinde kanunların uygulanmasından sorumlu olan bir siyasi figür olarak başka bir ülkede kanunu çiğnemekten rahatsız olmamıştır. Bu tavır beyaz ayrıcalığı ve çifte standardı vurgulamaktadır. Almanya'nın yükselen ırkçılık ve İslamofobi probleminin yanı sıra ifade özgürlüğü problemi de vardır. Zira Filistin'e destek için protestolara izin verilmemektedir. Aynı şekilde, Alman millî takımı Katar'daki ifade özgürlüğü eksiğini protesto ederken kendi oyuncularından biri olan Mesut Özil'in Uygurlara yapılan etnik temizliğe karşı protestosunu susturmuştur.

Spor üzerinden yürütülen siyasi çekişmelere bakıldığında, "mede-

niyetler çatışması" tezlerinin okullarda artık okutulmaması gerekliliğine dair düşüncelerimi bir kez daha hatırlıyorum. Küreselleşmenin ilerlediği dünyamızda farklılıklar artık azalmaktadır. Ancak şu an şahit olduğumuz olgu, siyasetçi medya devlerinin sürdürdüğü, teşvik ettiği ve üzerinden menfaat devşirdiği bir ideolojiler çatışmasıdır. FIFA 2022 hakkında son birkaç yıldır Katar'daki göçmen işçilerin durumuyla ilgili insan hakları anlatısı süregelmektedir. Küresel göç rejimleri, kapitalist sistem ve ırkçı ücretlendirme sistemlerinden bahsedilmezse eksik kalacak olan bu husus yine de olumlu bir değişikliğe yol açabilecektir. Son haftalarda ise Katar hakkındaki eleştiriler LGBTQ topluluğu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kişisel özgürlük bağlamındaki bu eleştirilerin ülkede ve bölgedeki insan ilişkilerinin sosyo-kültürel bağlamını dikkate almadığı görülmektedir. Tüm bu sorular spesifik bir cevap almaya üzere tasarlanmıştır: "Bizim yaptığımızı yapmazsan hoş karşılanmazsın." Bu anlatı, Ukrayna gibi birçok ülkede eşcinsel evliliğin yasallaştırılmadığı hususunu dikkate almamaktadır. Temel seviyede, kültürler arası anlayış gereği ülkeler arasında kültürel farklılıkların bulunduğu gerçeğini anlamak gerekmektedir fakat Avrupa merkezci ve ahlaki üstünlükçü anlayış, diğer kültürleri belirli değerleri benimsemeleri ölçüsünde kabul edilmeye değer olarak görmektedir.

2022 FIFA DÜNYA KUPASI'NIN ÖNEMİ

Tüm bu nedenlerden ötürü, Katar'daki 2022 FIFA Dünya Kupası, bugüne kadarki en önemli FIFA

etkinliğidir. Bu aynı zamanda FIFA'nın tarihinde bir dönüm noktasıdır. Bu dünya kupası sadece siyasi yönü ve eksiklikleriyle hatırlanmayacak; aynı zamanda FIFA'nın futbolun dünyayı birleştiren ve kültürler arası anlayışı teşvik ettiği iddialarını test etme fırsatı sağlayacaktır. Katar'daki FIFA etkinliği bize kültürel farklılıkların nasıl tecelli edeceğini göstermekte ve öte yandan medya devlerinin anlatıyı şekillendirmek, belirli siyasi gündemleri teşvik etmek konusundaki rolleriyle gazeteciliğin ihtiyaç duyduğu dengeli yaklaşımın altını çizmektedir.

Son haftalardaki gelişmeler, objektif gazetecilik kavramının mevcut durum itibarıyla bir mit olduğunu ortaya koymuştur. Birçok haber ve yayın FIFA etkinliği esnasında yer alan kültürel değişimi, stadyumların çevresinde konukları kahve ve şekerle karşılayan çocukları ve yerel halkı göstermiştir. Birlikte eğlenen ve metroda şarkılar söyleyen taraftarlar bu haberlerde yer bulamamışlardır. Aynı şekilde, sözde ahlaken üstün yayın kuruluşları, bazı futbol taraftarlarının yeterince "İngiliz" görünmediğine ve kiralandıklarına dair ırkçı anlatılar sergilemişlerdir. Bu hatalı söylemlere bakıldığında, gazetecinin durum ve sorumluluğunun önemini görmek mümkündür ve buradan hareketle tüm bu samsasyonel hikâye ve anlatıların futbolla ne kadar alakalı olduğu sorgulanmalıdır. Sonuç olarak bu güzel oyun, siyasi gündeme esir mi düşmüştür? FIFA 2022'de esas sahne alan oryantalist, ahlaki üstünlükçü ve Avrupa merkezci anlayışlar ve kültürel önyargılar mıdır? ■

ŞUT VE KATAR 2022:

FIFA DÜNYA KUPASI'NDA

AFRİKA ÜLKELERİ

“

Afrika ülkelerinin ulusal takımları 1930 yılındaki ilk kupada yer almadı. Fransa, Belçika ve Romanya ulusal takımlarının aynı gemide antrenman yaparak gittikleri Uruguay'da kolonyalizm yönetimleri altında oldukları için yer almayan Afrika ülkeleri ilk kez 1934 yılında İtalya'nın ev sahipliğinde gerçekleşen kupada temsil edildi.

”

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

Katılımcı ülke sayısının 32 olmasıyla, her dört yılda bir farklı kıtada düzenlenmesiyle ve binlerce insan tarafından izlenmesiyle uluslararası futbol festivali sayılmasının yanında bir uluslararası ilişkiler turnuvası olarak da değerlendirilebilecek Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) Dünya Kupası'nın yirmi ikincisi Katar'ın ev sahipliğinde 20 Kasım 2022 tarihinde başladı. Açılış maçını Fe-

nerbahçe'de top oynayan Enner Valencia'nın ev sahibi Katar'a attığı iki golle Ekvador'un kazandığı turnuvanın ikinci günündeyseniz Hollanda, Sahraaltı Afrika ülkesi Senegal'i son on dakikada attığı iki golle mağlup etmeyi başardı. Senegal sezon başında Liverpool'dan Bayern Münih'e transfer olan golcüsü Sadio Mané'nin eksikliğini çok hissetti. Senegal 2022 FIFA Dünya Kupası'na Sahraaltı Afrika'dan katılan tek takım değildir. Sahraaltı'nın batısındaki Nijerya, Kamerun ve Gana gruplarındaki üç maçtan olabildiğince puan top-

layıp üst turlara kalmak için mücadeleye edebileceklerdir. Bunun yanında Fas ve Tunus da turnuvaya Kuzey Afrika'dan katılan takımlar olarak dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle Afrika Katar'da 5 ülke ile temsil edilmektedir.

DÜNYA KUPALARINDA AFRİKA ÜLKELERİNİN ULUSAL TAKIMLARI

Afrika ülkelerinin ulusal takımları 1930 yılındaki ilk kupada yer almadı. Fransa, Belçika ve Romanya ulusal takımlarının aynı gemide antrenman yaparak git-

tikleri Uruguay'da kolonyalizm yönetimleri altında oldukları için yer almayan Afrika ülkeleri ilk kez 1934 yılında İtalya'nın ev sahipliğinde gerçekleşen kupada temsil edildi. Final maçında Çekoslovakya'ya çok sert bir vuruşla gol atan İtalyan Schiavo'nun "Topa vurmak için gereken gücü nasıl buldun?" sorusu gelince "O umutsuzluğun gücüydü" diye cevap verdiği 1934 Dünya Kupası'nda Mısır ilk turda Macaristan'a 4-2 yenilerek elendi. Afrika ülkelerinin ulusal takımları 1970 yılında Meksika'da düzenlenen turnuvada hiç yer almadılar.

Alman Gerd Müller'in 10 golle gol kralı olduğu, Brezilyalı Jairzinho'nun ise 7 golle Thomas Müller'i izlediği turnuvaya dördüncü gruptan katılan Fas, Batı Almanya'ya 2-1 ve Peru'ya 3-0 yenilip Bulgaristan ile 1-1 berabere kalınca grubu sonuncu bitirerek elendi. O yıla kadar Kuzey Afrika ülkelerinin ulusal takımlarının temsil ettiği Afrika kıtasının Sahraaltı bölgesi şimdiki adı Demokratik Kongo Cumhuriyeti olan fakat o zamanlar Zaire adıyla anılan ülkenin ulusal takımının 1974 yılında Batı Almanya'nın ev sahipliğindeki turnuvada ilk kez ortaya çıktı. Türk hakem Doğan Babacan'ın da hakem olarak görev yaptığı turnuvada Johan Cruyff'un total futbolu ve Alman Franz Beckenbauer'in driblingleriyle insanların kendinden geçtiği turnuvaya Zaire ikinci gruptan katıldı. İskoçya'ya 2-0, Yugoslavya'ya 9-0, üçüncü maçta ise Brezilya'ya 3-0 yenilen Zaire grupta sonuncu oldu ve elendi. Alman Karl-Heinz Rummenige'nin yıldızlaştığı ve Arjantin'in düzenlediği 1978 kupasında Sahraaltı Afrika ülkelerinin ulusal takımları yoktu ancak Kuzey Afrika ülkesi Tunus'un ulusal takımı yer alıyordu.

Turnuvaya ikinci gruptan katılan Tunus, Meksika'yı 3-1 yense de ikinci maçta Polonya'ya 1-0 kaybettiği ve üçüncü maçta Batı Almanya ile 0-0 berabere kaldığı için üçüncü oldu ve elendi. Ancak Tunus, ulusal takımının bir Dünya Kupası'nda galibiyet aldığı ilk Afrika ülkesi oldu. 1982 yılında İspanya'nın düzenlediği turnuvaya ise ilk kez bir Kuzey Afrika ve Sahraaltı Afrika ülkesinin ulusla takımları birlikte katıldı. 1970 Dünya Kupası öncesinde futbol

yüzünden birbiriyle savaşıyor Honduras'ın ve El Salvador'un yer aldığı, Arjantinli Maradona'nın, Macar Kiss'in, Belçikalı Colemans'ın, özgün penaltı tarzıyla Panenka penaltısını dünya futbol literatürüne sokan Çekoslovak Panenka'nın, Kuzey İrlandalı Best'in, Brezilyalı Zico'nun yıldızlaştığı, Kuveyt Futbol Federasyonu Başkanı Şeyh Ek Sabah'ın Fransa maçında hakemin kararına itiraz etmek için sahaya atıldığı turnuvada Kuzey Afrika Cezayir'le, Sahraaltı Afrika da Kamerun'la temsil edildi. Birinci gruptaki Kamerun Peru'yla, Polonya'yla, üçüncü maçta ise İtal-

ya'yla 1-1 berabere kalarak üçüncü sırada elendi. İkinci grupta yer alan Cezayir ise Batı Almanya'yı 2-1 yenmesine, Avusturya'ya 2-0 kaybetmesine, Şili'yi 2-1 yenmesine rağmen grupta üçüncü olarak elendi. Bu turnuvada Batı Almanya ve Avusturya ulusla takımlarının aralarında anlaşarak son maçta 1-1 berabere kaldıkları iddia edildi. Batı Almanya, Avusturya'yı 1-0 yenseydi Cezayir çeyrek finale kalacaktı. Yine de Cezayir dünya futboluna Madjer ve Belloumi gibi iki önemli yıldız tanıtmış oldu. 1986 yılında yine Meksika'nın düzenlediği ve İngiltere maçında elle

attığı gole “Tanrı’nın eli” diyen Maradona’nın, İspanyol Butrageno’nun, Danimarkalı Laudrup’un, İngiliz Lineker’in yıldızlaştığı turnuvaya Kuzey Afrika’dan yine sadece Cezayir ve Fas katıldı. Cezayir Kuzey İrlanda ile 1-1 berabere kalıp, Brezilya’ya 1-0, İspanya’ya 3-0 yenilip ikinci grupta son sırada yer alarak elendi. Fas ise Polonya’yla ve İngiltere’yle 0-0 berabere kalıp Portekiz’i 3-1 yenince Dünya Kupası tarihinde grubunu lider olarak tamamlayan ve ikinci tura kalan ilk Afrika ülkesi oldu. Fas bu turda Batı Almanya’ya 1-0 yenilip elendi.

“
1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) düzenlediği kupa, Afrika ülkeleri için ayrı bir önem taşıyordu. Kuzey ve Sahraaltı Afrika ülkeleri ilk kez bir kupaya üç takımla katıldılar.

SOĞUK SAVAŞ SONRASI SÜREÇ

1990 yılında İtalya’nın düzenlediği kupaya Afrika Sahraaltı’ndan Kamerun’la ve kuzeyden Mısır’la ka-

tıldı. Mısır F grubunda Hollanda’ya 1-0 kaybetti, İrlanda’yla 0-0 berabere kaldı, üçüncü maçta ise İngiltere’ye 1-0 yenildi ve elendi. B grubunda Kamerun ise Arjantin’i 1-0, Romanya’yı 2-1 yenip, Sovyetler Birliği’ne 4-0 yenilse de gruptan lider olarak çıkan ve ikinci tura katılmaya hak kazanan ilk Sahraaltı Afrika ülkesi oldu. Eleme maçlarında Angola’yla Nijerya arasında oynanan maçta Nijeryalı Samuel Okwaraji’nin kalp krizi geçirerek hayatını kaybetmesi, Sovyetler Birliği’nden Valeri Nepomniachy’nin yönettiği Kamerun’un futbolu bırakmış ve Réunion Adası’nda yarı profesyonel oynayan 38 yaşındaki Roger Milla’yı ulusal takıma çağırması ve Milla’nın grup maçında Romanya’ya iki gol, ikinci turda Kolombiya’ya iki gol atması, Arjantinli Diego Maradona’nın Napoli’de İtalya’yla Arjantin karşı karşıya gelirken o dönem futbol oynadığı Napoli takımının taraftarına “Size Afrikalı diyenleri, sizi kendinizden saymayan İtalyanları mı destekleyeceksiniz yoksa sizin Diego’nuzu mu?” diye sorması turnuvaya iz bıraktı. Kamerun ikinci turda Kolombiya’yı yendi ve çeyrek finale kalan ilk Afrika ülkesi ulusal takımı oldu. Ancak Kamerun çeyrek finalde İngiltere’ye 3-2 yenilerek turnuvaya veda etti.

1994 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) düzenlediği kupa, Afrika ülkeleri için ayrı bir önem taşıyordu. Kuzey ve Sahraaltı Afrika ülkeleri ilk kez bir kupaya üç takımla katıldılar. Kamerun grubunda İsveç’le 2-2 berabere kaldı, Brezilya’ya 3-0, Rusya’ya 6-1 yenilerek elendi. Kupaya ilk kez katılan Nijerya ise Bulgaristan’ı 3-1 yendi, Arjantin’e 2-1 yenildi, Yunanistan’ı

2-0 yenerek ikinci tura kaldı. Nijerya ikinci turda İtalya'ya Roberto Baggio'nun iki golüyle 2-1 yenilerek elendi. Aynı Baggio finalde Brezilya'ya penaltı atamayarak kupayı İtalya'nın kaybetmesinde rol oynadı. Fas ise F Grubu'nda Suudi Arabistan'a 2-1, Belçika'ya 1-0, Hollanda'ya ise 2-1 kaybederek sonucu sırada kaldı ve elendi. Nijeryalı Amokachi, Amunike ve Fenerbahçe'nin efsanelerinden Jay Jay Okocha turnuvanın Afrikalı yıldızlarındandı. Fransa'nın düzenlediği 1998 Dünya Kupası'nda ilk kez Afrika'dan beş ülkenin ulusal takımları katıldı. A Grubunda Fas Norveç'le 2-2-berabere kaldı, Brezilya'ya 3-0 kaybetti, İskoçya'yı 3-0 yenerek üçüncü oldu ve elendi. B Grubu'nda Kamerun Avusturya'yla 1-1 berabere kaldı, İtalya'ya 3-0 kaybetti, Şili ile 1-1 berabere kalarak grupta sonuncu oldu ve elendi. C Grubu'nda Güney Afrika Fransa'ya 3-0 yenildi, Danimarka ile 1-1, Suudi Arabistan'la 2-2 berabere kaldı ve grubu üçüncü sırada bitirerek turnuvadan elendi. D Grubu'nda ise Nijerya İspanya'yı 3-2, Bulgaristan'ı 1-0 yendi, Paraguay'a 3-1 yenilerek grubu lider olarak tamamladı ve ikinci tura kaldı. Nijerya ikinci turda Danimarka'ya 4-1 kaybederek turnuvaya veda etti. G Grubunda ise Tunus İngiltere'ye 2-0, Kolombiya'ya 1-0 kaybetti, Romanya ile 1-1 berabere kalarak son sırada yer aldı ve elendi. Brezilyalı Ronaldo, İtalyan Vieri, İtalyan Baggio, Fransız Zidane, Hollandalı Kluyvert, Meksikalı Hernandez, Güney Afrikalı Fish turnuvada yıldızlaştı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile İran'ın grup maçı herkesin en çok izlediği maçlardan biri oldu.

Güney Kore'nin ve Japonya'nın ortak düzenledikleri 2002 Dünya Kupası'nda ise Afrika'dan yine 5 ülkenin ulusal takımları vardı.

“
2010 yılındaki kupa ise ilk kez Afrika'da Güney Afrika'nın ev sahipliğinde gerçekleşti. Kupanın organizasyonu için Güney Afrika'nın, Fas'ın, Mısır'ın, Libya'nın ve Tunus'un aday olduğu turnuvayı Güney Afrika 14 oyla alarak organizasyon için kazandı. Afrika 6 takımla en çok bu turnuvada temsil edilmiş oldu.”

Türkiye'nin de 1954 yılındaki kupadan sonra katıldığı ilk turnuva olan bu kupada A Grubu'nda Senegal Fransa'yı 1-0 yenerek, Danimarka'yla 1-1, Uruguay'la ise 3-3 berabere kalarak grubu ikinci sırada bitirdi ve ikinci tura kaldı. B Grubu'nda Güney Afrika Paraguay'la 2-2 berabere kalarak, Slovenya'yı 1-0 yenerek, İspanya'ya 3-2 yenilerek üçüncü oldu ve elendi. E Grubu'nda Kamerun İrlanda'yla 1-1 berabere kalarak, Suudi Arabistan'ı 1-0 yenerek, Almanya'ya 2-0 yenilerek elendi. F Grubu'nda Nijerya Arjantin'e 1-0, İsveç'e 2-1 yenilerek ve İngiltere'yle 0-0 berabere kalarak sonuncu oldu ve elendi. Tunus H Grubu'nda Rusya'ya 2-0 yenildi, Belçika'yla

1-1 berabere kaldı, Japonya'ya 2-0 yenildi ve sonucu olarak elendi. İkinci turda İsveç'i 2-1 yenen Senegal Dünya Kupası'nda çeyrek finale kaldı ancak çeyrek finalde Türkiye'ye İlhan Mansız'dan 94.dakikada yediği golle elendi. 2006 yılında Almanya'nın düzenlediği kupada ise 5 Afrika takımından 4 tanesi Sahraaltındandı. C Grubu'nda Fildişi Sahili Arjantin'e ve Hollanda'ya 2-1 yenilip Sırbistan'ı 3-2 yendi ama üçüncü olduğu için elendi. D Grubu'nda Angola ilk maçında Portekiz'e 1-0 yenildi, Meksika'yla 0-0, İran'la 0-0 berabere kaldı ve üçüncü olarak elendi. E Grubu'nda Gana İtalya'ya 2-0 yenildi, Çek Cumhuriyeti'ni 2-0 yendi, Amerika Birleşik Devletle-

ri'ni 2-1 yenerek ikinci sıradan ikinci tura kaldı. G Grubu'nda Togo Güney Kore'ye, İsviçre'ye ve Fransa'ya 2-0 yenilerek grubu son sırada tamamladı ve elendi. H grubunda Tunus Suudi Arabistan'la 2-2 berabere kaldı, İspanya'ya 3-1, Ukrayna'ya 1-0 yenildi ve elendi. Gana ikinci turda Brezilya'ya 3-1 yenilip turnuvaya veda etti. Fransız Zidane'nin finalde İtalyan Matreazzi'ye kafa attığı turnuvada Afrika ülkelerinin ulusal takımları yine çeyrek finalden sonrasını göremediler.

AFRİKA'NIN EV SAHİPLİĞİ VE DOHA DÜNYA KUPASI

2010 yılındaki kupa ise ilk kez Afrika'da Güney Afrika'nın ev sa-

hipliğinde gerçekleşti. Kupanın organizasyonu için Güney Afrika'nın, Fas'ın, Mısır'ın, Libya'nın ve Tunus'un aday olduğu turnuvayı Güney Afrika 14 oyla alarak organizasyon için kazandı. Afrika 6 takımla en çok bu turnuvada temsil edilmiş oldu. Arjantinli Maradona'nın, uzaylı olarak anılan Messi'nin teknik direktörü olduğu kupada A Grubu'ndaki Güney Afrika Meksika'yla 1-1 berabere kaldı, Uruguay'a 3-0 yenildi, Fransa'yı 2-1 yendi ancak üçüncü olarak elendi. B Grubu'nda Nijerya Arjantin'e 1-0, Yunanistan'a 2-1 yenildi, Güney Kore'yle 2-2 berabere kaldı ve sonuncu olarak elendi. C Grubu'nda Cezayir Slovenya'ya 1-0 yenildi, İngiltere'yle 0-0 berabere

kaldı, Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) 1-0 yenildi ve sonuncu sırada kalarak elendi. D Grubu'nda Gana Sırbistan'ı 1-0 yendi, Avustralya ile 1-1 berabere kaldı, Almanya'ya 1-0 yenildi ve ikinci olarak ikinci tura yükseldi. E Grubu'nda Kamerun Japonya'ya 1-0, Danimarka'ya 2-1, Hollanda'ya 2-1 yenildi ve sonuncu sırada kalarak elendi. G Grubu'nda Fildişi Sahili Portekiz'le 0-0 berabere kaldı, Brezilya'ya 3-1 yenildi, Kuzey Kore'yi 3-0 yendi ve üçüncü olarak elendi. Vuvuzelaların ön plana çıktığı bu turnuvaya Fildişi Sahili oyuncusu Drogba ve Ganalı Gyan Afrika adına damga vurdu.

2014 yılında Brezilya'nın düzenlediği kupada ise Afrika'dan yine beş ülkenin ulusal takımları yer aldı. A grubunda Kamerun Meksika'ya 1-0, Hırvatistan'a 4-0, Brezilya'ya 4-1 yenilerek son sırada kalarak elendi. C Grubu'nda Fildişi Sahili Japonya'yı 1-0 yendi, Kolombiya'ya ve Yunanistan'a 2-1 yenilerek üçüncü sırada turnuvadan elendi. F Grubu'nda Nijerya İran'la 0-0 berabere kaldı, Bosna Hersek'i 1-0 yendi, Arjantin'e 3-2 yenildi ve ikinci sırada ikinci tura yükseldi. G Grubu'nda Gana Amerika'ya 2-1 yenildi, Almanya'yla 2-2 berabere kaldı, Portekiz'e 2-1 yenildi ve son sırada kalarak elendi. H Grubu'nda Cezayir Belçika'ya 2-1 yenildi, Güney Kore'yi 4-2 yendi, Rusya'yla 1-1 berabere kaldı ve ikinci sıradan ikinci tura yükseldi. 2014 Dünya Kupası iki Afrika ülkesinin ulusal takımlarının aynı anda ikinci tura yükseldiği ilk turnuva oldu. Bu turnuvada Kolombiyalı ve eski Galatasaraylı Faryd Mondragon 43 yaşında sahaya çıkarak Dünya Kupası'ndaki en yaşlı

oyuncu unvanını Kamerunlu Roger Milla'dan devraldı. Ekvador'un ise turnavadaki tüm gollerini Fenerbahçeli Enner Valencia attı. 2018 yılında Rusya'daki Dünya Kupası'nda ilk kez üç Kuzey Afrika ülkesinin ulusal takımları yer aldı. A Grubu'nda Mısır Uruguay'a 1-0, Rusya'ya 3-1, Uruguay'a 3-0 yenildi ve son sırada kalarak elendi. B Grubu'nda Fas İran'a 1-0, Portekiz'e 1-0 yenildi, İspanya'yla 2-2 berabere kaldı ve son sırada elendi. D Grubu'nda Nijerya Hırvatistan'a 2-1 yenildi, İzlanda'yı 2-0 yendi, Arjantin'e 2-1 yenildi ve üçüncü sırada kalarak elendi. G Grubu'nda Tunus İngiltere'ye 2-1, Belçika'ya 5-2 yenildi, Panama'yı 2-1 yendi ve üçüncü sırada kalarak elendi. H Grubunda ise Senegal Polonya'ya 2-1 yenildi, Japonya'yla 2-2 berabere kaldı ve

Kolombiya'yı 1-0 yenerek üçüncü sırada kalarak elendi.

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle 1938 yılından 1950 yılına kadar ara verilen FIFA Dünya Kupası'na şu ana kadar toplam 13 Afrika ülkesinin ulusal takımları katıldı. Kuzey Afrika'dan Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır, Sahraaltı Afrika'dan ise Kamerun, Senegal, Nijerya, Fildişi Sahili, Gana, Togo, Angola, Güney Afrika ve Zaire (Demokratik Kongo) kupada üst turlara çıkabilmek için mücadele ettiler. Kuzey Afrika ülkeleri arasında bir tek Libya kupaya katılmadı, Sahraaltı Afrika'dan ise katılan 9 takımın beşi Batı bölgesindedi. Tüm turnuvalarda toplam 2548 gol atıldı, Afrika takımlarının attığı gol sayısı ise 116 oldu. Kamerun ve Nijerya on sekizer, Fas on beş, Tunus ve Cezayir on ikişer, Senegal ve Güney

Afrika onar, Fildişi Sahili dokuz, Gana sekiz, Mısır üç, Angola ise bir gol attı. Turnuvalar boyunca Togo ve Zaire gol atamadılar. Kamerun kupalara sekiz, Fas, Tunus ve Nijerya altı, Gana ve Cezayir dört, Senegal ve Fildişi Sahili üç, Güney Afrika iki, Mısır üç, Togo, Zaire ve Angola ise bir kez katıldı. Kamerun kupalara en çok katılan Afrika ülkesi oldu. Sonuç olarak Afrika kupada en yüksek olarak çeyrek finalde temsil edildi, Afrika takımları çeyrek finalden sonrasına şu ana kadar geçemediler. Afrika takımlarının Dünya Kupaları'ndaki maceraları değerli spor gazetecisi Mert Aydın'ın Dünya Kupası Tarihi kitabında ve her zaman sevgiyle anacağımız büyük usta Halit Kıvanç'ın Kupaların Kupası Dünya Kupası kitabında ayrıntılı şekilde okunabilir.

“ İlk defa bu kupada kupaya katılan Afrika ülkelerinin ulusal takımlarının tüm teknik direktörleri Afrikalı oldu. Bu takımlardan Senegal, Kamerun, Gana ilk maçlarını kaybederken Fas ve Tunus berabere kaldı. Kupanın Afrika için en ilginç anlarından biri de 24 Kasım 2022 tarihinde oynanan Kamerun-İsviçre maçında Kamerun doğumlu olup İsviçre ulusal takımında oynamayı tercih eden Breel Embolo'nun Kamerun'a attığı golden sonra sevinmemesi oldu.

”

Katar'daki 2022 Dünya Kupası Afrika için ayrı bir öneme sahip. İlk defa bu kupada kupaya katılan Afrika ülkelerinin ulusal takımlarının tüm teknik direktörleri Afrikalı oldu. Bu takımlardan Senegal, Kamerun, Gana ilk maçlarını kaybederken Fas ve Tunus berabere kaldı. Kupanın Afrika için en ilginç anlarından biri de 24 Kasım 2022 tarihinde oynanan Kamerun-İsviçre maçında Kamerun doğumlu olup İsviçre ulusal takımında oynamayı tercih eden Breel Embolo'nun Kamerun'a attığı golden sonra sevinmemesi oldu. Afrika takımları her ne kadar ilk maçlarında galibiyet alamazlar da oynadıkları oyunla ve biraz da gelecek maçlarda şanslarının yanında olmasıyla ikinci tura kalabilir. Ancak önemli olan çeyrek final barajını geçmeleri ki bunu da çok iyi biliyorlar. Sonuç olarak, bu kupada ve geçmişteki kupalarda olmak üzere, Afrika ülkelerinin ulusal takımları dinamik oyunlarıyla her zaman dikkat çekmeyi başardı. Bu yılın sonuna doğru Afrika Uluslar Kupası Kadınlar Şampiyonası'nın da başlayacağı düşünülürse Afrika futbolunun yükselişte olduğu da bir gerçek. ■

KATAR DÜNYA KUPASI'NDA BELİREN “BATI” DIŞILIK: ORYANTALİZM VE BATI MERKEZİYETÇİLİĞİ

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen

“

Organizasyon kapsamında 200 milyar dolanın üzerinde yaptığı harcamayla da uluslararası düzeyde adından söz ettiren Katar'ın bu ev sahipliğinin söz konusu yapıcı katkılarının ve olumlu yönlerinin bazı Batılı devletler ve Batı medyası nezdinde ise görmezden gelindiğini belirtmek gerekmektedir.

”

Uluslararası Futbol Federasyonunun (FIFA) 2 Aralık 2010 tarihinde İsviçre'nin başkenti Zürih'te gerçekleştirdiği oylama sonucu dört yılda bir düzenlenen Dünya Kupası maçlarının yirmi ikincisinin Katar'ın ev sahipliğinde gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bu kararı takiben Katar 21 Kasım 2022 itibarıyla beş farklı şehri ve sekiz stadyumuyla FIFA Dünya Kupası futbol

turnuvasına ev sahipliği yapmaya başladı. 18 Aralık'ta gerçekleştirilecek olan final kupası maçıyla sona erecek olan bu etkinlik, uluslararası siyasetin odağını Katar'a çevirdi. Birçok farklı kültüre mensup bireyler arasındaki etnik, dinî,

dinsel ve siyasi farklılıkları geride bırakarak bir araya getiren ve bu nedenle “insanlık festivali” olarak da nitelendirilen bu organizasyonun ilk kez bir Ortadoğu devletinde düzenleniyor olması çatışmalarla anılan Ortadoğu'ya ve Ka-

tar'a ayrı bir prestij sağlamaktadır. Dünyanın en geniş kapsamlı spor etkinliğine ev sahipliği yapmanın tanıtım açısından önemini yanı sıra yumuşak güç unsurlarından biri olan futbol ise Katar'ı ayrıca diplomasi merkezi hâline getirdi.

Organizasyon kapsamında 200 milyar doların üzerinde yaptığı harcamayla da uluslararası düzeyde adından söz ettiren Katar'ın bu ev sahipliğinin söz konusu yapıcı katkılarının ve olumlu yönlerinin bazı Batılı devletler ve Batı medyası

nezdinde ise görmezden geldiğini belirtmek gerekmektedir.

Henüz organizasyon maçlarının başlamadığı sırada Katar'ın 2022 Dünya Kupası'na ev sahipliği önce 12 Kasım 2022'de Almanya'nın

Gelsenkirchen kentinde Schalke 04 ile Bayern Münih arasında oynanan maç sırasında gerçekleştirilen boykot eylemleriyle karşılaşırken, bazı Batılı devletler ve Batı medyası Katar'a ev sahipliğinin rüşvet ve yolsuzluk sonucu verildiğini ifade etmeye başladı. Katar'ın ev sahipliğine ilişkin bazı Batı medyası organlarında yer alan ifadeler incelendiğinde meseleyle spordan ziyade oryantalist bakış açısıyla yaklaşıldığı görülmektedir. Bu kapsamda önemli mesai harcayan Batı menşeli medya kuruluşlarından New York Times, The Washington Post, BBC, the Guardian, Reuters ve The Economist basmakalıp ifadelerin yoğun olarak kullanıldığı haberlere kapsamlı şekilde yer vererek Katar'ın ev sahipliğini göçmen işçiler, insan hakları ve LGBT konularının "yanılsatıcı" bir sunumu ve tasviriyi odaklarına almaktadır. Her dünya kupası maçının açılış törenini canlı yayımlayan BBC kanalı, Katar merkezli turnuva yayınlarında yer vermezken açılış törenini ise olumsuz niteleyen haber içeriklerine yer

verdi. Sosyal medya platformlarının ve Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) raporunun da eşlik ettiği Katar'a yönelik uluslararası kampanyanın merkezinde ev sahipliği koşullarının, insan haklarının, göçmen işçi ve terör meselelerinin yer aldığı görülmektedir.

“
Kefil sistemini yürürlükten kaldıran Katar, son yıllarda ayrıca göçmen işçilerin çalışma ve asgari ücret koşullarını kapsayan bir dizi reformları da sürdürmektedir. Bunun yanı sıra Katar organizasyon kapsamında hayata geçirilen projeler için çalışma koşullarını ve güvenlik önlemlerini de artırmıştır.”

DÜNYA KUPASINDA "BATI" DIŞILIK

Konuya ilişkin yapılan erken tartışmalarda Katar'ın dünya futbol turnuvası gibi büyük çaplı bir organizasyonu ağırlayacak düzeyde elverişli koşullara sahip olmadığı

meselesi ön plana çıkmıştır. Katar'ın bu organizasyona ev sahipliği yapabilecek düzeyde ve büyüklükte futbol sahalarına ve diğer spor ekipmanlarına sahip olmadığı ve 38-40 derece arası geçen sıcak yaz mevsimi bu organizasyonun önündeki engeller olarak gösterilmiştir. Eski FIFA Başkanı Sepp Blatter, Mayıs 2014'te yaptığı bir açıklamada ilk kez kış ayında yapılacak olan dünya kupası maçlarının Katar'a verilmesini bir "hata" olarak nitelendirirken, Batılı devletler de bu konuda benzer söylemleri benimsemişlerdir. Doha yönetimi eleştiriler karşısında klimalı sistemlere sahip olan futbol sahaları inşa etmeye ve var olan sahaları da turnuva gereksinimlerini karşılayacak şekilde kapsamlı bir restorasyon sürecinden geçirmeye başlasa da Batılı devletler meselelerin sadece yeni futbol sahaları inşa etmek ya da var olanları restore etmek olmadığını belirten açıklamalarda bulunmaktadır.

Batı'ya göre Katar'ın çözmesi gereken asıl meselelerden biri ülkeye dünyanın birçok farklı yerinden gelen taraftarların konaklama, ulaşım ve seyahat ihtiyaçlarını karşılayacak olan yabancı servis personellerine gerekli yaşam standartlarının sağlanmasıydı. Batılı medya kuruluşları vasıtasıyla 2013 yılı itibarıyla uluslararası gündemde yer almaya başlayan yabancı işçi haklarına yönelik tartışma özellikle dünya kupası maçları kararıyla birlikte gündeme daha fazla gelmeye başlamıştır. Katar'da inşaat sektöründe çalışan ve çoğunluğu Hindistan, Nepal, Filipinler, Pakistan ve Bangladeş'ten gelen çok sayıda yabancı işçiye yeterli sağlık, barınma ve güvenlik koşullarının

sağlanmadığına ve bu nedenle her yıl çok sayıda yabancı işçinin hayatını kaybettiğine ya da sakatlandığına ilişkin haberler bu kapsamda öne çıkmaktadır.

Dünya Kupası'na hazırlık amacıyla Katar'a getirilecek olan yabancı işçilerin benzer durumla karşılaşacağı ve bu nedenle insan hakları ihlallerine yol açacağına dair endişe söz konusu haberlerde yer alırken, Katar'da 2010 ile 2020 döneminde hayatını kaybeden göçmen işçi sayısının 6.500 üzerinde olduğu ve bu ölümlerin Katar'daki Kafala (Kefil) sisteminden kaynaklandığı da ayrıca kaydedilmektedir. Katar'ın 2017 yılında resmî uygulamadan kaldırdığı Kafala sistemi ülkede farklı sektörlerde işe alınan göçmen işçilerin sorumlulukları, ülkeden giriş ve çıkış hakları ko-

nusunda işveren kişilere ve kurumlara geniş yetkiler tanımaktaydı. İnsan Hakları İzleme Örgütü (İHİÖ) raporlarına göre, bu sistem iyi niyetli olmayan işverenler tarafından istismar edilebiliyor ve bu nedenle her yıl çok sayıda göçmen işçi sağlık, barınma ve eve dönüş koşulları yeterli düzeyde sağlanmadığı için hayatını kaybetmektedir. Söz konusu Kefil sistemini yürürlükten kaldıran Katar, son yıllarda ayrıca göçmen işçilerin çalışma ve asgari ücret koşullarını kapsayan bir dizi reformları da sürdürmektedir. Bunun yanı sıra Katar organizasyon kapsamında hayata geçirilen projeler için çalışma koşullarını ve güvenlik önlemlerini de arttırmıştır. Ancak tüm bunlara karşın Katar üzerinde işçi haklarına yönelik uluslararası

tartışma, baskı ve denetim yoğunlaşmaya devam etmektedir.

Katar'da "eş cinselliği ve alkol tüketimini haram sayan" mevcut yasal düzenlemeler ise insan hakları düzlemindeki diğer iki mesele olarak öne sürülmüştür. İçki yasağını bireysel özgürlüklere yönelik bir kısıtlama olarak değerlendiren bazı Batılı devletler, aynı zamanda küresel alanda tartışmalı konu olan ve Katar gibi devletlerin kabul etmediği LGBT'yi yasaklayan mevcut yasanın LGBT'ye mensup bireylerin turnuva maçlarına katılmasına engel olacağı konusunda endişelenmiştir. Katar Enerji Bakanı Saad Şerida el-Kaabi, LGBT'ye mensup olan bireylerin söz konusu turnuvalara katılmasına Katar mevkillerince izin verilip verilmeyeceğine ilişkin soruya cevaben,

“Katar’ın her bireye açık bir ülke olduğunu ve eğer Katar’ı ziyaret etmek istiyorlar ise bununla ilgili problemleri olmadığını” belirtmiştir. Turnuvalara katılan taraftarlardan bir kısmının ise LGBT flamlarıyla maç sahalarına girmeye çalışması, aralarında İngiltere, Galler, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, İsviçre, Norveç, İsveç ve Hollanda’nın yer aldığı Batılı devlet futbol oyuncularının LGBT kampanyasına destek verdiklerini ve gökkuşağı renginde pazubendi takmak istediklerini belirtmeleri, Almanya millî takımının ise LGBT temalı krampon tercihi ve elleriyle ağızlarını kapatarak Katar’ın LGBT uygulamasını protesto etmesi ise “Batı’nın kendisinden farklı olanlara karşı toleransını” ve evrensel değerler konusundaki “Batı merkezîliği”ni ayrıca ortaya koymuştur.

2022 FIFA Dünya Kupası futbol turnuvalarının başlamasına kısa bir süre kala Katar’ın uluslararası arenada terör bağlamında daha fazla anılmaya başlaması ise Batı endişesinin bir diğer sacayağı olarak sunulmaktadır. Terör örgütleri el-Kaide ve IŞİD’in Dünya Kupa-

sı’na yönelik olası saldırılarından sıklıkla söz edilirken Katar’ın Müslüman Kardeşler, Hamas ve Taliban gibi oluşumlar ile Katar arasındaki ilişkiler fazlaca vurgulanmaya başlamıştır. Bununla birlikte uluslararası toplum Katar’ın Gazze Şeridi’ndeki Hamas oluşumuna ve liderlerine sığınak ve fon sağladığını, İran’ın İslam Devrim Muhafızları Kolordusu (IRGC), Müslüman Kardeşler ve Taliban üyelerini de ağırladığını daha sık ifade etmeye başladı. 9 Kasım’da Fransız hiciv gazetesi Le Canard Enchaîné, Katar’a ilişkin yayımladığı karikatür ise meselenin terörizm açısından görünürlüğüne daha fazla arttıran vahim olaylardan biriydi. Söz konusu karikatürde Katar millî futbol takımı sporcuları silah taşıyan, patlayıcı kemer ve klav takan görsellerle resmedilmekteydi. Batı’nın önde gelen haber kaynaklarının bazı haberlerine göre de Katar, küresel İslamcı gruplara “güvenli liman, diplomatik arabuluculuk, mali yardım ve bazı durumlarda silah da sağlıyor.” Katar Emiri el-Sani başta olmak üzere Doha yönetiminin diğer üst düzey siyasi figürleri ise Katar’ın terörist olu-

şumları ve hareketleri desteklemediğine dair açıklamalarını yinelemektedir.

FIFA Başkanı Gianni Infantino Batılı eleştirilenlere yönelik yaptığı açıklamada, “Ben Avrupalıyım. Dünyada 3.000 yıldır yaptığımız şey için, ahlaki dersler vermeden önceki önümüzdeki 3.000 yıl için özür dilemeliyiz. Eğer Avrupa, bu insanların kaderini gerçekten önemsiyorsa bu işçilere gelecek ve umut verebilir” ifadelerini kullanarak bu tartışmanın en belirgin temsilcilerinden biri hâline geldi.

KATAR’DAN ELEŞTİRİLERE YÖNELİK TUTUM

Söz konusu meseleye ilişkin Batı’nın (yanılsatıcı) görme ve okuma biçimi, bir taraftan diğer kültürlerle yönelik toleransını ve bakış açısını sorgulamaya açarken diğer taraftan “çifte standart” ve “riyakârlık” tartışmalarına yol açtı. FIFA Başkanı Gianni Infantino Batılı eleştirilenlere yönelik yaptığı açıklamada, “Ben Avrupalıyım. Dünyada 3.000 yıldır yaptığımız şey için, ahlaki dersler vermeden önceki önümüzdeki 3.000 yıl için özür dilemeliyiz. Eğer Avrupa, bu insanların kaderini gerçekten önemsiyorsa bu işçilere gelecek ve umut verebilir” ifadelerini kullanarak bu tartışmanın en belirgin temsilcilerinden biri hâline geldi. Infantino’nun içki yasağıyla ilgili yaptığı açıklamada, “Günde üç saat boyunca bira içemezseniz hayatta kalacağınızı düşünüyorum” ifade-

lerini kullanması ise bu bağlamda ayrıca kayda değerdir. Benzer eleştiriler konuya hassasiyetle yaklaşan devletler, analistler ve yayın organları tarafından da yapılmaktadır.

Katar Emiri el-Sani dünya kupası maçlarıyla ilişkili olarak Katar'a yönelen eleştirileri, "Batı'dan Katar'a yönelen eleştirilerin tarihsel zirve noktası" olarak tanımlarken "Katar'ın hiçbir ev sahibi ülkenin karşılaşmadığı eşi görülmemiş bir kampanyaya maruz kaldığını" belirtmiştir. Katar Dışişleri Bakanlığı başta olmak üzere Doha'daki diğer üst düzey kişi ve kurumlar ise bu eleştirileri "ırkçılık" ve "riyakârlık" olarak nitelendirmiş ve uluslararası toplumun Katar'a saygı göstermesi gerektiğini ifade etmiştir. Doha yönetimine göre Dünya Kupası kaynaklı eleştirilerin asıl sebebi söz konusu turnuva kararının "Batı merkezliyetçiliğine dayanan dünya futbolu algısını yıkmış olmasından" kaynaklanmaktadır. Kendisini ekonomik ve askerî kaynakların merkezinde gören Batı, kültürel bağlamda da bu pozisyonunu sürdürmek istemektedir. Dolayısıyla Katar'ın ev sahipliği söz konusu po-

zisyunun her alanda her daim sürdürülmesinin mümkün olmadığını ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, Doha yönetiminin yeni futbol sahaları inşa etmenin yanı sıra 2017 itibarıyla Kafala sistemini kaldırdığını ve aynı yıl içerisinde göçmen işçilerin iş ve ülke değiştirirken işverenin yetkisini gerektirmeyen yeni bir düzenlemeyi hayata geçirdiğini de belirtmek gerekiyor. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) iş birliğiyle de işçi haklarına yönelik çok sayıda reform gerçekleştirmeyi sürdüren Katar işçi maaşları ve sağlık hakları başta olmak üzere bu alanda önemli düzenlemeler gerçekleştirmeyi sürdürmektedir. Katar'ın Dünya Kupası adaylığına başvurusunu gerçekleştiren komisyonun genel müdürü Hassan Abdullah el-Thawadi ise turnuvalar sırasında alkol tüketiminin ilgili mercilerce serbest bırakılacağına ilişkin açıklamada bulunmuştur. Katar'ın alkol düzenlemesine ilişkin mevcut yasası alkol tüketimini kamusal alanlarda Katar vatandaşlarının yanı sıra yabancılara ve turistlere de yasaklamaktadır.

“

Katar özellikle turnuvanın gerçekleşeceği bölgelerde yerel güvenlik güçlerinin kapasitesini arttırmak için aralarında Türkiye, Fransa, Pakistan ve Mısır'ın yer aldığı ülkelerden ek güvenlik personeli takviyesi sağladı. Terörle mücadele kapsamındaki eğitim amaçlı ek güvenlik önlemleri ise ülke genelinde daha fazla arttırıldı.

”

Katar turnuva bölgelerinde ise güvenlik önlemlerini arttırmıştır. Bu kapsamda Doha yönetimi dünya kupası finallerinin düzenlendiği bölgelerdeki güvenlik önlemlerini arttırmak için ABD, İtalyan ve Fransız şirketlerinin iş birliğiyle birlikte turnuva kapsamındaki bölgelere ek drone izleme sistemleri ve güvenlik personelleri yerleştirdi. Bunun yanı sıra, Katar özellikle turnuvanın gerçekleşeceği bölgelerde yerel güvenlik güçlerinin kapasitesini arttırmak için aralarında Türkiye, Fransa, Pakistan ve Mısır'ın yer aldığı ülkelerden ek güvenlik personeli takviyesi sağladı. Terörle mücadele kapsamındaki eğitim amaçlı ek güvenlik önlemleri ise ülke genelinde daha fazla arttırıldı. Sonuç olarak Doha yönetimi, bahsi geçen eleştirileri dikkate alarak hem yönetsel hem de yapısal anlamda önemli dönüşümleri başlatırken oryantalist temelde yürütülen eleştiri ve karalama kampanyalarını ise sergilediği kültürel etkinlikler ve verdiği olumlu mesajlarla sınırlandırmıştır. ■

EKONOMİK POLİTİK PARAMETRELER İŞIĞINDA KATAR 2022 DÜNYA KUPASI

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

Turnuva 1930 yılından bu yana devam eden tarihinde 92 yılda ilk defa bir Arap, Müslüman ve Ortadoğu ülkesinde düzenlenmektedir. Katar, 3 milyona yakın toplam nüfusu ve yaklaşık 400 bin dolaylarında vatandaşıyla bugüne kadar Dünya Kupası'nın düzenlendiği en az nüfusa ve en küçük toprağa sahip ülke konumundadır.

Katar'ın 12 yıl önce 2010 yılında düzenlemeye hak kazandığı 2022 Dünya Kupası 20 Kasım tarihinde başladı. 18 Aralık tarihinde oynanacak final karşılaşmasıyla son bulacak "ilklerin kupası" olarak adlandırılan turnuva; Katar, Körfez ülkeleri ve Ortadoğu açısından önemli özellikler barındırmaktadır. Turnuva 1930 yılından bu yana devam eden tarihinde 92 yılda ilk defa bir Arap, Müslüman ve Ortadoğu ülkesinde

düzenlenmektedir. Katar, 3 milyona yakın toplam nüfusu ve yaklaşık 400 bin dolaylarında vatandaşıyla bugüne kadar Dünya Kupası'nın düzenlendiği en az nüfusa ve en küçük toprağa sahip ülke konumundadır. Katar bu yıl düzenlenen turnuvayla birlikte, 2006'daki Almanya merkezli Dünya Kupası'nın ardından neredeyse 16 yıldır Avrupa'nın dışında düzenlenen üçüncü turnuvaya ev sahipliği yapmaktadır. Katar'dan önce 2018 yılında Rusya'da, 2014 yılında Brezilya'da ve 2010 yılında da Güney Afrika'da Dünya Kupası düzenlenmişti. Dolayısıyla bu çerçevede coğrafi farklılığın sağlanmasıyla birlikte turnuvanın küresellik mefhumunu da yansıtmaya çalıştığı gözlemlenebilir.

TURNUVANIN LOJİSTİĞİ

Katar'ın nüfusu hesap edildiğinde, turnuva boyunca ortalama 1 ila 1,5 milyon kişinin Katar'a geleceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, 1-1,5 milyon kişinin Katar'ı ziyareti, bu rakamın ülke nüfusunun yarısına denk gelmesi sebebiyle büyük bir zorluğu teşkil edecektir. İlgili durumu daha iyi kavrayabilmek için, 110-120 milyon kişinin

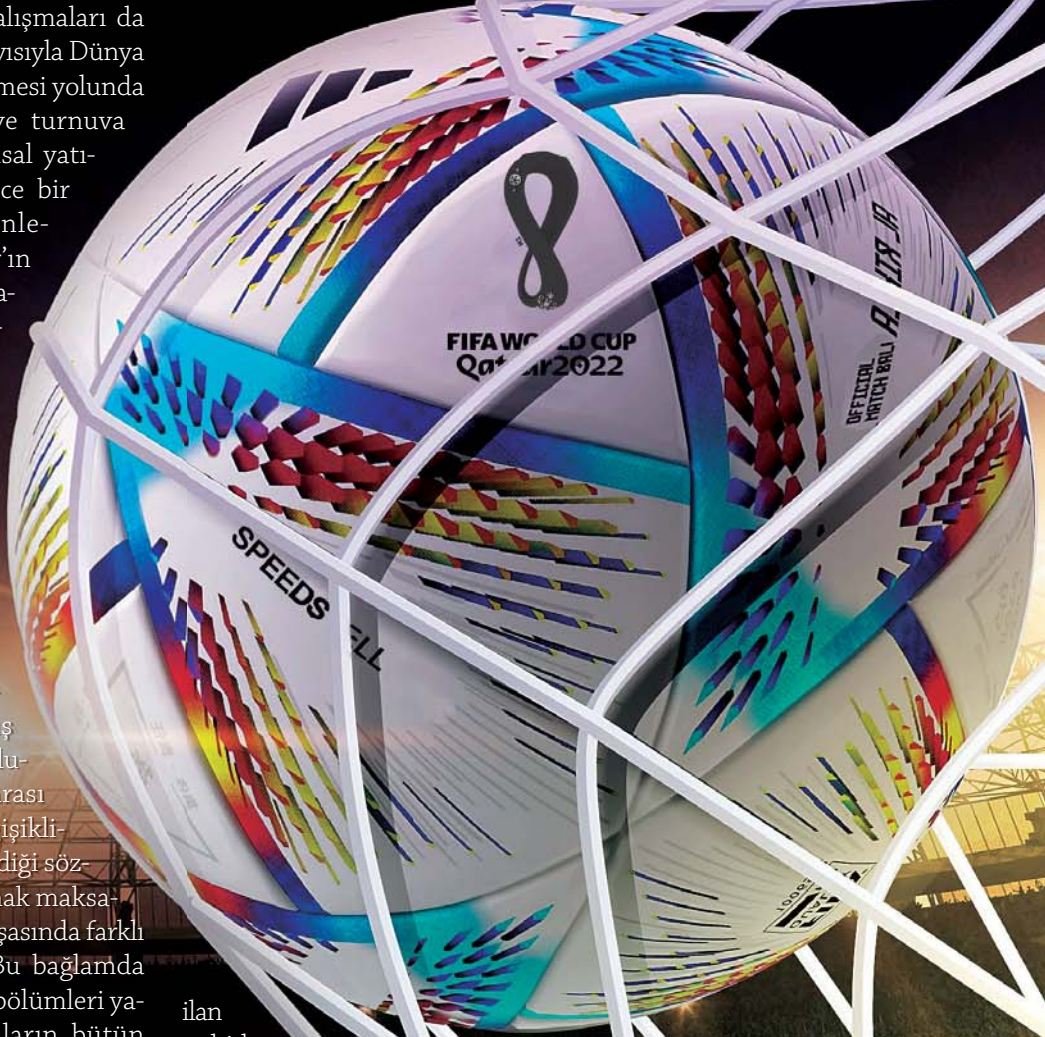
kısa bir süreliğine ABD'yi yahut 55-60 milyon kişinin kısa bir süreliğine Rusya'yı ziyaret etmesiyle bu durumun eş değer olduğu düşünülebilir. Sonuç olarak Dünya Kupası, Katar açısından her şekilde önemli bir sosyal ve politik-ekonomik bir itibar sınavına da işaret ediyor. Bu çerçevede, Katar'da siyasilerden halka, çalışanlardan yetkililere kadar herkesin Dünya Kupasıyla ilgili bu heyecanı benimsemiş olduğu görülmektedir.

Dünya Kupası'nın düzenlenmesine gelen süreç ise önemli detaylar barındırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında resmî rakamlar bulunmamakla birlikte, Katar'ın Dünya Kupası organizasyonuna hazırlık minvalinde 220 milyar dolarla 290 milyar dolar arasında bir finansal kaynağı kullandığı ifade edilmektedir. Bir kıyaslama yapmak gerekirse Katar'ın turnuva için gerçekleştirdiği harcamalar, 2018'e giden yolda Rusya'nın gerçekleştirdiği harcamalardan neredeyse 15 kat daha fazladır. Özellikle bilinmesi gereken nokta ise Katar'ın bu finansal kaynakları sadece stadyumlar için harcamadığı, bunun yanında turistlerin ve taraftarların

konaklama ihtiyacını gidermeye yönelik otellerin inşası, stadyumlara giden yolların yenilenme çalışmaları ve belirli noktalarda baştan yapılması gibi çalışmalarını da kapsamaktadır. Dolayısıyla Dünya Kupası'nın düzenlenmesi yolunda yapılan çalışmalar ve turnuva çerçevesindeki finansal yatırımlar, aslında sadece bir organizasyon düzenlemekten ziyade Katar'ın geleceğe yatırımları olarak değerlendirilmelidir.

Nitekim Katar aynı zamanda, küresel iklim değişikliğiyle mücadele çerçevesinde de turnuvanın karbonsuz bir ortamda oynanacağını da taahhüt etmişti. Sıfır karbon hedefine ulaşamamış olsa da Katar gerek ulusal gerekse uluslararası bağlamda iklim değişikliğiyle mücadelede verdiği sözlerin arkasında durmak maksadıyla stadyumların inşasında farklı yöntemler denedi. Bu bağlamda stadyumların belirli bölümleri yahut belirli stadyumların bütün parçaları, turnuvanın sona ermesinin ardından çeşitli şekillerde geri dönüştürülecek. Katar burada kullanılan malzemelerin ve yerlerin tekrardan faydalı bir şekilde kullanılmasını sağlayacak ve Körfez ülkelerinde yaygın olan "şehir" bölgelerinin inşa edilmesini de kolaylaştıracak. Nitekim Dubai World Expo 2020'nin Dubai'de düzenlendiği bölge de sonradan ilgili organizasyonların devamını kolaylaştırmak adına Dubai Expo Şehri

ilan edilmişti. Nitekim Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) 2023 yılında ev sahipliği yapacağı 28. Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Zirvesi'nin (COP28) de Dubai Expo şehrinde düzenlenmesi beklenmektedir. Dolayısıyla burada, Katar'ın da gerek iklim değişikliğiyle mücadele kapsamında gerekse de Körfez ülke-

lerinin yüz ölçümlerinin küçük olması dezavantajını avantaja çevirmeye çalıştığı görülebilecektir. Bu çerçevede ilgili maliyetler çerçevesinde Katar ve Ekvador arasında oynanan açılış maçına da ev sahipliği yapan Al Bayt (el-Beyt) Stadyumu'nun yaklaşık 850 milyon dolara mal olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte ise yeni yapılan 8 stadyumdan birisi olan Khalifa International'ın 280 milyon dolara mal olduğu bilinmektedir. Sonuç olarak bu mali güçle ilgili çerçevede, turnuvası istikrarlı ve

sorunsuz bir şekilde tamamlamaya çalışmaktadır. Katar bu çerçevede meydana gelebilecek olumsuz gelişmelerin de her şeyden önce Katar'ın zor kazanılmış itibarına zarar vereceğini bilmektedir.

“
Temelde sadece Dünya Kupası gibi çok büyük düzeyli etkinlikler değil, uluslararası profilli etkinlikler düzenlemenin Körfez ülkeleri üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir. Körfez ülkeleri bu uluslararası organizasyonları düzenlemeyi ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesi bağlamında ve ülkelerini tüm dünyaya tanıtmaya ve kapitalist ekonomik sisteme entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak bağlamında değerlendirmektedirler.
 ”

DÜNYA KUPASI VE KÖRFEZ EKONOMİ POLİTİĞİ

Bu çerçevede önemli bir konu da Katar'da düzenlenen 2022 Dünya Kupası'nın bir yanda Katar ve diğer yanda Körfez ülkeleri için ne anlama geldiğidir. Temelde sadece Dünya Kupası gibi çok büyük düzeyli etkinlikler değil, uluslararası profilli etkinlikler düzenlemenin Körfez ülkeleri üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir. Körfez ülkeleri bu uluslararası organizasyonları düzenlemeyi ekonomik

kaynakların çeşitlendirilmesi bağlamında ve ülkelerini tüm dünyaya tanıtma ve kapitalist ekonomi sisteme entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak bağlamında değerlendirmektedirler. Hâlihazırda büyük oranda doğal kaynak ihracatına dayalı ekonomilere sahip olan Körfez ülkeleri, ekonomik kaynaklarını çeşitlendirmek ve petrole olan bağımlılıktan kurtulup, petrol sonrası ekonomilere geçişlerini kolaylaştırmak için çaba sarf etmektedirler. Suudi Arabistan'ın 2030 Vizyonu, Abu Dabi'nin 2030 Ekonomik Viz-

yonu gibi kalkınma programlarının temel amaçları bu çerçevede çizilmiştir. Gerçek şu ki Körfez ülkelerinin net karbon emisyonlarını sıfıra indirme ve iklim değişikliğiyle mücadele taahhüdü makul bir stratejidir. Bu gezegen dostu kavramların bir yan ürünü olarak ise Körfez ülkeleri Batılı ülkelerle olumlu bağlar kuruyor ve ekonominin çeşitlendirilmesi süreçlerinde karşılıklı olarak yatırımları kullanıyorlar.

“

2000'li yıllardan itibaren Körfez bölgesi uluslararası ilişkileri jeopolitik parametrelerin yanında ekonomi-politik parametreleri de değişkenler olarak dâhil etmek durumunda kaldı.

”

Aslına bakıldığında ekonomik kaynakların çeşitlendirilmesinin gerekliliği de uluslararası organizasyonlar düzenlemenin olumlu etkileri de Katar açısından geçmiş olan politiklardır. 1995-2013 yılları arasında görev yapmış ve Baba Emir olarak bilinen şimdiki Katar Emiri Temim bin Hamed'in babası Hamed bin Halife'nin uluslararası organizasyonlar düzenlemenin ülkeye getirdiği fikirlerinin olduğu bilinmekteydi. Geçtiğimiz günlerde eski Katar Başbakan Yardımcısı Abdullah bin Hamed el-Attiye'de basına verdiği demeçlerinde, Hamed bin Halife'nin eski dönemlerden bu yana uluslararası organizasyonlara olan ilgisinden bahsetmiştir. Katar'ın o dönemlerde gerekli finansal kaynaklara sahip olmadığını, 1988 ve 2011 yıllarında düzenlediği Asya Kupası turnuvalarının da gerek bölgede

gerekse de uluslararası alanda yeterince ilgi görmediğini ifade eden el-Attiye, 2022 Dünya Kupası'nın bütün bu çerçevede yeni bir döneme işaret ettiğinden bahsetmiştir.

Dünya Kupası aynı zamanda Katar'ın yanında Körfez bölgesi için de yeni ekonomi politik dinamiklerini simgelemektedir. 2000'li yıllardan itibaren Körfez bölgesi uluslararası ilişkileri jeopolitik parametrelerin yanında ekonomi-politik parametreleri de değişkenler olarak dâhil etmek durumunda kaldı. Dünya Kupası'nın Katar'da düzenlenmesi, aynı zamanda Katar'ın Körfez'deki ekonomik mücadelede büyük atılım gerçekleştirmesini de beraberinde getirebilir. Katar hâlihazırda, Al Jazeera, Qatar Airways, QatarEnergy ve QNB gibi firmalarıyla uluslararası bir başarı yakalamış durumdadır. Hatta Katar'ın bu ekonomi-politik parametrelerdeki başarısı, 2017 yılında Körfez dışından Mısır'ın da dâhil olduğu Körfez'deki Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn gibi komşuları tarafından abluka altına alınmasıyla sonuçlanmıştı. Dolayısıyla Katar hem Körfez krizinin sonuçlanması hem de Dünya Kupası'nın düzenlenmesiyle birlikte, buradan elde ettiği prestiji kısa ve orta vadede ekonomi-politik kaldıraçlara dönüştürebilecektir. Sonuç olarak Katar'ın tıpkı Dünya Kupası'na hazırlanış sürecine benzer şekilde, turnuvanın düzenlediği dönemi ve turnuva sonrasını da iyi yönetmesi hâlinde, turnuvanın gerek Katar'a gerekse de Katar'ın Körfez ekonomi-politiğindeki rolüne olumlu katkılar yapması kuvvetle muhtemeldir. ■

KATAR'IN SPOR DİPLOMASİSİ VE FIFA 2022

MERVE ZORLU

Doktora Öğrencisi İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİ.

“

Sporun diplomasideki önemini 1990'lerden itibaren kavrayan Katar, farklı araçlarla bu diplomasi alanında varlığını artırmaktadır. Katar'ın bu alandaki güncel başarısı ise devletlerin neredeyse bir onur olarak benimsediği Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) 2022 gibi oldukça önemli bir etkinliğin organizasyonunu üstlenmesidir.

”

Kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi ve küresel dünyanın gerekliliği olarak uluslararası kamuoyunun artan önemi devletlerin kamu diplomasisine verdiği değeri artırmıştır. Spor da etkisi altına aldığı kitleler sebebiyle kamu diplomasisinin önemli aracı hâline dönüşmüştür. Sporun diplomasideki önemini 1990'lerden itibaren kavrayan Katar, farklı araçlarla bu diplomasi alanında varlığını artırmaktadır. Katar'ın bu alandaki güncel başarısı ise

devletlerin neredeyse bir onur olarak benimsediği Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) 2022 gibi oldukça önemli bir etkinliğin organizasyonunu üstlenmesidir. Organizasyona ev sahipliği yapan ilk Arap ve Müslüman ülke olarak Katar'ın FIFA 2022 ile bölgenin imajını olumluya döndürmede öncü olma, İslamofobinin gerilemesine katkı sağlama, ulusal ekonomik faaliyetlerini çeşitlendirme, barış inşa etme, arabuluculuk faaliyetlerinde önemli bir aktör olma, ikili ilişkileri ve anlayışları geliştirme ve kendisini dünyaya daha fazla tanıtmaya çalıştığı görülmektedir.

KATAR'IN SPOR DİPLOMASİSİNE TARİHSEL ÖNEMİ

Günümüzde devletler hem ulusal hem de uluslararası kamuoyunu dikkate almak zorundadır.

“

FIFA gibi uluslararası etkinlikler ülkelerin başarısının göstergesi ve uluslararası onayı, ülke/ulus markalama faaliyetlerinin kolaylaştırıcısı, devletler arası dostluk ve iş birliği kurma fırsatı, devletler ya da sivil inisiyatifler düzeyinde protesto alanı ve Birleşmiş Milletlerin (BM) de “Spor ve Barış” raporunda vurguladığı gibi barış aracı olarak işlev görmektedir.

”

Bu bağlamda önem kazanan kamu diplomasisi bir ulusun, uluslararası kamuoyuna kendi ideolojisini, hayat tarzını ve kültürünü anlatarak kurumlarının, ideolojilerinin ve sistemlerinin saygınlık kazanmasına katkı sağlamaktadır. Kamu diplomasisi sadece devletin kurum ve kuruluşları aracılığıyla değil, devlet dışı aktörler tarafından da yürütülebilmektedir. Böylece ulusların dış politika amaçlarına destek, etki, gündem ve savunma yaratma, saygınlık kazanma ve kendini tanıtmaya, diyalogları ve karşılıklı anlaşmaları geliştiren ve anlaşmaları

onarına gibi faaliyetler için bir araç olarak kullanabilmektedir. Bu sayede devletler siyasal eylemlerini rasyonelize ederken farklı uluslarla ilişki kurma, ortaklık sağlama ve evrensel değerlere entegre olabilmektedirler. Böylece devletlerin toplumsal yapılarında dönüşüm de etkilenabilmektedir. Spor ise devletlerin etkileşimlerini etkileyen ve buna alan açan önemli konulardan biri hâline gelmiştir. Bu da doğal olarak sporu kamu diplomasisinin önemli bir aracı yapmaktadır. Özellikle sporun popülerliğinin ve uluslararası yarışma alanlarının artması sporun bir diplomasi alanı olarak görülmesini beraberinde getirmiştir. Günümüzde de spor devletler için ulusal gururun ve kimliğin sunum aracı ve ülkenin güç ve başarısının sergilendiği bir alandır. Özellikle FIFA gibi uluslararası etkinliklerin çok sayıda ziyaretçisinin olması, geniş kitlelere ulaşma imkânı yaratması, yüksel maliyetler gerektirmesi, çevre ve nüfuslar üzerinde yarattığı etkilerle spor diplomasisinin en önemli alanları olarak görülmektedir. Bu bağlamda FIFA gibi uluslararası etkinlikler ülkelerin başarısının göstergesi ve uluslararası onayı, ülke/ulus markalama faaliyetlerinin kolaylaştırıcısı, devletler arası dostluk ve iş birliği kurma fırsatı, devletler ya da sivil inisiyatifler düzeyinde protesto alanı ve Birleşmiş Milletlerin (BM) de “Spor ve Barış” raporunda vurguladığı gibi barış aracı olarak işlev görmektedir.

1990’larda sporun etki alanını keşfeden Katar dönemin Katar Emiri Hamed el-Sani Uluslararası Olimpiyat Komitesi tarafından tanınmanın BM tarafından daha önemli

olduğunu vurgulayan bir vizyon benimsemiştir. Katar 1993 yılında tenisi ülke sporlarına dâhil etmiş ve 2001 yılında kadın sporcuları da içerecek şekilde dünyaya açılmıştır. Bu gelişme Katar’ın Arap ülkelerinde cinsiyete dayalı ayrımcılığın yaygın olduğuna ilişkin dünya genelindeki algıya karşılık olumlu bir imaj yenileme hamlesi olmuştur. Ayrıca 1998 yılından itibaren her yıl Katar Master Golf Turnuvası düzenlenmektedir. Bu durum lüks konaklama ve turizm altyapısını sunma anlamında Katar’a fırsat yaratmaktadır. 2004 yılında kurulan Aspire Akademi ile büyük organizasyonlarda başarı

elde etmek için sporcu yetiştirme faaliyetleri başlatılmıştır. 2030 Vizyonu için mega organizasyonlara katılmayı amaç edinen Doha yöntemi spora yönelik doğrudan devlet yatırımını yönetmek için 2005 yılında Qatar Sport Investment (QSI) şirketini kurmuştur. Bu şirket vasıtasıyla günümüzdeki en değerli futbol kulüplerinden olan Paris Saint Germain’in (PSG) yönetimi 2012’de tamamen Katar’a geçirilmiştir. Yönetimin yaptığı başarılı ve maliyetli transferlerle PSG’nin değeri artmıştır. Yönetimi Katar’a geçmesinden itibaren ulusal ligde sadece hemen hemen tüm şampiyonlukları almıştır. Bu, Ka-

Barcelona'nın forma sponsorluğunu yürütmüştür. Sponsorluk anlaşması gereğince takımdaki futbolcuların sakatlıkları Katar'da tedavi edilmiştir. Böylece Katar'ın hem itibarına katkı sağlanmış hem de ülkedeki sağlık sisteminin tanıtılmasına imkân bulunmuştur. 2015 yılında Katar'da düzenlenen Dünya Hentbol Şampiyonası'nda Katar Hentbol Takımı dünya ikincisi olarak hem ev sahipliğiyle hem de sporcu başarısıyla ulus markalamasına katkı yaratmıştır. Ayrıca devlet desteğiyle tanınır hâle gelen Katar Yıldızlar Ligi birçok başarılı futbolcu bünyesine katmıştır. Dünya çapında tanınan bu futbolcuların Katar liginde oynamaları ve aileleriyle burada yaşamaları Katar'ı çekici kılmaya katkı sağlamaktadır. Her yıl şubat ayının ikinci haftasına tekabül eden salı günleri de Katar'da "Ulusal Spor Günü" olarak kutlanmaktadır. 1988'den itibaren büyük-küçük birçok spor organizasyonuna ev sahipliği yapan Katar, FIFA 2022 ev sahipliğiyle önemli bir diplomasi sahası daha elde etmiştir.

tar'ın hem kendi coğrafyasında hem de uluslararası alanda yöneticilik vasıflarının yetkinliğini gösteren bir tanıtım olmuştur.

1 Haziran 2012 tarihinde "beIN Sport" kanalı kurulmuş ve kısa sürede "beIN Sports Group" adıyla holdingleşmiştir. Farklı liglerin imtiyazlarını alarak yayın hakkı kazanan Katar, medya aracılığıyla milyonlarca futbol takipçisine kendini tanıtmaya hatta yönlendirme gücü elde etmiştir. 2012-2017 tarihleri arasında iki sezon Qatar Foundation dört sezon ise Qatar Airlines olarak dünyanın en çok taraftarlı takımlarından biri olan

KATAR'DAKİ DÜNYA KUPASINDA DİPLOMATİK GELİŞMELER

2 Aralık 2010'daki oylama sonucunda FIFA, Dünya Kupası'nın Katar'da düzenleneceğini duyurmuştur. Katar uzun zamandır genelde spor özelde futbol için yaptığı yatırımların bir sonucu olarak FIFA'ya ev sahipliği yapan hem ilk Arap ülkesi hem de ilk Müslüman ülke olmaya hak kazanmıştır. İlan edildiği günden itibaren birçok tartışmayı da barındıran FIFA 2022 olumlu ya da olumsuz uzun süre Katar'ın konuşulmasını beraberinde getirmiştir. Bir anlamda oryantalizm ve oksidentalizm söylemlerinin olduğu saha hâline gelen Katar ev sahipliğindeki FIFA 2022, kuzey yarımkürenin ilk kış organizasyonu olmuştur. Hem yüz ölçümü hem demografisiyle FIFA'ya ev sahipliği yapan en küçük ülke olarak Katar'ın organizasyon için yaklaşık 220 milyar dolar yatırım yaptığı bilinmektedir.

Katar'ın bu yatırımı bir anlamda doğal kaynak merkezli ekonomisini çeşitlendirme olarak da yorumlanabilir. Nitekim hem spor turizmi hem de ülke turizmi için organizasyonun ileriye dönük katkılarının olacağı aşikârdır. Katar'ın haritadaki yerini dahi belki de bilmeyen birçok insan Dünya Kupası'nı Katar'dan takip edecek, bu da Katar'ın bir anlamda imajını parlatacaktır. Ayrıca ülkenin organizasyon boyunca sergileyeceği başarılı imaj ülkeye yönelik yatırımların da artmasını sağlayabilecektir. Ancak FIFA 2022 ekonomiden ziyade siyaset odaklı diplomasi yürütüleceği bir organizasyon olma potansiyeli de taşımaktadır.

“İlan edildiği günden itibaren birçok tartışmayı da barındıran FIFA 2022 olumlu ya da olumsuz uzun süre Katar'ın konuşulmasını beraberinde getirmiştir. Bir anlamda oryantalizm ve oksidentalizm söylemlerinin olduğu saha hâline gelen Katar ev sahipliğindeki FIFA 2022, kuzey yarımkürenin ilk kış organizasyonu olmuştur.”

Organizasyon henüz başlamamışken diplomatik yansımaları oluşmaya başlamıştır. Örneğin İran Spor Bakanı ülkenin güneyinde yer alan çok sayıda spor tesisi ve otel barındıran Kış Adası'nı organizasyon için Katar'ın hizmetine sunduğunu açıklamıştır. Bu izolasyon sürecinde Katar'ın İran'la geliştirdiği ilişkilerin bir sonucu olduğu kadar FIFA 2022 ile İran tarafından pekiştirilme çabası olarak da yorumlanabilir. İsrail Başbakanı Yair Lapid 10 Kasım'da İsrail vatandaşlarının Dünya Ku-

pası'na katılabilmeleri için Tel Aviv-Doha arası direkt uçuşların başlayacağını açıklamıştır. İki ülke arasında ilk kez gerçekleşecek olan uçuşlarda Suudi Arabistan hava sahasının kullanılacağı belirtilmiştir. Ayrıca İsrail vatandaşlarının konsolosluk ihtiyaçları için Doha'ya geçici diplomatik ofisin açılacağı da duyurulmuştur. Bu gelişme İsrail-Katar normalleşmesi için FIFA 2022'nin yarattığı önemli bir adım olmuştur. Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed Bin Selman FIFA için tüm bakanlık ve kamu

kurumlarının Katar'a ek destek ve kolaylık sağlaması yönünde talimat verdiğini açıklamıştır. Desteklerin takibi için de Suudi Arabistan Spor Bakanı Abdülaziz bin Turki el-Faysal görevlendirilmiştir. Nitekim Arap ülkelerinde futbolun katalizör görevi gördüğü düşünülebilir. Çünkü Arap Ayaklanmaları sürecinde kapatılan yerlerin başında stadyumlar gelmiştir. Katar'ın Körfez izolasyonu artık söz konusu olmasa da ilişkilerin canlandırılması ve derinleştirilmesi için bu kez FIFA 2022'nin katalizör

görevi göreceği aşikârdır. Nitekim bölge devletlerinin de dolaylı olarak bu süreçle uluslararası alanda dikkat çekeceği düşünülebilir. Bir anlamda Arap-Batı coğrafyaları için Katar'ın bir üs hâline gelmesi muhtemeldir.

20 Kasım 2022'de başlayıp 18 Aralık'a kadar devam edecek olan FIFA 2022'nin açılışını Katar Emiri Temim bin Hamed el-Sani "İnsanlıkla Buluşma" sloganı çerçevesinde organize ederek dünyaya Katar'ın kapsayıcılık mesajını ilet-

miştir. Bedevi çadırı şeklindeki el-Beyt Stadyumu'nda yapılan açılışta Katar Emiri "dünyanın hepimizin içinde yaşadığı bir çadır" olduğunu dile getirerek futbol aracılığıyla farklılıkların Katar'da buluşmasını vurgulamıştır. Nitekim FIFA Başkanı Giovanni Infantino da milyonlarca futbol taraftarının herkesi kucaklayan Arap ülkesinin kültürünü yakından tanıma imkânı bulacağını dile getirmiştir. Ayrıca açılış gecesinde 2013 yılından beri düşük seviyede diplomatik ilişkiler yürüten ve bölgesel güç mücade-

lelerinde farklı taraflarda yer alan Türkiye ve Mısır liderlerinin el sıkışmaları önemli gündemlerden biri olmuştur. FIFA 2022'nin yarattığı diplomasi sahası sporun barış inşa edici rolüne ek olarak Katar'ın arabuluculuktaki deneyiminin tekrar önemli bir göstergesi olmuştur. Nitekim gelecekteki olası bir Mısır-Türkiye normalleşmesinin temellerinin bu organizasyonda atılmış olduğu aşikârdır. Maçların devam ettiği günlerde İran'daki protestoların da organizasyona yansıdığı görülmüştür. İran takımının futbolcularının ülke marşlarını söylememeleri FIFA 2022'nin boykot diplomasisi tarafını da göstermiştir. İranlı futbolcular ülkelerindeki duruma karşı rahatsızlıklarını dünya önünde gösterebilme alanı bulmuşlardır.

Henüz organizasyonun ilk günleri olmasına rağmen Katar'daki dünya kupası sürecinin birçok siyasi ve ekonomik gelişmeye vesile olacağı muhtemel görünmektedir. Nitekim böyle bir sonuç da Katar'ın uzun yıllardır yatırım yaptığı spor diplomasisinin ürünü olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak mega etkinlik düzeyindeki FIFA sayesinde Katar, sağlayabileceği ekonomik iş birliklerinin yanında lobi faaliyetlerine de alan yaratabilir. Ayrıca organizasyon İslamofobinin gerilemesine katkı sağlayabilir. Ortadoğu ve Körfez ülkelerinin ise olumsuz imajını zayıflatabilir. Ayrıca kamu diplomasisinin ülkeler üzerinde siyasal ve toplumsal dönüştürücü rolü de bulunmaktadır. Bu bağlamda FIFA 2022 deneyimi Körfez ülkelerindeki sosyal rahatsızlıkların gündeme getirilerek giderilmesine yönelik adımların öncüsü olabilir. ■

“BÜYÜK GÜÇLER ARASI MÜCADELE” DÖNEMİNDE ABD’NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

Ulusal güvenlik strateji belgesinde Biden yönetimi iki küresel soruna dikkat çekmiştir. Birincisi, uluslararası politikanın şekillenmesinde öncü rol oynayan büyük güçlerin kendi aralarındaki rekabettir.

”

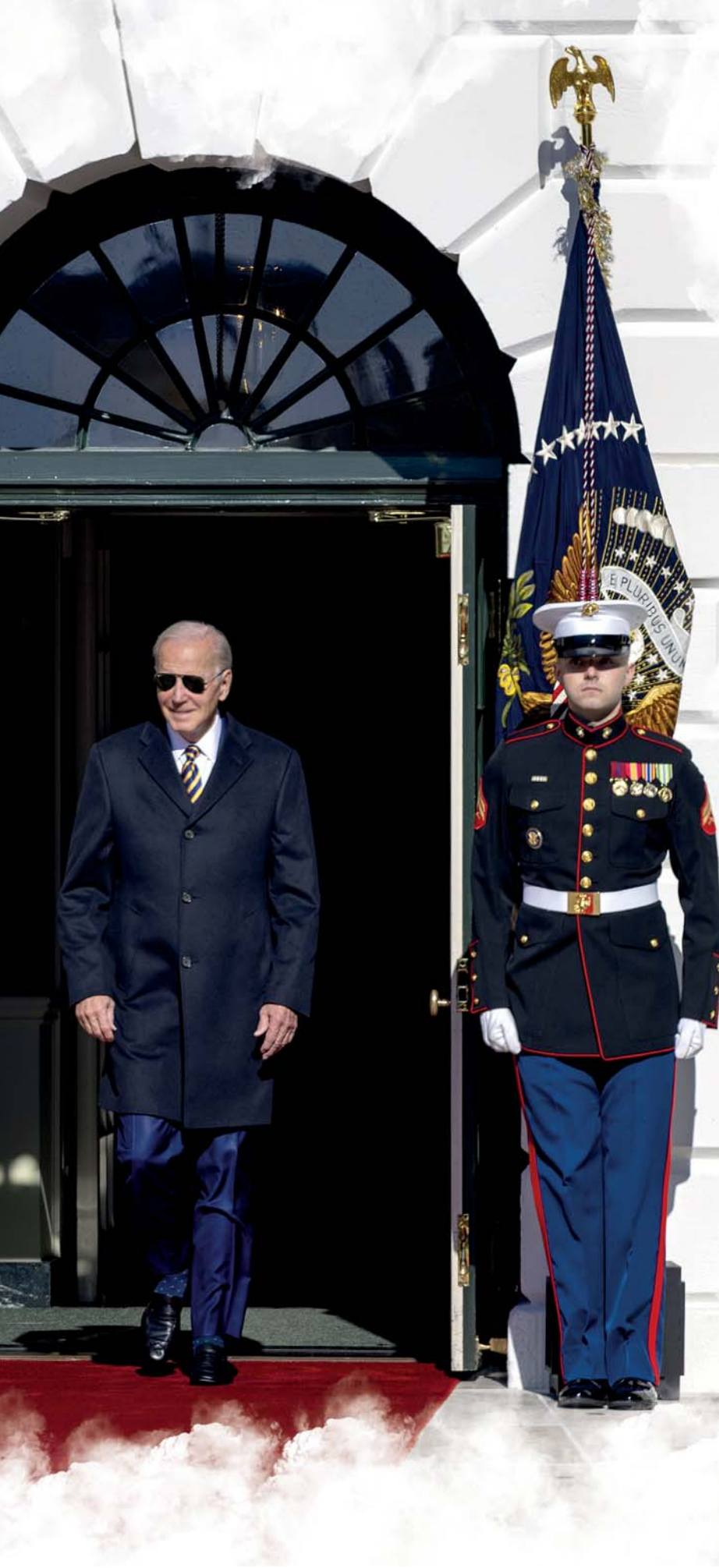
Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yönetimleri, yayımladıkları ulusal güvenlik strateji belgeleri ile izleyecekleri dış politikanın genel çerçevesini vatandaşlarına ve dünyaya duyurmaktadır. Her ne kadar bu belgeler yönetimlerin resmî söylemlerini içermekte ve bu nedenle de kapalı kapılar ardından gerçekleştirilen dış politika karar alma süreçlerinde yaşananları tam olarak yansıtmamakta olsa da ABD yönetimlerinin tehdit algılamaları ve izleyecekleri stratejiler bağlamında önemli veriler sunmaktadır. Göreve geldikten hemen sonra Ukrayna savaşı, uluslararası eko-

nomik kriz gibi sistem düzeyinde etkili olan sorunlarla mücadele etmek durumunda kalan Joe Biden yönetiminin de dış politikada nasıl bir yol izleyeceği merak konusu olmuş ve yönetim 2021 Mart ayında Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Kılavuzu ile izleyeceği dış politika hakkında ipuçları vermiştir. Biden yönetimi geçtiğimiz ekim ayında yayımladığı daha kapsamlı ulusal güvenlik strateji belgesiyle dış politika çerçevesini net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu yazıda söz konusu belge bağlamında çizilen genel dış politika çerçevesinin yanı sıra, bunun Ortadoğu bölgesindeki yansımaları analiz edilecektir.

“SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM BİTTİ... DÜNYA YENİ BİR DÖNÜM NOKTASINDA”

Ulusal güvenlik strateji belgesinde Biden yönetimi iki küresel soruna dikkat çekmiştir. Birincisi, uluslararası politikanın şekillenmesinde öncü rol oynayan büyük güçlerin kendi aralarındaki rekabettir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, Sovyet Rusya'nın dağılmasının ardından ABD'nin uluslararası politikayı tek başına yönlendirmesini mümkün

kılan “tek kutupluluk anının” son bulunduğu iddiasına paralel olarak, “Soğuk Savaş sonrası dönemin sona erdiği” dile getirilen metinde, bu yeni dönemde uluslararası sistemi şekillendirmek amacıyla büyük güçlerin birbiriyle rekabet içerisinde olacağı argümanı öne çıkarılmıştır. Kendisinden önceki Barack Obama ve Donald Trump yönetimlerinin de izlemiş olduğu Asya-Pasifik odaklı politikaların bir devamı olarak, Biden yönetimi de bu yeni dönemde ABD’nin karşısındaki en önemli rakibi Çin olarak tanımlamıştır. ABD’nin diğer devletlerden ayrıksılığı iddiasını temel alan “Amerikan istisnacılığı” fikri, ulusal güvenlik strateji belgesinin genelinde hâkim olmakla birlikte, ilginç bir şekilde Biden yönetimi söz konusu büyük güç mücadelesinde Çin’in siyasi, ekonomik ve askerî bakımdan ABD ile mücadele edebilecek ve ABD’nin üstünlüğüne son verecek kapasiteye eriştiği iddiasını savunmaktadır. Yönetim, sahip olduğu bu kapasiteyle Çin’in mevcut uluslararası sistemi istediği şekilde yönlendirme ihtimalinin olduğuna inanmaktadır. Çin kadar güçlü olmamakla birlikte, belgede dikkat çekilen bir diğer aktör ise Rusya’dır. Biden yönetimi izlediği saldırgan politikalarla Rusya’nın mevcut sistemin ahengini bozma eğiliminde olduğunu ileri sürmektedir.

Biden yönetiminin ulusal güvenlik strateji belgesinde dikkat çektiği ikinci önemli küresel mesele ise sınır aşan sorunlardır. Başta küresel ısınma, pandemi ve küresel ekonomik sorunlar olmak üzere devletlerin tek başlarına mücadele etmelerinin imkânsız olduğu sınır aşırı sorunlar giderek daha fazla

güç kazanmaktadır. Biden yönetimine göre birbirinden bağımsız görünen bu iki küresel sorun -büyük güçler arası rekabet ve sınır aşan sorunlar- birbiriyle iç içe geçmiştir ve birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu iki küresel sorunla mücadele için Biden yönetimi çok boyutlu bir strateji geliştirmiştir. İlk olarak yeni dönemde gücünü artırmak için ABD'nin iç unsurlarına odaklanılacak ve demokratik kurumlarla silahlı kuvvetler güçlendirilecektir. İkinci olarak başta Kuzey Atlantik Anlaşması Oluşumu (NATO) olmak üzere ABD'nin geleneksel müttefikleriyle ilişkiler gözden geçirilerek daha güçlü ittifaklar oluşturulmaya çalışılacaktır. Dış politikanın odak noktasını Çin ile rekabet teşkil edecek olmakla birlikte Rusya ve İran gibi bölgesel olarak etkili aktörlerle mücadeleye de önem verilecektir. Bununla birlikte dünyanın farklı bölgelerinde barış ve güvenliğin artırılması için bölge aktörleriyle iş birlikleri geliştirilecektir. Küreselleşmenin yarattığı ekonomik sorunlarla mücadele için daha etkin yöntemler oluşturulacak ve son olarak da mevcut uluslararası düzenin yeni oluşan küresel sorunlarla mücadele etmeyi mümkün kılacak şekilde reforme edilmesi hedeflenecektir.

Görüldüğü üzere bu çok boyutlu stratejiyle Biden yönetimi, Trump döneminde "Önce Amerika" söylemiyle ABD'nin ulusal gücünü geliştirmeye ve korumaya yönelik muhafazakâr stratejiyi, küresel sorunları da göz ardı etmeyen liberal bir yorumla genişletmiştir. Böylelikle Trump'ın içe dönük stratejisi nedeniyle zayıflayan ABD'nin küresel liderlik statüsünü, Biden yönetiminin sıklıkla dillendirdiği

"Amerika geri döndü" söylemiyle uyumlu bir şekilde yeniden güçlendirmeye odaklanmış bir strateji geliştirilmiştir.

Ulusal stratejisi belgesinde, ele alınan bölgeyle ilişkilerde, Biden yönetimi geçmiş dönemlerde bölgeye yönelik izlenen tehdit odaklı, güce ve rejim değişikliğine dayanan politikaları eleştirmekte ve artık "büyük tasarımlardan kaçınan" daha pratik stratejiler izlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

"ORTADOĞU'DA ÇATIŞMASIZLIĞI VE BÜTÜNLEŞMEYİ DESTEKLEMEK"

Ulusal stratejisi belgesinde, yukarıdaki başlık altında ele alınan bölgeyle ilişkilerde, Biden yönetimi geçmiş dönemlerde bölgeye yönelik izlenen tehdit odaklı, güce ve rejim değişikliğine dayanan politikaları eleştirmekte ve artık "büyük tasarımlardan kaçınan" daha pratik stratejiler izlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu açıdan uzun yıllar ABD'nin Ortadoğu politikasının genel çerçevesini oluşturan Büyük Ortadoğu Projesi gibi bölge genelinin politik çevresini düzenlemeye yönelik planlardan ziyade, ABD ve bölge aktörlerinin ortak çıkarlarına odaklanan politikalar geliştirme iradesi ortaya konmaktadır. Bu kapsamda mevcut bölge krizlerinin çözümü ve bölge aktörleri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini destekleyecek politik bir çerçeve izleneceği ifade edilmektedir.

Söz konusu politik çerçeve ise Biden'in daha önce farklı konuşmalarında dile getirdiği beş ilkeye dayanmaktadır. Bunlar; (1) bölgede mevcut kural-temelli uluslararası düzeni destekleyen devletlerle ortaklıklar inşa etmek ve bunların kendilerini dış tehditlere karşı koruma kapasitesine sahip olmasını sağlamak, (2) Hürmüz ve Babül-mendep Boğazları dâhil tüm bölge su yollarından geçiş serbestisini garanti altına almak ve bölge içi veya dışı bir aktörün herhangi bir bölge aktörünü baskı altına almasını engellemek, (3) diplomatik yollarla bölgedeki çatışmaları sonlandırmak, (4) her devletin egemenlik hakları saklı kalmak kaydıyla bölge devletleri arasında bütünleşmeyi teşvik etmek ve (5) Birleşmiş Milletler (BM) Şartı'nda değinilen insan hakları ve benzeri değerleri savunmaktır.

Bu ilkeler genel olarak değerlendirildiğinde iki nokta ön plana çıkmaktadır. Birincisi yukarıda değerlendirilen iki küresel sorun kapsamında düşünüldüğünde, ABD'nin bölgeyle ilgili temel kaygısının büyük güçlerin rekabeti sorunuyla ilişkili olduğu görülmektedir. Zira ABD özellikle Çin ile mücadelesinde bölgenin önemli bir rekabet alanı olacağından hareketle bölgede herhangi bir aktörün baskın hâle gelmesini engelleme amacındadır. İkinci önemli nokta ise ABD bölgede bu rekabette kendisinin yanında olacağını düşündüğü tüm aktörlerle iş birliğine açık görünmektedir. Birinci ilkedan de anlaşılacağı üzere buradaki temel ölçüt, iş birliği yapacak devletin ABD önderliğindeki mevcut uluslararası düzeni desteklemesidir. Bu nokta önemlidir

zira hem genel olarak Biden yönetiminin söylemlerinde hem de strateji belgesinde dünya genelinde demokratik rejimlerle otoriter rejimler arasında bir mücadele olduğu iddiası sıklıkla tekrarlanmaktadır. Buna karşın Biden yönetiminin, Çin ile rekabetinde başta Suudi Arabistan olmak üzere bölgedeki otoriter rejimlerle iş birliği peşinde olması söz konusu iddiayla tezatlık oluşturmaktadır. Bu nedenle belgede, büyük güçler arası rekabette ABD'nin yanında olabilecek devletler; (1) Avrupa ve Hint-Pasifik bölgesindeki demokratik devletler, (2) dünyanın geri kalanındaki demokratik devletler ve (3) demokratik olmamakla birlikte ABD'nin uluslararası düzen vizyonunu benimsemiş devletler olarak üç ayrı kategoride sınıflandırılarak söz konusu tezatlık aşılmaya çalışılmış ve kendi vizyonunu desteklediği için bu otoriter devletlerle iş birliği yapmanın mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Bu genel değerlendirmenin ardından belgede, bölgeye yönelik üç konuda somut noktaya yer verilmiştir. Birincisi İran sorunudur. Göreve geldiğinden bu yana İran konusunda Trump'ın izlediği baskıcı politikayı eleştirerek daha ılımlı bir politika izlenimi veren Biden, buna paralel olarak da İran'ın nükleer silah elde etme faaliyetlerini diplomatik yollarla engelleme çabası içerisinde olacağını dile getirmiştir. Bununla birlikte son dönemde İran protestolarına tepki olarak söylemini sertleştiren Biden yönetimi, İran'a karşı bölge müttefiklerinin caydırıcılığını artırmaya yönelik önlemlerin de alınarak İran ile sadece diplomatik yollarla değil, zorlayıcı yollarla da mücadele

edileceğini ortaya koymuştur. Belgede değinilen ikinci konu ise İsrail'in bölgedeki pozisyonudur. Söylemlerinde her zaman İsrail'in ABD açısından önemine dikkat çeken Biden, bu belgede de ABD'nin İsrail'in güvenliğine yönelik sorumluluğunun devam edeceğini açık bir şekilde dile getirmiştir. Bununla birlikte İsrail'e koşulsuz destek vermenin, bölgedeki Arap devletlerini rahatsız edeceğinin ve ABD'nin büyük güçler arası mücadelede elini zayıflatacağının da farkında olan Biden, Trump'ın İbrahim Anlaşmaları çerçevesinde yürüttüğü bölge devletlerinin İsrail ile yakınlaşma sürecini devam ettireceğinin altı çizilmiştir.

Ukrayna Savaşı ve Vladimir Putin'in nükleer silah kullanma ihtimali gibi yüksek risklere rağmen, belgede öne çıkarılan ana unsur Çin ile rekabet ve küresel liderliği Çin'e kaptırma endişesidir. Ortadoğu politikalarında ise söz konusu endişeye İran'ın bölgede artan etkisi de eklenmekte, bu nedenle bölgede Amerikan önderliğindeki ittifak yapısının güçlendirilmesi stratejisinin devam ettiği görülmektedir.

Son olarak, strateji belgesinde Ortadoğu ile ilişkili olarak değinilen bir başka konu da terörizmdir. Her ne kadar terörizmin günümüzde tüm dünyayı ilgilendiren bir konu olduğunun altı çizilmiş olsa da ABD'nin kendine tehdit olarak gördüğü ana terör gruplarının hâlen el-Kaide, IŞİD ve bun-

larla iltisaklı örgütler olduğu açıkça görülmektedir. Dahası yine bu örgütlerin ana barınma alanları olarak Suriye, Yemen ve Somali ön plana çıkarılmış, dolayısıyla bu devletlerin ABD'nin tehdit algılamasında terör bağlamında önemini koruduğu vurgulanmıştır. Başta Ortadoğu olmak üzere, dünyanın her yerinde ABD'nin terörle mücadele eylemlerine devam edeceği görülmektedir. Ancak Biden yönetimi, belgede, bu konuda da strateji değişikliğine giderek geçmişteki "ABD önderliğinde, müttefiklerin yardımıyla" anlayışından "müttefiklerin önderliğinde, ABD'nin yardımıyla" anlayışına geçildiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla terörizm, özellikle Ortadoğu merkezli selefi-cihadi örgütler ABD açısından önemli tehditler olarak görülmeye devam etmekle birlikte bu örgütlerle mücadele bağlamında ABD'nin doğrudan kendi önderliğinde operasyonlar yapmaktan ziyade, ilgili devletlerin önderliğinde yapılacak operasyonlara destek vereceği belirtilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, Biden yönetiminin yayımladığı ulusal güvenlik strateji belgesinde çizilen dış politika çerçevesi, uzun zamandır ABD yönetimlerinin izlemekte olduğu dış politika hattını takip etmektedir. Ukrayna Savaşı ve Vladimir Putin'in nükleer silah kullanma ihtimali gibi yüksek risklere rağmen, belgede öne çıkarılan ana unsur Çin ile rekabet ve küresel liderliği Çin'e kaptırma endişesidir. Ortadoğu politikalarında ise söz konusu endişeye İran'ın bölgede artan etkisi de eklenmekte, bu nedenle bölgede Amerikan önderliğindeki ittifak yapısının güçlendirilmesi stratejisinin devam ettiği görülmektedir. ■

IKBY'DE SEÇİM VE TÜRKMENLERİN KOTAYLA TEMSİLİ

DR. SELÇUK BACALAN

Uzman ORSAM

lamentosunda bölgenin iki büyük partisi Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) 45 milletvekili ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB)

21 milletvekili ile sandalyelerin çoğunu oluşturmaktadır. Parlametoda, bölgede yaşayan azınlıklara da kota sistemi üzerinde 2005 seçimleri öncesi 5 daha sonra 11 sandalyeye yükseltilerek temsil hakkı tanınmıştır.

IKBY Parlametosu KDP Grup Başkanı Zana Halit, Şubat 2022'de yaptığı açıklamada bölgedeki siyasi partilerin seçimin zamanında yapılması üzerine anlaştığını belir-

“

KDP ve KYB'nin cumhurbaşkanı aday üzerinde fikir ayrılığı, Kürt siyasi partiler arasındaki anlaşmazlıklar, IKBY'nin yaşadığı ekonomik sorunlar, Erbil ve Bağdat arasındaki anlaşmazlıklar ve Bağdat'ta merkezî hükûmetin teşkil edilememesi gibi siyasi sorunlar, bölge seçimlerinin gerçekleşmesine gölge düşürmüştür.

”

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) resmî olarak 2003'te kurulmasına rağmen, 1991'de Irak'ın kuzeyinde uçuşa yasak bölgenin oluşturulmasıyla fiili bir otonom Kürt yönetimi oluşturulmuş ve 1992'de parlamento bu bölgede teşkil edilmiştir. Bu yönetim Saddam Hüseyin rejiminin yıkılmasıyla resmîyet kazanmıştır. 2003'ten sonra 2022 yılına kadar; 2005, 2009, 2013 ve 2018 yıllarında toplam beş kez parlamento seçimleri bu bölgede yapılmıştır. IKBY parlamentosu 111 milletvekilinden oluşmaktadır. 2018 seçimlerinden sonra çıkan sonuca göre bölge par-

terek, bölgenin artık bir anayasasının olması yönünde açıklama yapmıştır. IKBY'de 1 Ekim 2022'de parlamento seçimlerinin yapılması planlanmaktaydı. Ancak 10 Ekim 2021'deki Irak erken parlamento seçimlerinden sonra ortaya çıkan hükümet kurma krizi ve akabinde siyasi anlaşmazlıklar, IKBY iç siyasetine de olumsuz şekilde yansımıştır. KDP ve KYB'nin cumhurbaşkanı adayı üzerinde fikir ayrılığı, Kürt siyasi partiler ara-

sındaki anlaşmazlıklar, IKBY'nin yaşadığı ekonomik sorunlar, Erbil ve Bağdat arasındaki anlaşmazlıklar ve Bağdat'ta merkezî hükümetin teşkil edilememesi gibi siyasi sorunlar, bölge seçimlerinin gerçekleşmesine gölge düşürmüştür. Özellikle IKBY'deki seçimlerin yapılamamasının sebepleri içerisinde de IKBY seçim yasasında yapılması beklenen düzenlemeler ve kota sandalyesi yer almaktadır.

“

Türkmenler IKBY'de Kürtlerden sonra ikinci ana unsur olarak yaşamaktadır. Ancak IKBY'deki kamu dairelerinde siyasi ve idari baskılardan dolayı nüfusları oranında temsil edilmemektedirler. Türkmenler, 111 milletvekili bölge parlamentosunda kota sistemi üzerinden 5 milletvekiliyle temsil edilmektedir.

”

IKBY'de seçim sistemi, tek bölge seçim sistemidir. IKBY sınırları içerisinde yer alan Erbil, Süleymaniye ve Duhok vilayetlerini kapsayacak şekilde tek seçim bölgesi olarak sayılmaktadır. KDP'nin bu sistemden büyük ölçüde yararlandığını söylemek mümkündür. Bu sisteme KYB başta olmak üzere, Kürdistan Adalet Cemaati, Kürdistan İslam Birliği, Değişim ve Yeni Nesil Hareketi çok bölge seçim sistemini savunarak karşı çıkmaktadır. Özellikle muhalif Kürt siyasi partilerin dile getirdikleri seçim yasasında düzenleme yapılması ve azınlık kotalarının birden fazla bölgeye yayılması durumunda KDP'nin parlamentodaki azınlık sandalyeleri üzerindeki hâkimiyeti yok olabilir. Dolayısıyla bu durumun IKBY'deki parlamento seçimlerinin yapılmasının sebeplerinden biri olduğu söylenebilir.

Türkmenler IKBY'de Kürtlerden sonra ikinci ana unsur olarak yaşamaktadır. Ancak IKBY'deki kamu dairelerinde siyasi ve idari baskılardan dolayı nüfusları oranında

temsil edilmemektedirler. Türkmenler, 111 milletvekilli bölge parlamentosunda kota sistemi üzerinden 5 milletvekiliyle temsil edilmektedir. Erbil'e hâkim olan KDP, burada çoğunluk olarak yaşayan Türkmenleri manipüle ederek özel oylamada istediği yönlendirmeyi yapabildiğinden kota sandalyeleri bağlamında IKBY'deki siyasi partiler arasında sayısal ve siyasi dengeleri etkilemiştir. Aynı zamanda bazı kota sandalyelerinin KDP kontrolünde olduğu görüşünü ileri sürerek bölgenin iki köklü siyasi partisi KDP ve KYB arasında sıkıntılara yol açmıştır. Siyasi faaliyetlerini Süleymaniye'de sürdüren Kürt siyasi partiler, kota ile temsil edilen bazı milletvekillerinin KDP etkisi altında kaldığını gerekçe göstererek kota sandalye sayısının düşürülmesi yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

Kota sandalye sayısının azaltılmasına yönelik girişimlerin gündeme gelmesi 11 kişilik kotanın 5'ini kapsayan Türkmenler açısından önem arz etmektedir. Başta Irak Türkmen Cephesi (ITC) yetkilileri olmak üzere çeşitli Türkmen siyasetçiler kotanın düşürülmesini değil arttırılmasını talep etmiştir. IKBY Oluşumlardan Sorumlu Bölge Bakanı ve ITC Siyasi Büro Üyesi Aydın Maruf, siyasi partiler arasında siyasi kotayla ilgili bir çekişmenin olduğunu ve ITC olarak bu siyasi çekişmelerde bir taraf olmadıklarını bildirmiştir. Öte yandan Maruf, Türkmen kotasıyla ilgili bölgede bir seçim merkezinin olmasından yana olduklarını ve kotanın bölgelere göre ayrılması yönündeki görüşleri doğru bulmadıklarından dolayı kotanın dağılımından yana olmadıklarını

ifade etmiştir. Bazı Türkmen siyasi partilerin, bölgede bulunan güvenlik (Peşmerge) güçlerinin oy kullandığı seçimlere (özel seçim) müdahale edildiğini ve güçlü siyasi partilerin baskısıyla seçime hile karışıp genel sonuçları özellikle KDP'nin lehine olmasından ve gerçek temsilcilerinin seçilmesini olumsuz etkilemesinden endişe duymaları söz konusudur. Türkmenler bu endişeden yola çıkarak, güvenlik güçlerine münhasır olan özel seçimlerde kullanılan oyların kotadan seçilen milletvekillerinin oylarına dâhil edilmemesini savunabilir.

IKBY Parlamento Sekreteri Muna Kahveci ise Türkmenler için kotadan tahsis edilen 5 milletvekilinin yetersiz olduğunu ve seçim yasasında yasal değişikliklerin yapılmasıyla Türkmenlerin de çeşitli hükümet kurumlarında yüzde 30 temsiliyet hakkı verilmesi yönünde projelerinin bulunduğunu belirtmiştir.

Türkmenler, IKBY'de toplam kota sayısının 11'den 15'e, Türkmen kotasının 5'den 7'ye çıkarılmasını savunmaktadır. Ayrıca azınlıkların gerçek temsilcilerinin seçilmesi için özel çaba sarf edilmesi gerektiğini ve kotadan yararlanan grupların da seçim komisyonunda yer alması gerektiğini dile getirmiştir. ITC Erbil Milletvekili İmdat Bilal de kota sayısının azaltılması bir yana hâlihazırda 11 olan kotayı da kabul etmediklerini ve sayının arttırılmasını istediklerini belirtmiştir. IKBY Parlamento Sekreteri

Muna Kahveci ise Türkmenler için kotadan tahsis edilen 5 milletvekilinin yetersiz olduğunu ve seçim yasasında yasal değişikliklerin yapılmasıyla Türkmenlerin de çeşitli hükümet kurumlarında yüzde 30 temsiliyet hakkı verilmesi yönünde projelerinin bulunduğunu belirtmiştir. IKBY'de Türkmen nüfusun, iller içerisinde farklı yerleşim yerlerine dağıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla çoklu seçim bölgeleri sistemi uygulandığı takdirde Türkmenlerin oylarının dağılması ihtimaldir.

ITC IKBY'DE FARKLI POLİTİKA YÜRÜTEBİLİR Mİ?

Türkmenler, IKBY'de yetkililerin demeçlerinden yola çıkarak ikinci ana unsur olarak tanınmaktadır. Ancak Türkmenler IKBY'de hükümet ve parlamentoda azınlık kotasında yararlanarak temsil edilmektedir. Bu durumda ITC, IKBY'de Türkmenler için azınlığı kabul edip kota sayısını arttırabilir ki bu durum gerçekleşirse kota sandalyesinden sadece Erbil'deki Türkmenler değil idari olarak merkezî hükümete bağlı ancak siyasi olarak IKBY'ye bağlı Kifri Türkmenlerinden de en az 1 milletvekili IKBY Parlamentosundan temsil edilmeleri önem arz etmektedir. Ya da azınlığı kabul etmeyip bölgede ikinci ana unsur olarak diğer Türkmen partileriyle koalisyon oluşturup güçlü bir şekilde temsil edilebilirler. Bu noktada ITC, IKBY'deki Türkmenlerin haklarını elde edebilmek için farklı bir politika izleyebilir; IKBY Erbil, Süleymaniye ve Duhok olmak üzere üç vilayetten oluşmaktadır. Erbil ve Duhok, KDP'nin hâkimiyetinde,

Süleymaniye vilayetinin ise KYB hâkimiyetinde olduğu bilinmektedir. IKBY'deki Türkmen nüfusu Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinde yoğunluk göstermektedir. ITC bu noktada KDP ve KYB üst düzey yetkilileriyle müzakere edip IKBY'de KDP ve KYB bölgesindeki Türkmenlerin haklarını talep edebilir. Ayrıca fiili olarak Süleymaniye vilayetinden yönetilen Kifri ilçesi, zaman zaman terör örgütü IŞİD'in saldırılarına maruz kalmaktadır. Bu saldırıların beraberinde ilçede işsizlik ve göç olayları gündeme gelmiştir. Dolayısıyla Kifri ilçesindeki güvenlik boşluğunu kapatmak için ITC, Peşmerge Bakanlığında Türkmenlerden oluşması kaydıyla Türkmen Gücü'nün kurulmasını ve IKBY Parlamentosundan Türkmenlere özel bütçe tahsis edilmesini talep edebilir.

IKBY Parlamentosunda kota sandalyesiyle Türkmenlerin temsil dağılımı; ITC 1, Türkmen Kalkınma Partisi 2, Türkmen Reform Partisi 1, Millet Partisi 1 milletvekiliyle temsil edilmektedir. ITC dışındaki söz konusu partiler sadece IKBY'de temsil edilmektedir. IKBY'de Türkmenlere tahsis edilen kota sandalyelerinin çoğunu KDP'ye yakın olduğu bilinen Türkmen Kalkınma Partisi'nin elde ettiği görülmektedir. Bölgede ITC gibi köklü olmayan Türkmen Kalkınma Partisi'nin seçimlerde seçmenini ya iyi mobilize ettiği ya da yakın olduğu KDP'nin yönlendirmesiyle özel seçimlerde bölgenin güvenlik güçleri Peşmerge'den oy aldığı da bilinmektedir. Dolayısıyla ITC, IKBY parlamento seçimlerinde güvenlik güçlerinin oy kullandıkları "özel seçimlerde" kota sandalyeleri için oy kullanılmaması görüşünü sa-

vunabilir. ITC'nin yerel siyaset dengelerini de dikkate alması önemlidir. Türkmenlerin iddia ettikleri kota sandalye sayısının artırılması durumu genel olarak Türkmenler için faydalı olacaktır. Geçmiş dönemlerde yapılan seçimlere bakıldığında ITC, Erbil'den her seçimde milletvekili çıkarmayı başarmıştır. Süleymaniye vilayetinde Türkmenler yaşasa da bölge parlamentosunda temsil edilmemiştir. Kifri ilçesinde ITC haricinde hiçbir Türkmen partinin olmamasının ITC'ye güç ve avantaj sağladığı söylenebilir. Türkmen toplumunun millî temsil hakkını kendisinde gören ITC'nin, KYB bölgesinde olan Kifri ilçesinden de 1 sandalye kazanması muhtemeldir. Kota sandalye sayısının artırılması hâlinde, bu sandalyenin ITC'ye kazandırılması için ITC olarak bölgenin diğer güçlü partisi olan KYB'nin üst düzey yetkilileriyle görüşme gerçekleştirmesi önemlidir. ITC böylece Erbil ve Süleymaniye arasında siyasi dengeyi de önemli ölçüde sağlayabilir.

“**Türkmen toplumunun millî temsil hakkını kendisinde gören ITC'nin, KYB bölgesinde olan Kifri ilçesinden de 1 sandalye kazanması muhtemeldir. Kota sandalye sayısının artırılması hâlinde, bu sandalyenin ITC'ye kazandırılması için ITC olarak bölgenin diğer güçlü partisi olan KYB'nin üst düzey yetkilileriyle görüşme gerçekleştirmesi önemlidir.**”

AYDIN MARUF'UN GİRİŞİMLERİ

Seçim yasası ve kota sistemiyle ilgili 11 Haziran ve 1 Eylül 2022'de Erbil'de IKBY siyasi parti temsilcileri ve Birleşmiş Milletler (BM) Irak Özel Temsilcisi Jeanine Henis Plasschaert'in da katıldığı 2 ayrı toplantıya Türkmenlerin davet edilmemesi tepkilere yol açmıştır. Bu noktadan hareketle ITC Siyasi Büro Üyesi Aydın Maruf, 14-26 Ağustos tarihleri arasında Irak Kürdistan İslami Birliği heyeti, Kürdistan Adalet Topluluğu (Komal) Genel Sekreteri Ali Bapir ve Yezidilerin lideri Mir Hazım Tahsin Beg ile görüşme gerçekleştirmişti. Maruf'un bu görüşmeleri, bölgede yapılacak parlamento seçimlerinde Türkmenlerin talep ettiği kota sandalye sayısının artırılması için destek talebi mahiyetinde okunabilir.

Öte yandan IKBY'de parlamento seçimlerinin ertelenmesinin nedenlerinin Irak merkezî hükûmetinin kurulması yönündeki beklentiler ve Irak merkezî hükûmetinden elde edilecek kazanımların olduğunu söylemek mümkündür. Bu kazanımlar ise 140. maddenin canlandırılması ve IKBY'nin bütçesinin artırılması, Kerkük başta olmak üzere diğer ihtilafli bölgelerde IKBY'nin yeniden söz sahibi olması ve petrolden pay almaları gibi kazanımlar şeklinde değerlendirilebilir. Sonuç olarak son dönemde seçim sürecinin kızıştığı Kuzey Irak bölgesinde ve IKBY Parlamentosunda Türkmenlerin temsiliyetinin artırılması, bölgedeki demokrasiyi ve genel olarak Irak'taki siyasi ve etnik dengenin sağlanmasına katkı sunabilir. ■

İSRAİL'DE 1 KASIM SEÇİMLERİ: SAĞ KANAT SİYASETİN HIZLI YÜKSELİŞİNİN ARKASINDAKİ SEBEPLER

DR. SEHER BULUT

Uzman ORSAM

“

Yeni hükûmet kendisini “değişim hükûmeti” olarak nitelendirmiş ve İsrail’de toplumsal, ekonomik ve sosyal pratiklerle alakalı yeni bakış açısının gerekliliğine işaret etmiştir. Fakat hükûmetin kınlanlık tartışmalarının da etkisiyle 12 yıllık Netanyahu hükûmetinin politikalarını sürdürme gayreti içerisinde olduğu görülmüştür.

”

1 948 yılında İsrail devleti kurulmadan önce Yahudiler dünyanın farklı bölgelerinde diaspora olarak yaşamaktaydı. Bu durum bahsi geçen toplulukların süreç içerisinde farklı yaklaşımlar, gelenek ve yaşam biçimlerine sahip olmasına neden olmuştur. Devletleşme sürecince kurucu aktörler tarafından göz ardı edilmeyen bu durum birçok alanla beraber ülkenin siyasi yapılanma sürecinde etkide bulunmuştur. Ülke siyasetinde toplumsal taleplerin karşılanması amacıyla

seçim barajı düşük tutulurken bahsi geçen grupların siyasal katılımını artıran bir siyasal sistem yapısı ortaya konmuştur. Bu durum ülke demokrasisi açısından olumlu yönde değerlendirilirken küçük toplumsal grupların ülke siyasetinde söz sahibi olmaları ihtimali artmıştır. Bu sürece devletleşme süreciyle beraber Filistin meselesiyle alakalı konular da eklenince, koa-

lisyon hükümetleri ve bu hükümetlerin zayıflığı İsrail siyasi sisteminin en temel özelliği olmuştur.

“DEĞİŞİM HÜKÜMETİ” VE YAŞANAN SORUNLAR

İsrail’de son yıllarda kurulan hükümetler genellikle istikrar sorunları yaşamış ve bu durum ülkenin kısa aralıklarla sürekli olarak erken seçimlere gitmesine neden olmuş-

tur. 2019 yılından beri İsrail’de arka arkaya yaşanan seçimlere bakıldığında (9 Nisan 2019, 17 Eylül 2019 ve 2 Mart 2020, 23 Mart 2021, 1 Kasım 2022) yukarıda bahsedilen faktörlerin ülkede sıklıkla seçimlere gidilmesinde önemli rol oynamıştır. Ülkede bir önceki 23 Mart 2021 tarihli dördüncü erken seçimde Netanyahu liderliğindeki Likud Partisi ve ittifak içerisinde olduğu Şas, Birleşik Tevrat Yahudiliği ve Dinî Siyonizm Partisi gibi siyasi partiler 52 milletvekilinde kalarak hükümet kurmak için gerekli olan 61 milletvekiline ulaşamamıştı. Dönemin İsrail Cumhurbaşkanı Reuven Rivlin yeni hükümeti kurmak konusunda Likud lideri Binyamin Netanyahu’yu görevlendirmiş fakat Netanyahu’nun hükümeti kurmak konusunda başarısız olması sonrasında hükümeti kurma görevi 5 Mayıs 2021 tarihinde Yesh Atid Partisi (Gelecek Var) Lideri Yair Lapid’e verilmişti. Yürütülen koalisyon görüşmeleri neticesinde merkez-sol olarak tanımlanabilecek 8 parti yani Yeş Atid, Mavi&Beyaz Bloku, Yamina, İşçi Partisi, İsrail Evimiz, Yeni Umut, Meretz ve Arap partisi Ra’am bir araya gelerek hükümeti kurmayı başarmıştı. Fakat bu 8 partinin siyasi ajandalarına bakıldığı zaman ortak noktalarının oldukça az olması hükümetin ömrünün ne kadar olacağına dair tartışmaların yaşanmasına neden olmuştu.

Yeni hükümet kendisini “değişim hükümeti” olarak nitelendirmiş ve İsrail’de toplumsal, ekonomik ve sosyal pratiklerle alakalı yeni bakış açısının gerekliliğine işaret etmiştir. Fakat hükümetin kırılabilirlik tartışmalarının da etkisiyle

12 yıllık Netanyahu hükümetinin politikalarını sürdürme gayreti içerisinde olduğu görülmüştür. Nitekim süreç içerisinde yönetimden memnun olmayan koalisyon partileri farklı sebeplerle koalisyona olan desteğini çekmiş ve bu durum, İsrail'in yeniden bir seçim sürecine girmesine sebebiyet vermiştir. Bu gelişme sonrası 20 Haziran 2022 tarihinde koalisyon hükümetinin dönüşümlü olarak başbakanlığını yapmış Naftali Bennett ve Yair Lapid, koalisyonun içerisine girdiği derin sorunlar nedeniyle meclisi feshedecek bir yasa tasarısının meclise sunulduğunu duyurmuştur. Bu durum ülkenin 1 Kasım 2022 tarihinde tekrardan seçime gitmesine neden olmuştur. Bu tarihte gerçekleşen seçimlerde Netanyahu liderliğindeki sağ kanat blokun (Şas, Birleşik Tevrat Yahudiliği ve Dinî Siyonizm) oyların çoğunluğunu almış ve açıklanan sonuçlara göre Likud Partisi 32 milletvekili kazanırken, Dinî Siyonizm Partisi 14, Şas Partisi 11 ve Birleşik Tevrat Yahudiliği Partisi 8 milletvekili kazanmıştır. Bu durum Netanyahu ve blokunun 120

sandalyeli İsrail parlamentosu Knesset'te hükümeti kurmak için yeterli olan 61 sandalye sayısının üzerinde 65 milletvekili sayısına ulaştığına işaret etmektedir. Bu tablo her ne kadar en çok milletvekiline sahip olan Likud ve dolayısıyla Netanyahu'nun başarısı olarak gözüke de aslında seçimlerde Likud'dan ziyade diğer sağ kanat partilerin oylarını artırdıkları dikkat çekmektedir.

“

Güvenlik ve beka konusunda ileri derecede hassasiyete sahip olan İsrail halkı değişim hükümetinin ülkede yaşanan sorunlar adına yeni bir umut olacağına kanaat getirirse de bunca yıldır birikmiş sorunların kısa vadede çözüme kavuşmaması hükümetin çalışamaz bir duruma gelmesine neden olmuştur.

”

TOPLUMSAL GERİLİMLER

Son yıllarda İsrail içerisinde farklı toplumsal gruplar arasında yaşa-

nan gerilimler bu sonucun elde edilmesindeki en temel etkidir. 2022 Nisan ayında Hamursuz Bayramı'nın başlaması sonrasında ülkede yaşayan fanatik Yahudi grupların Mescid-i Aksa'nın bulunduğu bölgeye baskınlarını artırması İsrail polisinin Mescid-i Aksa'nın bulunduğu bölgeye müdahale etmesine neden olmuştur. Olaylar sonrası tansiyonun yükselmesi nedeniyle fanatik Yahudi grupların bölgeye girişleri engellenmeye çalışılmıştır. İsrail'le normalleşme sürecine başlayan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bu dönemde İsrail Devlet Başkanı Isaac Herzog'u araması sonrası Ramazan ayının son 10 gününe tekabül eden günlerde bu grupların Mescid-i Aksa'nın bulunduğu bölgeye girişleri engellenmiştir. Bu gelişmelerden kısa zaman sonra mayıs ayında Katar merkezli el-Cezire televizyonunun saha muhabiri Şirin Ebu Akile'nin Batı Şeria'daki Cenin Mülteci Kampı'nda hayatını kaybetmesi sonrası bıçak sırtında olan koalisyon hükümeti gelişmelerden olumsuz yönde etkilenmiştir. Ebu Akile'nin ölümü sonrası İsrail Silahlı Kuvvetleri (ISK) olayın ilk yaşandığı dönemde olayla alakası olmadığını ifade etmesine rağmen devam eden soruşturma süreci sonrasında İsrail Ordusu, Filistinli gazeteci Şirin Ebu Akile'yi öldüren kişinin muhtemelen İsrail askeri olduğunu açıklamıştır. Filistinliler ve İsrail arasında artan tansiyon özellikle seçim sürecinde yaşanması durumunda ülkedeki sağ partilerin oy oranlarını artırmasına neden olmaktadır. Güvenlik ve beka konusunda ileri derecede hassasiyete sahip olan İsrail halkı *değişim hükümetinin* ülkede yaşanan sorunlar adına yeni bir umut olacağına ka-

naat getirirse de bunca yıldır birikmiş sorunların kısa vadede çözüme kavuşmaması hükûmetin çalışmaz bir duruma gelmesine neden olmuştur.

OLAĞANÜSTÜ HÂL YASASIYLA ALAKALI SORUNLAR VE MEVCUT SİYASİ DURUM

Bu noktada bir önceki 8 partili koalisyon hükûmetinin feshine neden olan en önemli gelişmelerden biri haziran ayında işgal altındaki Batı Şeria'daki iki kademeli hukuk sistemini koruyan olağanüstü hâl yasasının yenilenememesi sonrasında gelmiştir. Söz konusu yasa, İsrail'in 1967 yılında işgal ettiği Batı Şeria'da yaşayan İsraili yerleşimcilere sivil mahkemelerde yargılanmaları, ceza almaları hâlinde sivil cezaevinde kalmaları ve sosyal güvenlik sisteminden faydalanmaları gibi ayrıcalıklar tanı-maktaydı. Tasarının oylanması sürecinde Yamina Partisi milletvekillerinin bir kısmının tasarıya ret oyu veren Arap milletvekillerine saldırımları sonucu mecliste tansiyon artmıştır. Bu durum üzerine dönemin Dışişleri Bakanı Yair Lapid'in hükûmetteki koalisyon bloklarının tasarıyı yakın zaman içerisinde tekrar Knesset'e sunacağını belirterek koalisyon ortağı partilerin gerekli sorumlulukları üstlenmesinin şart olduğunu ifade etmesi koalisyon içerisinde çatlaklar yaşanmasına neden olmuştur. Tüm bu gelişmelerin Filistinliler açısından ortaya koyduğu umutsuzluk ve Arap partilerinin son dönemde yaşadıkları bölünmeler sonrası Filistinlilerin sandıktan Filistinliler adına umut vadeden bir durumun çıkmasının zor olduğuna işaret etmiştir. Bu

bağlamda 1 Kasım 2022 seçimlerinde Arap partileri arasında yer alan Beled Partisi mevcut durumda barajı geçemezken Ra'am Partisi, Hadash ve Taal tarafından kurulan ortak liste 5 milletvekili elde etmiş görünmektedir. Nisan ayında gerçekleşen Birleşmiş Milletler (BM) görüşmelerinde İsrail Başbakanı Lapid'in iki devletli çözümden bahsetmesi Lapid'in bundan sonraki süreçte koalisyonun içerisinde kalması durumunda barış umutlarını besleyebilirdi zira geçtiğimiz seçimlerde 17 milletvekiline ulaşan Lapid'in bu seçimlerde oylarını artırarak 24 milletvekiline ulaştığı dolayısıyla 31 milletvekili kazanan Likud'dan sonra ikinci parti olduğu dikkat çekmektedir.

Ortaya çıkan tablo İsrail Cumhurbaşkanı Herzog hakkında dava süreci devam etmesine rağmen en çok milletvekili sayısını elde eden Netanyahu'ya 13 Kasım'da hükümet kurma görevinin verilmesine neden olmuştur. Cumhurbaşkanı Herzog, parti gruplarıyla yaptığı

istişareler sonucu meclisteki 64 milletvekilinin Netanyahu'yu, 28 milletvekilinin ise Gelecek Var Partisi Lideri Yair Lapid'i başbakan adayı olarak gösterdiğini belirterek milletvekilleri arasında en fazla desteği alması, meclisteki en büyük parti olması ve hükümet kurma şansının yüksekliğini dikkate alarak bu görevlendirmeyi yaptığını ifade etmiştir. Yasa gereği görevi aldıktan sonra 28 gün hükümet kurma süresi bulunan Netanyahu, koalisyon kurma çalışmalarını devam ettirmektedir. Bu noktada Likud Partisi'nin koalisyon ortaklığı konusunda Itamar Ben-Gvir liderliğindeki aşırı sağcı Otzma Yahudit (Yahudi Gücü) partisi ve bazı sağ partilerle anlaşmaya yakın olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak süreç, İsrail'de sağ eğilimli bir hükümet kurulması ihtimalinin gittikçe kuvvetlendiğini göstermektedir. İlerleyen günler siyasi karar alma sürecinin dışında kalan Filistinliler için daha da zor günlerin kapıda olduğuna işaret etmektedir. ■

LÜBNAN'DA DÜRZİLER NASIL BİR CUMHURBAŞKANI İSTİYOR?

DR. TUBA YILDIZ

Akademisyen İSTANBUL ÜNİ.

“

Lübnan'da zorlama bir ittifakla koltuğa oturan Mişel Avn, ülkede 2019 yılından bu yana yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerin de odağında yer aldı. Avn'ın 2016 yılında kendisini cumhurbaşkanlığı için aday gösteren eski Başbakan Saad Hariri'yle zaman içinde açığa çıkan anlaşmazlığı Lübnan'ı uzun bir süre hükûmetsiz bıraktı. Diğer taraftan Avn'ın görevini bırakmadan bir gün önce geçici hükûmet Başbakanı Necip Mikati hükûmetinin istifasını yetkileri çerçevesinde onayladığını duyurmasıyla Lübnan'ı siyasi kaderine terk etmiş oldu.

”

Ekim ayının sonunda görev süresi dolan Lübnan'ın 13. Cumhurbaşkanı Mişel Avn, tartışmalı bir şekilde geldiği görevini yine tartışmalı bir şekilde sona erdirdi. 2014-2016 yılları arasında cumhurbaşkanını seçemeyen Lübnan'da zorlama bir ittifakla koltuğa oturan Mişel Avn, ülkede 2019 yılından

bu yana yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerin de odağında yer aldı. Avn'ın 2016 yılında kendisini cumhurbaşkanlığı için aday gösteren eski Başbakan Saad Hariri'yle zaman içinde açığa çıkan anlaşmazlığı Lübnan'ı uzun bir

süre hükûmetsiz bıraktı. Diğer taraftan Avn'ın görevini bırakmadan bir gün önce geçici hükûmet Başbakanı Necip Mikati hükûmetinin istifasını yetkileri çerçevesinde onayladığını duyurmasıyla Lübnan'ı siyasi kaderine terk etmiş

oldu. Mevcut durumda hem cumhurbaşkansız hem de başbakansız kalan Lübnan, siyasi boşluğunun içinde yeni cumhurbaşkanını aramaya yöneldi. Bu arayış içinde yerini alan Dürzi siyasi liderler Velid Canbolat ve Talal Arslan da politik yaklaşımları ve tercihleri çerçevesinde tutumlarını ortaya koymaya başladılar.

CUMHURBAŞKANININ NİTELİĞİ VE DÜRZİ LİDERLERİN TUTUMU

Lübnan'da 15 Mayıs 2022 yılında yapılan genel seçimler şeffaf seçim

süreci tartışmalarını, siyasi erkin kontrol alanlarındaki değişimleri ve Sünni boşluğu gibi pek çok krizi beraberinde getirirken yeni cumhurbaşkanının kim olacağına dair birtakım tahminleri de barındırıyordu. Bu doğrultuda Mayıs seçimleri için atılan her slogan ve yapılan propagandalar cumhurbaşkanlığı koltuğu için yarışan adayların da seçim planlarını ortaya çıkardı. Zaman zaman tansiyonun yükselmesine sebep olan mesele ise adayın siyasi tecrübesinden ve ülke çıkarlarına hizmet edebiliyor olmasından ziyade politik ittifak-

lara uygun olup olmaması oldu. Dolayısıyla beklenen yeni cumhurbaşkanının ülkeyi her alanda hissedilen ekonomik krizden mi kurtaracağı yoksa çatırdamaya başlayan ittifakları yeniden mi kuracağına dair sorular sorulmaya başlandı.

“

Mayıs seçimleri için atılan her slogan ve yapılan propagandalar cumhurbaşkanlığı koltuğu için yarışan adayların da seçim planlarını ortaya çıkardı. Zaman zaman tansiyonun yükselmesine sebep olan mesele ise adayın siyasi tecrübesinden ve ülke çıkarlarına hizmet edebiliyor olmasından ziyade politik ittifaklara uygun olup olmaması oldu.

”

Lübnan Parlamentosu yeni cumhurbaşkanını seçmek için eylül ayından bu yana çok sayıda oturum düzenlese de şu ana kadar olumlu hiçbir somut adım atılamadı. Bu noktada siyasilerin yeni Maruni adayın ismiyle birlikte “kurtarıcı” mı yoksa “çatışmacı” mı olacağına yönelik nitelermeler üzerinden bir tanımlamaya gittiği görülüyor. Bir önceki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kullanılan “güçlü lider” nitelermesinin yanına bu seçimlerde “uzlaş” temelli sıfatların da eklenmesinin Mayıs seçimlerindeki kayıplar kadar Lübnan'ın son altı yılındaki dönüşümüyle de ilgisi büyüktür. Cumhurbaşkanı adayının uzlaşmacılığına dair en net vurguları yapan isimlerden biri ise Dürzi İlerlemeci Sosyalist Partisi lideri Velid Canbolat'tır. Mayıs seçimlerinden hemen önce cumhur-

başkanlığı üzerindeki rekabet atmosferinde yer alan Canbolat, Mişel Avn'ın damadı Cibran Bassil ve Hizbullah'ın açık adayı Süleyman Franciye'yi desteklemeyeceklerini kesin bir biçimde ifade etmişti. Her iki adayın da Hizbullah'a olan yakınlığı, özellikle Franciye'nin Suriye rejimiyle olan samimi ilişkileri Canbolat'ın tavrındaki keskinliği de saklamaktadır. Velid Canbolat'ın ağustos ayında Hizbullah'ın iki önemli ismi Vefik Safa ve Hüseyin Halil'le yaptığı görüşmeler de Dürzi liderin Hizbullah adayı için bir yumuşamaya gidebileceği yönündeki tahminleri boşa çıkardı. Velid Canbolat ile Hasan Nasrallah arasındaki tek ortak nokta ise her iki liderin de Lübnan Güçleri lideri Semir Caca'ya karşı olan olumsuz yaklaşımlarıdır. Bununla birlikte Samir Caca'nın adaylığı hâlihazırda söz konusu olmasa da Velid Canbolat, Caca'ya

yönelik adımlarında Hizbullah'la değil, kiliseyle daha uyumlu olacak adımlar atmaya benimsemektedir. Bu noktada oğlu Teymur Canbolat'ı patrikhaneyi ziyaret için göndermesi aslında Velid Canbolat'ın Hizbullah yetkilileriyle yaptığı görüşmeden daha fazla öne çıkmaktadır.

“
İç savaşta babasını suikasta kurban veren Velid Canbolat'la Mişel Muavvad arasında bir kader birliği söz konusudur. Ancak iki siyasiyi ortak paydada buluşturan esas mesele kendi ifadeleriyle Muavvad'ın “Şihabi Medresesi” öğrencisi olmasıdır.”

MİŞEL MUAVVAD- VELİD CANBOLAT İLİŞKİSİ

Hâlihazırda cumhurbaşkanlığı seçimlerinde parlamentoda adaylığı

en net olan siyasetçi Bağımsızlar Hareketi'nin lideri ve eski Başbakan Rene Muavvad'ın oğlu olan Mişel Muavvad. Rene Muavvad iç savaşın bitiminde seçilen ilk başbakan olsa da göreve gelişinin 17. gününde suikastla öldürülmüştü. Dolayısıyla iç savaşta babasını suikasta kurban veren Velid Canbolat'la Mişel Muavvad arasında bir kader birliği söz konusudur. Ancak iki siyasiyi ortak paydada buluşturan esas mesele kendi ifadeleriyle Muavvad'ın “Şihabi Medresesi” öğrencisi olmasıdır. Ülkenin 1958-1965 arası devlet başkanlığını yürüten Fuad Şihab'ın “Lübnanlılık” temelinde inşa ettiği “Şihabizm”, Dürzilerin güçlü temsilcisi Kemal Canbolat ve oğlu Velid Canbolat'ın siyasi aktivizmlerinin de ana temasını belirledi. Fuad Şihab'ın geleneksel Maruni liderlerden farklı olarak çatışmacı ortamdan uzak kalması ve reformist bir çizgi be-

nimsemiş olması, Müslümanların siyasi temsilciliğini artırması gibi girişimleri Kemal Canbolat'ın siyasi planlarıyla da örtüşüyordu. İdeolojik ortaklık iç savaş sonrası dönemde Canbolatlar ve Muavvadlar arasında diplomatik birliktelik noktasında kendisini göstermeye başladı. Son olarak ise cumhurbaşkanlığı seçiminde ikili ilişkilerdeki derinlik açığa çıktı. Nitekim Velid Canbolat'ın Mişel Muavvad'ı cumhurbaşkanlığı koltuğunda görmesinin ve uzlaşmacı olarak nitelermesinin nedeni bu zihniyetin temsilcisi olarak düşünmesidir. Diğer taraftan Mişel Muavvad'ın, Lübnan'ın yakın dönem siyasi fotoğrafında yer almamasının yanı sıra asker kökenli olmaması da önem taşımaktadır. Bu noktada Canbolat, Semir Caca'yı da tüm taraflar için en ılımlı adaylardan biri olarak görülen General Joseph Avn'ı da listesinin tamamen dışında tutmaktadır. Öte yandan Muavvad'ın Suudi Arabistan ve ABD'yle olan ilişkileri sayesinde dengeleyici rol oynayacağına dair tutum da önemli olarak görülmektedir. Süleyman Franciye'nin "çatışmacı" aday olduğunu vurgulayan Canbolat'ın uzlaşmacı aday tercihindeki bölgesel koşullara karşı tepkisi de bu şekilde netleşmiş olmaktadır.

Velid Canbolat'ın Mişel Muavvad ismi üzerindeki ısrarcı tutumuna yol açan bir diğer etken ise Mişel Avn'ın damadı Cibran Bassil'in cumhurbaşkanlığı yarışını bırakmamış olmasıdır. Bassil'in cumhurbaşkanlığına en başından beri karşı çıkan Canbolat, Muavvad seçilmese dahi ona alternatif olabilecek herhangi bir ismi desteklemek üzerine de çalışmaktadır. Bassil ve Canbolat arasındaki siyasi çatışmaya yol açan faktörler daha

çok dış dinamikler bağlamında ele alınmakla birlikte Bassil'in Canbolat'ın bölgesi olan Şuf ve Aley'de müttefikleri Dürzi lider Talal Arslan yoluyla nüfuzunu kurmaya çalışması iç siyaset açısından kritik bir noktaya işaret etmektedir. Talal Arslan her ne kadar Mayıs seçimlerinde Aley'deki koltuğunu kaybetmiş olsa da Canbolat için böyle bir girişimin her alanda önüne geçilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Velid Canbolat cephesinde Mişel Muavvad üzerinde ciddi bir çabanın sarf edildiği görülebilmektedir. Bu nedenle Canbolat'ın bu kararlı duruşuna karşı siyasi temsilciler arasındaki görüşmelerden sonra ortaya atılan iddialar da boşa çıkmaktadır. Örneğin Velid Canbolat'ın geçtiğimiz haftalarda Meclis Başkanı Nebih Berri'yle bir araya gelmesinden sonra Berri'nin kendisini Muavvad'dan vazgeçmesi için ikna etmeye çalıştığına dair görüşler mevcut durumda geçerli sayılmamaktadır.

TALAL ARSLAN - SÜLEYMAN FRANCIYE BAĞLANTISI

Velid Canbolat'ın aksine Dürzi siyasi temsilciliğinin diğer ismi Talal Arslan'ın cumhurbaşkanı adayının Süleyman Franciye olduğu bilinmektedir. Franciye ailesinin Suriye'nin eski devlet başkanı Hafız Esad'la olan yakın ilişkilerinin Süleyman Franciye - Beşar Esad döneminde de hız kesmeden devam ediyor oluşu, Talal Arslan'ın desteğini göstermesindeki etkenlerden biridir. 15 Mayıs seçimlerinde parlamentodaki koltuğunu kaybeden ve siyasi gücü sınırlanan Arslan, cumhurbaşkanlığı için kendisini de kısmen temsil edecek bir isme ihtiyaç duymaktadır. Diğer taraftan

Suriye'nin Lübnan'da müttefikler, anlaşmalar ve Baas Partisi'nin Lübnan kolunda yapılan birtakım yenilikler yoluyla görünür olmaya başlaması, Talal Arslan için de önem arz ediyor. Bu noktada Baas Partisi'nden gelen açıklamaların da cumhurbaşkanı adayına dair desteğin yönünü de belirlemesindeki etkisi öne çıkıyor. Partinin yeni başkanı Ali Hicazi'nin Cibran Bassil'in adaylığı üzerine Süleyman Franciye lehine tutumunu değiştirmesi gerektiğini söylemesi, Franciye'nin herhangi bir garantiye ihtiyacının olmadığını vurgulaması, Hizbullah - Suriye ekseninde Franciye'nin ve doğal olarak Talal Arslan'ın pozisyonunu belirlemektedir. Dolayısıyla Süleyman Franciye bir önceki seçimlerde olduğu gibi hâlihazırda da Canbolat - Arslan çekişmesindeki kilit isimlerden birini oluşturuyor.

Sonuç olarak mevcut durumda Lübnan'da yeni cumhurbaşkanının ne zaman seçileceği hâlâ belli değil. Bu bağlamda 8 Mart Bloku'nun adayının resmen açıklanmamış olması ve Sünni bloktaki parçalanmanın cumhurbaşkanı adayı üzerindeki yansıması da büyük etkenlerdendir. Aday konusunda ve çizilecek yol haritası noktasında en net olan siyasi cephe ise Dürzi cephesidir. Bununla birlikte Dürzilerin en güçlü temsilcisi Velid Canbolat için siyasi ağırlığı koymak yerine dengeyi koruma çabası daha önemlidir. Lübnan'da Canbolat olmadan sözün tamamlanmayacağı bilindiği için de pragmatik dahi olsa alınan tutumu göz önünde bulundurmak önem arz etmektedir. ■

KÖRFEZ-BATI EKSENLİ GELİŞMELER VE LÜBNAN'A YANSIMALARI

SOHAIB JOHAR

Gazeteci ve Yazar LÜBNAN

“

Çin’le Rusya’nın aksine Avrupa Birliği (AB) Körfez’le ilişkilerini yeniden dizayn ederken ABD’nin tepkisini çekmeyecek alternatif bir merkez olarak belirmiştir. Körfez ülkeleri ise Avrupa’yla derinleşebilecek ilişkilerin neticesinde, petrol ihracatçısı konumlarının yanı sıra istikrarlı rejimler ve kalıcı ekonomik güç statülerini pekiştirmeyi hedeflemektedir.”

Ara seçimlerin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dış politikası üzerine nadiren bir etki yaptığı bilinmektedir. Ancak ABD’deki son ara seçimler bazı açılardan, özellikle Ukrayna’da devam eden savaş dikkate alındığında bir istisna teşkil edebilirdi. Cumhuriyetçiler beklendiği gibi büyük zafer kazanmış olsaydı, böyle değişiklik söz konusu olabilecek ve ABD’nin Ukrayna’ya açık destek politikasının devam etmesi daha zor hâle gelecekti. Cumhuriyetçi Parti liderlerinin seçim öncesinde açıkladıkları pozisyonlar, Ukrayna’ya verilen mali desteğin kesin olarak kesileceğini ima etmekteydi.

Ancak mali destek kararları konusunda başkanlık yönetiminin değil, kongrenin yetkili olduğu hatırlanmalıdır. Bu şekilde küçük bir ihtimal dahi olsa seçimler sonrasında Ukrayna politikasındaki değişiklik ihtimali bertaraf olmuş ve Ukrayna'ya yönelik Amerikan po-

litikasının sürekliliği teyit edilmiştir. Ukrayna savaşının da etkisiyle ekonomik durgunluk korkusu ve şüphe içindeki Avrupa kıtası, refah ve nüfuzunu sürdürmek için fırsat kollarken, bu gerçek dolaylı olarak Ortadoğu'ya da yansımaktadır. Beklenen fırsatlardan biri Körfez

bölgesinden gelmektedir. Dünyanın petrol rezervlerinin önemli bölümüne sahip bu bölge, Ukrayna merkezli ortaya çıkan gerilimler ve Körfez'de en etkili küresel aktör ABD ile Riyad gibi ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Suudi Arabistan'ın bir ülke olarak ABD'den ziyade Joe Biden yönetimiyle sorunları olduğundan dolayı, Körfez ülkelerinin Çin ve Rusya'ya kısmi yönelişi bu çekişmenin bir sonucu olmuştur. Diğer taraftan hâlihazırda ne Çin ne de Rusya, Körfez ülkeleri için hâlen uluslararası bir koruma sağlamaktan uzaktır. Dolayısıyla mevcut krizde ABD'nin müttefiki olan Avrupa hem kendisi hem de Körfez ülkeleri için aynı anda önemli fırsat yakalamıştır. Bu bağlamda Çin'le Rusya'nın aksine Avrupa Birliği (AB) Körfez'le ilişkilerini yeniden dizayn ederken ABD'nin tepkisini çekmeyecek alternatif bir merkez olarak belirlemiştir. Körfez ülkeleri ise Avrupa'yla derinleşebilecek ilişkilerin neticesinde, petrol ihracatçısı konularının yanı sıra istikrarlı rejimler ve kalıcı ekonomik güç statülerini pekiştirmeyi hedeflemektedir.

AVRUPA'NIN KÖRFEZ ÜLKELERİYLE GELİŞEN İLİŞKİLERİ

Avrupa ülkeleri Körfez ülkelerinin uluslararası arenada kendilerini kanıtlama çabalarını, Washington'un hassasiyetlerini dikkate alarak ve Çin ve Rusya için bir meydan okuma teşkil etmeyecek şekilde ilerletmeyi hedeflemektedir. Avrupa'nın ilgisine Fransa ve Almanya üzerinden cevap veren Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez

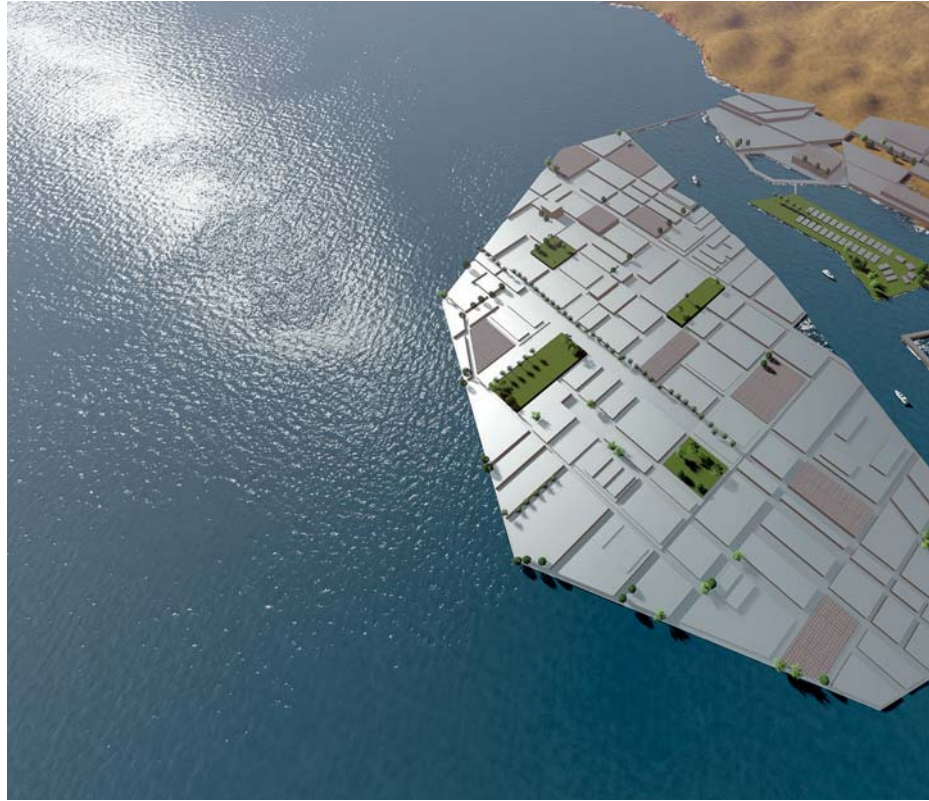
ülkeleri ise bu ilişkinin doğal gaz sevkıyla sınırlı olmaması gerektiğini ve daha ziyade kalıcı temaslar eşliğinde "tam iş birliğine" dayalı uzun vadeli olması gerektiğine inanmaktadır. Öte yandan çölde ütöpik şehir inşa etme ve İngilizce "new" (yeni) ve Arapça "müstakbel" kelimelerinin ilk harflerinden oluşan devasa "NEOM" projesinin tamamlanmasına ve eşsiz başarı arayışına odaklanan Suudi Arabistan, bir petrol devinden "hidrojen" devine dönüşmek istemektedir. Krallık, temiz enerji arayışının bir parçası olarak dünyanın en büyük hidrojen ihracatçısı olmayı hedeflemektedir. Bunu başarmak için enerji kaynaklarının %50'sini yenilenebilir kaynaklara dönüştürmek ve emisyonları azaltmak hedefiyle ilgili iddialı planlar yapılmaktadır.

Avrupa'nın girişimleri, Çin ve Rusya'nın Arap Körfez ülkelerinin kalbine sızma çabalarına güvenli bir alternatif oluşturmaktadır. Washington için esas sorun, Körfez ülkeleriyle Çin ve Rusya arasındaki ekonomik iş birliğinin, ABD'nin hayati güvenlik çıkarlarını tehdit eden ve dolayısıyla etkisini zayıflatan askerî bir iş birliğine evrilme durumudur.

Avrupa ülkeleriyle Suudi Arabistan arasındaki son yakınlaşma üzerine dillendirilen bazı görüşlere göre, Suudi Arabistan'dan Avrupa'ya Akdeniz güzergâhından hidrojen nakli için boru hattının hayata geçirilmesi öngörülmektedir. Bazı ön

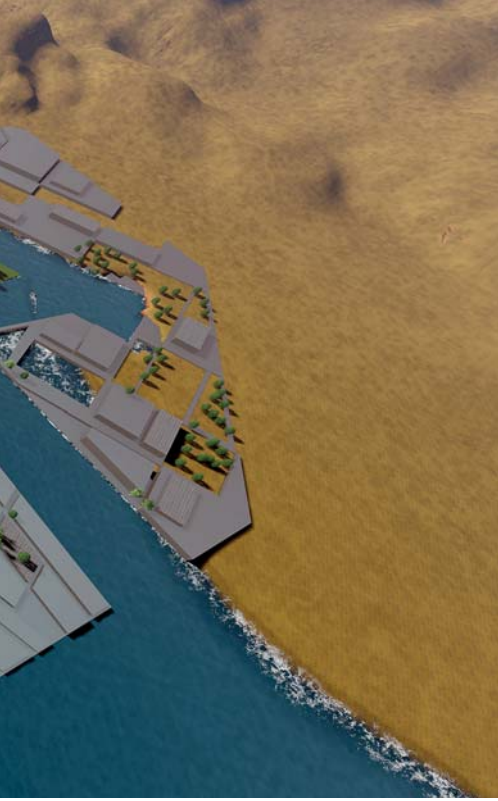

çalışmalar, bu tip "tüp şeklindeki" bir boru hattını inşa etmenin teknik açıdan mümkün olduğunu ifade etse bile esas sorun karmaşık ve zor siyasi gündemlerden kaynaklanmaktadır. Söz konusu boru hattının Mısır, İsrail, Lübnan ve Suriye'den geçerek Türkiye'ye, oradan da Avrupa'ya ulaşması öngörülmektedir. Uzun vadede bu hidrojen hattının emniyetini sağlamak için söz konusu "mozağin" yeniden düzenlenip rafine edilmesi gerekmektedir.

Yaygın iktisat teorisine göre yatırım ve para kendi yolunu açar ve rotasını çizer. Esasen bu kuralın Avrupa-Körfez ilişkilerinde de geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa, Washington'ın Suudi Arabistan'la olan projelerine itiraz etmeyeceğinden emindir. Öte yandan Avrupa'nın girişimleri,

Çin ve Rusya'nın Arap Körfez ülkelerinin kalbine sızma çabalarına güvenli bir alternatif oluşturmaktadır. Washington için esas sorun, Körfez ülkeleriyle Çin ve Rusya arasındaki ekonomik iş birliğinin, ABD'nin hayati güvenlik çıkarlarını tehdit eden ve dolayısıyla etkisini zayıflatan askerî bir iş birliğine evrilme durumudur. Büyük bir ekonomik kapasiteye sahip Avrupa'yla Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in başkanlığında eski ihtişamını geri kazanmaya, Avrupa pazarlarını kontrol etmeye ve onları nüfuzuna tabi kılmaya çalışan Rusya arasındaki hayati iletişim bağlarını koparma ve bu tehditle yeniden yüzleşme, Batı dünyası açısından Ukrayna savaşının uyardığı acil ihtiyaç niteliğindedir.

Bu nedenle bir alternatif olarak ABD etkisinin güçlü olduğu Or-

tadoğu kıyıları üzerinden Avrupa ve Basra Körfezi arasındaki bağlantıyı yeniden güçlendirmek gerekmektedir. Zira ABD Başkanı Joe Biden, ülkesinin Ortadoğu'da Çin ve Rusya'nın doldurmaya çalışacağı boş alanlar bırakmayacağını açıklamış ve bu anlamda transatlantiğin önemli parçası Avrupalı ülkelerin Körfez yöneliminden memnuniyet duymuştur. Dolayısıyla bu süreç Ortadoğu'daki siyasi nüfuz haritasının yeniden düzenlenmesi zaruretini doğmuştur. Sadece küresel aktörler değil bölgesel aktörler de bölgede bir çekişme hâlinindedir. Bir süredir kendisini bölgede büyük güç olarak kabul ettirmeye çalışan Türkiye, "gaz" keşiflerini etkileyerek, bölgedeki görünümü kuvvetlendirerek ve Batı'nın önemli bir müttefiki olarak bölgede etkin konumdadır. Diğer

taraftan, İran'da süregelen huzursuzluk ve sürekli karşılaşılan protestolar, "devrimini" uzun yıllardır bölge ülkelerine ihraç etmeye çalışan iktidardaki rejimin dikkatini dağıtmaktadır. İran'ın devrim ihraç planları, işler değişmeye başlamadan önce Yemen, Irak, Suriye ve Lübnan'da, özellikle Irak'ta, bir ölçüde Suriye ve kısmen Lübnan'da da kayda değer başarılar elde etmişti. Bu nedenle Türkiye'nin diğer bölgesel aktörlere kıyasla Ortadoğu'daki nüfuz mücadelesinde kısmi bir öncül konumu söz konusudur.

MEVCUT KONJONKTÜRDE LÜBNAN

Tüm bu gelişmelerin ışığında, Lübnan'ın Ortadoğu'daki konumu da daha önemli hâl almakta ve Fransa'yla kolonyal dönemden kalma ilişkileri göz önüne alındığında Avrupa-Lübnan bağlantısı da dikkat çekmektedir. ABD'nin Lübnan'da belirgin etkisi olmasına rağmen Paris'in sahip olduğu tarihsel konum bu ülkeyi avantajlı konumda tutmakta ve aslında iki ülke Lübnan konusunda anlayış birliğinde hareket etmektedir. Bölgede zorlu pek çok mesele yaşanmaktadır ve Lübnan bunlardan sadece biridir. Bu nedenle, Fransa önümüzdeki ayın başlarında yapılacak Amerikan-Fransız zirvesinden önce Lübnan'a yönelik Fransız girişimini baltalanmasına ve engellenmesine ön almak için bu girişimi gizlilik içinde tutmaktadır. Diğer ifadeyle geçmişte pek çok başarısız Lübnan girişimi dolayısıyla Paris, bu defa somut kazanımlar elde etmeden Lübnan'daki siyasi-ekonomik krizlerin çözümüne yönelik önerilerini ifşa etmeyecektir. Ayrıca muhtemeldir

ki Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, ABD'li meslektaşıyla görüşmek üzere Washington'a gitmeden önce Lübnan'a dair öneriler hakkında Riyad yönetiminden ekonomik ve siyasi güvence beklemektedir.

Bu dış konjonktürün yanı sıra Lübnan içerisindeki siyasi konjonktürde de bazı belirsizlikler ve Lübnan'daki lokal aktörler arasında cumhurbaşkanlığı seçimi üzerinden yaşanan bloklaşmalar ve gerilimler söz konusudur. Diğer taraftan Fransa gibi Batılı bazı ülkelerin ve Suudi Arabistan gibi Körfez ülkelerinin Lübnan'da çözüme yönelik girişimleri yerel aktörlerce fırsat olarak değerlendirilmeli ve mutabakat durumu çalıştırılmalıdır. Bu bağlamda yerel aktörlerin en fazla mart ayına kadar siyasi krizin çözümüne yönelik bazı fırsatlara sahip olduğu ve sonrasında ise işlerin tamamıyla değişmesinin ihtimal olduğu belirtilmelidir. Bu çerçevede Lübnan'daki en etkin yerel aktör Hizbullah'ın cumhurbaşkanlığı görevine zorlamanın sınırlarını gördüğü Süleyman Franciye'den ziyade son dönemde Riyad-Kahire gibi bölgesel aktörlerin de onayladığı Lübnan Genelkurmay Başkanı Joseph Avn'a doğru yönelmesi küresel-bölgesel alanda beliren değişimleri okuduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, ABD ve Avrupa gibi küresel aktörlerin Körfez'le yakınlaşmasında, Ortadoğu'daki nüfuz mücadelesinde ve enerji ilişkilerinde potansiyel rolü olan Lübnan'daki gelişmelerde yaşanan dönüşümlerden payını almakta ve yerel aktörler bu dönüşümlere göre pozisyonlarını yeniden değerlendirmektedir. ■

LÜBNAN'IN UMUT IŞIĞI DOĞU AKDENİZ

HAMZA HAŞIL

Araştırmacı ORSAM

“

Doğu Akdeniz'i bir çatışma alanına dönüştürebilecek potansiyeldeki Lübnan-İsrail deniz sınırı anlaşmazlığının diplomatik yollarla çözüme kavuşmuş olması son dönemde bölgedeki en pozitif gelişmelerden biri olarak öne çıkmıştır.

”

Yaklaşık 15 yıl süren Lübnan iç savaşı 1990'da sona ermiş olsa da ülke o dönemden beri 1975 öncesindeki refah seviyesine ulaşamamıştır. Güney sınırlarında devam eden İsrail saldırıları, dış müdahaleler, Arap Baharı ile başlayan bölgesel krizler, Suriyeli mülteci akının yarattığı sosyoekonomik problemler ve son olarak 4 Ağustos 2020'de Beyrut Limanı'nda gerçekleşen patlamalar Lübnan'ı aşılması güç siyasi ve ekonomik krizlerin pençesine itmiştir. Beyrut yönetimi bu krizi aşmak için çaba gösterse de ülkedeki dağınık siyasi yapı ve ekonomik yetersizlikler yeniden toparlanma çabalarının büyük oranda sonuçsuz kalmasına yol açmıştır. Uluslararası desteğin beklenenin oldukça altında kalması ve mevcut istikrarsızlıklar sebebiyle

yabancı sermayenin Lübnan'dan uzaklaşması, bu krizin daha da derinleşmesini etkileyen diğer unsurlar olmuştur. Krizi kısa vadede aşamayan Beyrut yönetimi, orta ve uzun vadeli politikalara yönelmiştir.

Bu noktada, Lübnan'ın elindeki en büyük koz Doğu Akdeniz'deki muhtemel hidrokarbon yatakları olmuştur. Söz konusu hidrokarbon yataklarının rezervleriyle ilgili net bir verinin bulunmaması ve Lübnan'ın komşularıyla olan deniz sınırı anlaşmazlıklarının devam etmesi Doğu Akdeniz merkezli yapılan gelecek planlamasının önemli risk faktörlerini de bünyesinde barındırmaktadır. Bu riskleri en aza indirmek isteyen Beyrut yönetimi iki adım adım atmıştır. Bunlardan ilki, deniz sınırı sorunu yaşadığı komşularıyla diplomatik kanallar yoluyla anlaşma girişimlerinde bulunmak, ikincisi ise hidrokarbon yataklarının keşif ve sondaj çalışmaları için uluslararası enerji şirketlerinden oluşan bir konsorsiyumla anlaş-

şarak oldukça maliyetli olan bu süreçten Lübnan ekonomisinin olumsuz etkilenmesinin önüne geçmek. Her iki adımın avantajlı ve dezavantajlı noktaları olmakla birlikte Beyrut yönetiminin elinde daha iyi bir kozun bulunmaması, risk faktörlerine rağmen ekonomik krizden çıkış umutlarının büyük oranda Doğu Akdeniz'e bağlanmasına yol açmıştır.

Lübnan'ın Doğu Akdeniz'de rahatça faaliyet göstermesinin önündeki en büyük engel İsrail ile deniz sınırı anlaşmazlığının ortadan kaldırılmış olması, Beyrut yönetimini yeni bölgesel anlaşmalar yaparak münhasır ekonomik bölgesindeki (MEB) tüm tartışmalı alanlarla ilgili sorunları çözmek adına cesaretlendirmiştir. Bu noktada Lübnan, önce Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile ardından da Suriye rejimiyle temasa geçmiştir.

LÜBNAN-İSRAİL DENİZ SINIRI MUTABAKATI

Doğu Akdeniz'i bir çatışma alanına dönüştürebilecek potansiyeldeki Lübnan-İsrail deniz sınırı anlaşmazlığının diplomatik yollarla çözüme kavuşmuş olması son dönemde bölgedeki en pozitif geliş-

melerden biri olarak öne çıkmıştır. Nitekim, İsrail'in Kariş gaz sahası üzerindeki tek taraflı hamlelerine Lübnan'ın şiddetle itiraz etmesi ve Hizbullah'ın da insansız hava araçlarıyla İsrail'in deniz platformlarını tehdit etmeye başlaması taraflar arasındaki iplerin gerilmesine ve karşılıklı tehdit dilinin kullanılmasına sebep olmuştur. Lübnan ve İsrail'in teorik olarak savaş hâlinde olması ve çok önemli sınır sorunlarının devam ettiği göz önüne alındığında iki ülke arasında böyle bir anlaşmanın yapılmış olması son derece önemli bir gelişmedir.

Lübnan'ın güney sınırları için Hat 29 iddialarından vazgeçmesi ve Hat 23 baz alınarak İsrail ile yeni bir deniz sınırı çizilmesi her iki tarafın da belli kazanımlar elde etmesini beraberinde getirmiştir. İsrail, Kariş gaz sahasında herhangi bir tehditle yüzleşmek zorunda kalmadan faaliyetlerini yürütürken, Lübnan adına arama ve sondaj çalışmaları yürüten uluslararası konsorsiyum ise bir bölümü İsrail deniz sınırları içinde kalan Kana gaz sahasında çalışma yapabilecektir. Bu durum iki devlet arasında bir tür kazan-kazan politikasının uygulamaya konulduğunu göstermektedir. Söz konusu diplomatik girişimler doğrudan değil, ABD arabuluculuğunda dolaylı olarak yürütülmüş olsa da mevcut soru-

nun diplomasi yoluyla çözülmüş olması bölgedeki istikrar arayışları açısından umut vericidir.

LÜBNAN'IN DOĞU AKDENİZ MERKEZLİ DİĞER GİRİŞİMLERİ

Lübnan'ın Doğu Akdeniz'de rahatça faaliyet göstermesinin önündeki en büyük engel İsrail ile deniz sınırı anlaşmazlığının ortadan kaldırılmış olması, Beyrut yönetimini yeni bölgesel anlaşmalar yaparak münhasır ekonomik bölgesindeki (MEB) tüm tartışmalı alanlarla ilgili sorunları çözmek adına cesaretlendirmiştir. Bu noktada Lübnan, önce Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile ardından da Suriye rejimiyle temasa geçmiştir. İsrail ile yapılan anlaşmadan hemen bir gün sonra GKRY Dışişleri Bakanlığında diplomat Tasos Tzionis başkanlığındaki bir heyeti Baabda Sarayı'nda kabul eden eski Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Avn, deniz sınırı anlaşmazlığının giderilmesi için inisiyatif almıştır. Beyrut, GKRY ile olan deniz sınırı sorununun çözümüne ilişkin ikinci bir adımı ise Atina nezdinde atmıştır. 11 Kasım 2022'de Atina'ya bir ziyaret gerçekleştiren Lübnan Dışişleri Bakanı Abdallah Bouhabib, Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Dendias ile yaptığı görüşme sonrası düzenlenen ortak basın toplantısında GKRY ile "deniz si-

nırları için müzakere inisiyatifini başlattık” ifadelerini kullanmıştır.

“

Mişel Avn, 22 Ekim’de Beşar Esad ile yaptığı telefon görüşmesinde deniz sınırlarının çizilmesi konusunu ele almıştır. Söz konusu sorunun giderilmesi ve bir anlaşmaya varılabilmesi için teknik meseleleri görüşecek resmî heyetlerin oluşturulması noktasında mutabakat sağlanmıştır.

”

Lübnan’ın bu girişimleri GKRY ve Yunanistan tarafından olumlu karşılanmıştır. Dolayısıyla Lübnan-GKRY deniz sınır anlaşmazlığının giderilmesinin önünde önemli bir diplomatik engel görülmediği gibi İsrail ile olan sürecin aksine burada

taraf lar aracısız şekilde doğrudan temas kurmuşlardır. GKRY ile ilk temaslar çok hızlı şekilde kurulmuş olsa da Lübnan’daki cumhurbaşkanlığı makamının boş kalması diğer mevcut siyasi istikrarsızlıklarla birleşince Lübnan adına dış politikada yeni adımlar atmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir.

Beyrut yönetimi GKRY ile yürüttüğü görüşmelere eş zamanlı olarak Suriye rejimiyle de diplomatik temaslar kurmuştur. Cumhurbaşkanı Mişel Avn, 22 Ekim’de Beşar Esad ile yaptığı telefon görüşmesinde deniz sınırlarının çizilmesi konusunu ele almıştır. Söz konusu sorunun giderilmesi ve bir anlaşmaya varılabilmesi için teknik meseleleri görüşecek resmî heyetlerin oluşturulması noktasında mutabakat sağlanmıştır. Bu görüşmeden hemen sonra Lübnan Cumhurbaş-

kanlığının sosyal medya hesabından 24 Ekim’de yapılan paylaşım da, Meclis Başkan Yardımcısı İlyas Ebu Saab başkanlığındaki bir heyetin 26 Ekim’de deniz sınırı konusunda Şam’da temaslarda bulunacağı ifade edilmiştir. Fakat bu açıklamadan bir gün sonra, yani 25 Ekim’de Esad rejiminin, deniz sınırı müzakereleri için Lübnan heyetiyle Şam’da 26 Ekim’de yapılması planlanan görüşme iptal edilmiştir. Gerekçe olarak, Şam’ın "münasip bir zaman değil" açıklaması gösterilmiştir. Aynı gün içinde Suriye’nin Beyrut Büyükelçisi Ali Abdulkarim Ali, Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Avn ile Baabda Sarayında görüştüğünden sonra yaptığı açıklamada, 26 Ekim olarak belirlenen tarihte Suriye’deki programın dolu olduğunu dolayısıyla ortada iletişimsizlikten kaynaklı bir sorun olduğunu dile getirmiştir.

“

Beyrut yönetimi, ekonomik krizden kurtuluş kısa vadede mümkün olmadığı için Doğu Akdeniz'deki olası petrol ve doğal gaz keşiflerine yönelmeyi ülkenin orta ve uzun vadeli çıkarları açısından stratejik hamle olarak görmektedir.

”

Şam yönetiminin Lübnan'a karşı bu tutarsız davranışının altında tam olarak hangi sebebin yattığı bilinmese de burada bazı unsurlar öne çıkmaktadır. İlk olarak, Esad rejiminin deniz sınırı anlaşmasının belirlenmesinden çok daha önemli sorunlarının olduğu göz önüne alındığında deniz sınırı anlaşmasının rejimin en önemli önceliği olmadığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, deniz sınırı anlaşması Lübnan için hayati önemde olsa da aynı şey Şam yönetimi için geçerli değildir. Buna ek olarak Şam yönetimi, olası müzakerelerde elini güçlendirmek için diplomatik sürecin ilerlemesi noktasında Lübnan

kadar hevesli görünmemeyi tercih etmiş olabilir. Diğer sebep ise Suriye'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarıyla ilgili keşif ve işletim haklarını Rus şirketlerine vermiş olmasıdır. Suriye resmi gazetesinde 16 Mart 2021'de yayımlanan karara göre, Capital Limited ve East Med Amrit adlı iki Rus enerji şirketine Suriye'nin münhasır ekonomik bölgesinde (MEB) petrol ve doğal gaz arama hakkı verilmiştir. Özellikle Capital Limited'in arama yapacağı saha olan Suriye'nin Blok 1 parseli Lübnan'ın MEB'i ile kesişmektedir. Beşar Esad'ın deniz sınırlarıyla ilgili yapacağı bir anlaşmada bu şirketlerin kaygılarından bağımsız hareket edeceğini düşünmek mümkün değildir. Nitekim, Ukrayna krizi dolayısıyla ekonomik olarak zor günler geçiren ve Ortadoğu'daki faaliyetlerinde görece olarak daha pasif tutum izleyen Rusya, odak noktasını kısa vadede Doğu Akdeniz'deki krizlere çevirebilecek durumda değildir. Bu gerekçeler değerlendirilmeye alındığında Mişel Avn'ın çağrısının Şam'da neden

tam olarak karşılık bulmadığı daha iyi anlaşılabilir.

Beyrut yönetimi, ekonomik krizden kurtuluş kısa vadede mümkün olmadığı için Doğu Akdeniz'deki olası petrol ve doğal gaz keşiflerine yönelmeyi ülkenin orta ve uzun vadeli çıkarları açısından stratejik hamle olarak görmektedir. Sanayi üretimi çok zayıf olan Lübnan, Beyrut Limanı patlamalarından sonra turizm gelirlerinde de önemli kayıplar yaşamıştır. Dolayısıyla Lübnan'ın Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğal gaz keşiflerine verdiği önem anlaşılabilir bir durumdur. Sınırlı ekonomik kaynaklara ve hamle şansına sahip olan Lübnan'ın bu süreçte en büyük sorunlarından biri ülkedeki siyasi krizleri aşamamış olmasıdır. Eski Cumhurbaşkanı Mişel Avn'ın 46. oturumun sonunda seçilebilmiş olduğu dikkate alındığında yeni cumhurbaşkanı seçmek için henüz 6. oturumu geride bırakan Lübnan meclisinin kaç oturum gerçekleştireceği belirsizdir. Yeni cumhurbaşkanıyla ilgili kısa vadede olumlu bir sonucun çıkması ise beklenmemektedir. Dolayısıyla ülkenin siyasi istikrarsızlığı yapısal ekonomik reformlar yapılabilmesinin önünde büyük engel oluşturmaktadır. Doğu Akdeniz'de rahatça arama yapabilmek adına mevcut deniz sınırı sorunlarının çözümü için yürütülen diplomatik süreçler de aksamaya başlamıştır. Sonuç olarak Doğu Akdeniz, Lübnan'ın içinde bulunduğu krizden çıkış için bir umut ışığı olabilir fakat siyasi istikrarsızlık devam ettiği sürece ülkenin ekonomik olarak bir toparlanma sürecine girmesi mümkün görünmemektedir. ■

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ AFRİKA'YA ETKİLERİ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki Rusya'yı kınama oturumunda çekimser oy kullanan ya da oylamaya katılmayan Afrika ülkelerinin söz konusu motivasyonlarının arka planında Rusya'yla savunma ve güvenlik alanlarında anlaşmalarının bulunduğu bilinmektedir.

”

Rusya-Ukrayna krizi, 2014 yılından bu yana uluslararası toplumun gündemini meşgul etmektedir. Bu kriz geçtiğimiz şubat ayında Moskova'nın Kiev'e yönelik askerî müdahalesiyle yeni bir aşamaya geçmiştir. İki ülke arasında yaşanan çatışmaların bölgesel ve uluslararası alanda önemli etkileri olmuştur. Afrika coğrafyası ise bu krizden doğrudan etkilenen bir bölge olmuştur. Buradan hareketle yazıda Rusya-Ukrayna savaşının Afrika ülkelerine etkileri siyasi, ekonomik ve güvenlik olmak üzere üç temel perspektiften mercek altına alınmaktadır.

SIYASİ ETKİLER

Rusya-Ukrayna savaşının Afrika'ya siyasi etkisi bağlamında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda (BMGK) düzenlenen Rusya'ya yönelik kınama oturumunda Afrika ülkelerinin tavrı dikkat çekici olmuştur. Oylamada çoğu Afrika ülkesinin çekimser oy kullandıkları ya da oylamaya hiç katılmadıkları görülmüştür. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasının arkasında Rusya'nın Afrika ülkeleriyle yürüttüğü çeşitli ekonomik ve askerî iş birlikleri bulunmaktadır. Bu kapsamda yapılan oylamada 17 Afrika ülkesinin çekimser kaldığı, 8 Afrika

Afrika Ülkelerinin BM Genel Kurulunda Rusya Oylamasına Yaklaşımı ve Rusya'nın Afrika'daki Varlığı

28 EVET 1 HAYIR 17 ÇEKİMSER

8 ülke oylamaya katılmadı.

BM üyesi değil.

07 Mart 2022

info@orsam.org.tr www.orsam.org.tr

ülkesinin ise oylamaya katılmadığı görülmüştür. Birleşmiş Milletler Genel Kurulundaki Rusya'yı kınama oturumunda çekimser oy kullanan ya da oylamaya katılmayan Afrika ülkelerinin söz konusu motivasyonlarının arka planında Rusya'yla savunma ve güvenlik alanlarında anlaşmalarının bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Rusya'nın kınanması noktasında hayır oyu kullanan Eritre'nin ise Moskova'yla askerî iş birliği anlaşması bulunmasının yanı sıra iki ülkenin tarihsel arka plana dayanan siyasi ve ideolojik yakınlığı da söz konusudur. Diğer taraftan Sudan'ın BM oylamasında çekimser yönde oy kullandığı göze çarpmaktadır ki bu durum da Rusya'nın Kızıldeniz'de askerî üs kurma girişimi ve diğer güvenlik alanlarında bu ülkede güçlenen varlığıyla ilişkilendirilebilir.

EKONOMİK ETKİLER

Rusya-Ukrayna savaşının Afrika'ya ekonomik etkileri incelendiğinde ise gıda ve enerji konuları ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Afrika ülkeleri için en temel gıda maddesi olan buğdayın tedarikinde oluşan aksamalar hem Afrika'yı hem de Ukrayna'dan buğday ithal eden diğer ülkeleri tehdit etmiştir. Kitada şiddetini daha fazla göstermeye devam eden kuraklıktan dolayı ciddi bir kıtlıkla karşı kaşıya olan Afrika ülkelerinde, buğday tedarikinde de aksaklıkların oluşması bölge ülkeleri açısından göz ardı

edilemeyecek bir tehdit oluşturmuştur. Bu kapsamdaki veriler incelendiğinde Afrika ülkelerinin büyük bir çoğunluğunun buğday ithalatında en yüksek paya sahip ihracatçı konumundaki iki ülke Rusya ve Ukrayna'dır. Bu kapsamda Rusya ve Ukrayna'dan buğday ithal eden ülkelerin verileri şu şekildedir: Mısır, buğday ithalatının yüzde 20'sini Ukrayna'dan, yüzde 60'ını Rusya'dan karşılamaktadır. Benzer şekilde Benin buğday ihracatının yüzde 100'ünü, Ruanda yüzde 64'ünü, Sudan yüzde 70'ini, Kongo Demokratik Cumhuriyeti yüzde 54'ünü, Senegal yüzde 48'ini, Togo

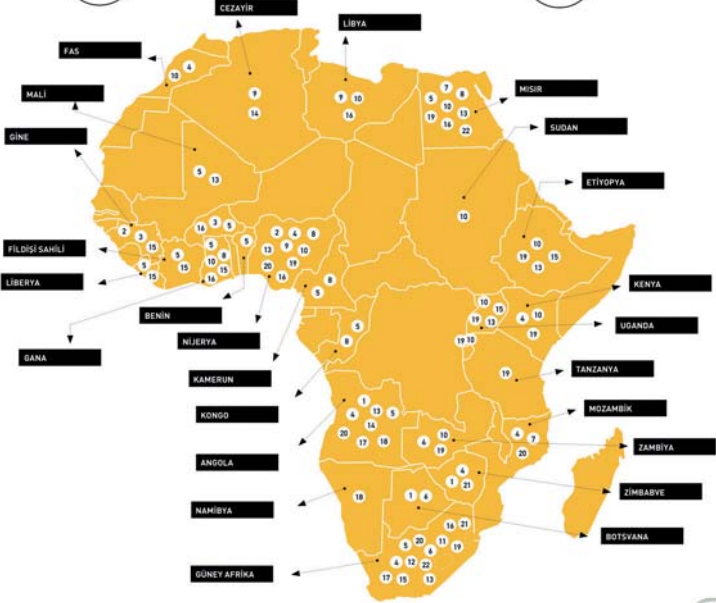
yüzde 43'ünü, Uganda yüzde 44'ünü, Burkina Faso yüzde 53'ünü, Tanzanya yüzde 62'sini Rusya'dan karşılamaktadır. Somali'nin buğday ithalatının yüzde 68'i, Tunus'un yüzde 47'si, Libya'nın yüzde 38'i, Moritanya ve Gambia'nın yüzde 29'u Ukrayna'dan ithal edilmektedir.

Bu ülkelerin buğday ithalatında Rusya ve Ukrayna'nın payları incelendiğinde, Afrika ülkelerinin söz konusu aktörlere derinden bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan öncülüğünde Birleşmiş Milletlerle (BM) ortak şekilde küresel tahıl krizini çözerken Afrika ülkelerine öncelik verileceğini belirtmesi kıta ülkeleri açısından kayda değer bir gelişme olmuştur. Rusya-Ukrayna savaşının Afrika ülkelerine enerji konusundaki etkileri incelendiğinde ise Avrupa ülkelerinin Rusya'dan hidrokarbon ürünleri ithalatını kesmesi konusu ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği (AB) ülkeleri alternatif enerji kaynakları aranması noktasında yeni girişimlerde bulunmaya başlamışlardır ki bu noktada öne çıkan aktörlerin pek çoğu Afrika ülkelerinde bulunmaktadır. Ayrıca Afrika ülkelerinin Avrupa Birliği için avantajlı olan bir diğer yönü de coğrafi olarak yakın olmasıdır. Ancak özellikle Sahel bölgesi, Çad Gölü Havzası, Mozambik ve Libya'da yaşanan çatışmalar söz konusu girişimin olumsuz yönüne işaret etmektedir. Bu kapsamda Avrupa Birliği ülkelerinin Afrika'da temel olarak ilgilendiği ülkeler Nijerya, Cezayir, Libya ve Mozambik başta olmak üzere Afrika'nın hidrokarbon zengini ülkeleriyle anlaşmalarını güçlendirmeye çalıştığı gö-

rülmektedir. Dolayısıyla söz konusu krizin enerji özelinde ekonomik açıdan Afrika ülkelerine olumlu katkısı olabileceği söylenebilir.

Ancak Avrupa Birliği ülkelerinin bölgedeki güvenlik sorunları bağlamında fayda - maliyet analizleri bu düşüncenin akıbetini yakın dönemde belirleyecektir.

Afrika'da Faaliyetlerini Sürdüren Rus Şirketler

18 Ağustos 2021

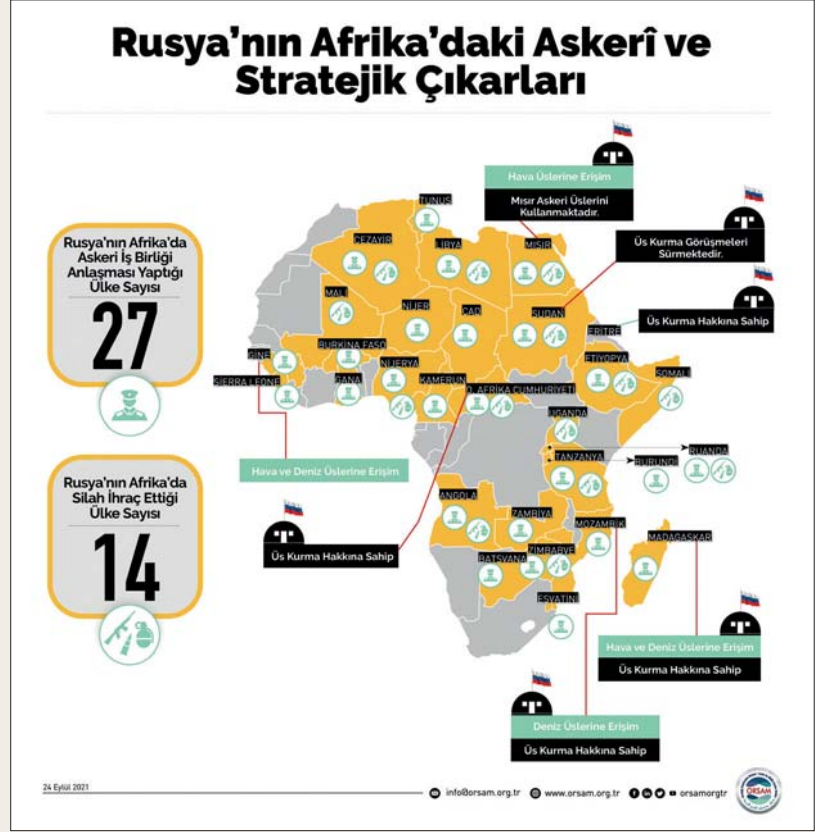
info@orsam.org.tr www.orsam.org.tr orsamorgtr

GÜVENLİK ETKİLERİ

Rusya-Ukrayna savaşının Afrika'ya etkileri çerçevesinde mercek altına alınacak son başlık ise güvenlik konusudur. Bu kapsamda 2015 yılında Rusya'nın Uganda'yla petrol anlaşmasını, Batı yaptırımları altında olan Rostec'in Rosoboroneport adlı bayisiyle gerçekleştirilen bir silah anlaşmasına bağladığı bilinmektedir. Bunun dışında Rusya, Güney Afrika, Angola ve Nijerya gibi ülkelerle çeşitli silah ve enerji anlaşmaları imzalamıştır. Ayrıca Rusya'nın Afrika'daki güvenlik aktörü varlığını güçlendirmesinde Wagner Özel Askerî Şirketi (ÖAŞ) oldukça önemli bir konuma sahiptir. Pek çok Afrika ülkesinde faaliyet gösteren Wagner'e bağlı Rus askerlerinin bir kısmının Rusya-Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte Ukrayna'ya transfer edildikleri açıklanmıştır. Ayrıca Putin'in Ukrayna'ya karşı savaşta Rusya'nın yanında "gönüllü" olarak savaşacak kişilere dair yaptığı çağrı sonrası Afrika'dan pek çok katılım gerçekleşmiştir. Nitekim Ukrayna basını tarafından aktarılan haberlerde Rusya adına savaşan iki Orta Afrika Cumhuriyeti vatandaşı ele geçirilmiştir. Dahası Rusya'nın Ukrayna'da beklenen şekilde hızlı ilerleyememesi, Afrika kıtasındaki ülkelerin Rus savunma ürünlerine güvenini azaltmıştır ki bu ülkeleri başka tedarikçiler aramaya sevk etmiştir.

Ayrıca Nijerya Devlet Başkanı Muhammed Buhari Abuja Başkanlık Köşkü Konferans Salonu'nda düzenlenen Çad Gölü Havzası Komisyonu Devlet ve Hükümet Başkanları 16. Zirvesi'nde yaptığı bir açıklamada, Rusya-Ukrayna arasındaki savaşın Çad Gölü Havza-

sındaki Boko Haram terörünü cesaretlendirdiğine dikkat çekmiştir. Rusya ve Ukrayna'dan bölgeye silah ve savaşçıların sızdığını belirten Nijerya Devlet Başkanı Buhari, bunun neticesinde küçük ve hafif silahların çoğalmasıyla bölgede güvenlik krizinin tetiklendiğini belirtmiştir. Buhari bu durumun Rusya-Ukrayna savaşı döneminde Libya'ya getirilen ve buradan Çad Gölü Havzası'nın yanı sıra Sahel'e ulaştırılan silahlar olduğunu vurgulamıştır. Buhari, bölgeye sızan bu yasa dışı silahların barış ve güvenliği tehdit ettiğini, bunu engellemek için ise sınır kontrol birimlerinin ve diğer güvenlik servislerinin ortak acil eylemlerine ihtiyaç olduğuna işaret etmiştir. Bu bağlamda bölgede terör sonlandırılrsa da uluslararası toplumun da desteğiyle çatışmalardan etki-

lenen insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına sürdürülebilir kalkınma projelerine ve psikososyal desteklere ihtiyaç olduğu göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak Rusya-Ukrayna savaşının Afrika'ya siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarında olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Enerji tedarikinde Afrika ülkeleri öne çıkarken, gıda tedarikinde ise Afrika ülkeleri ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak bu kriz Türkiye'nin diplomatik girişimleriyle çözüme kavuşmuştur. Diğer taraftan siyasi açıdan BM Genel Kurulu oylamalarında Afrika ülkelerinin Rusya'ya desteği göze çarparken, askerî ve güvenlik ekipmanları konusunda Afrika ülkelerinin Rusya'ya olan güveni zedelenmiştir. ■

AMOS HOCHSTEIN: İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANLAŞMASINDAKİ KİLİT İSİM

RECEP TAYYİP TEKE

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Biden hükûmeti Ekim 2021’de Hochstein’i İsrail ve Lübnan arasındaki deniz sınırının çizilmesi konusunda yapılacak müzakerelerde arabuluculuk yapması için görevlendirmiştir.

”

Kariyeri boyunca enerji ve enerji güvenliği gibi konularda gerek kamu gerekse özel sektörde uzun yıllar hizmet etmiş olan Amos J. Hochstein, ABD enerji politikalarının şekillenmesindeki en önemli isimlerden biridir. Birçok ABD yönetimi bünyesinde üst düzey bürokrat ya da kıdemli danışman olarak görev yapan Hochstein, Ağustos 2021’de Joe Biden yönetimi tarafından ABD Dışişleri Bakanlığı enerji güvenliği

danışmanı olarak atanmıştır. Biden hükûmeti Ekim 2021’de Hochstein’i İsrail ve Lübnan arasındaki deniz sınırının çizilmesi konusunda yapılacak müzakerelerde arabuluculuk yapması için görevlendirmiştir. Hochstein, bu kapsamda iki ülkenin üst düzey bürokratları ve liderleriyle defalarca görüşmeler gerçekleştirmiş, aylar süren diplomatik temasların ardından birbirlerini resmî olarak tanımayan ve hatta teknik olarak savaş hâlinde olan İsrail’le Lübnan arasında tarihi bir anlaşmanın imzalanmasında kilit bir rol oynamıştır.

AMOS HOCHSTEIN’İN HAYATI

Amos J. Hochstein, 1973 yılında İsrail’in Tel Aviv şehrine ABD’den göç eden Amerikan Yahudisi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Hochstein, 1992-1995 yılları arasında İsrail Savunma Güçleri’nde askerlik vazifesini yerine getirdikten sonra ABD’ye taşınmış ve ABD Kongresinde görev almaya başlamıştır. İlk olarak kongre bünyesinde dış işleri ve ulusal güvenlik alanında etkili bir kurul

olan Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesinde görev yapan Hochstein, kariyer basamaklarını hızla tırmanmış ve ABD yönetiminde çeşitli üst düzey görevler üstlenmiştir. Kendisini modern bir Ortodoks Yahudi olarak tanımlayan Hochstein, Biden yönetimi döneminde ABD'nin İsrail Büyükelçiliği için gösterilen potansiyel adaylar arasında dahi yer almıştır. Hâlen Washington DC'de ikamet eden Hochstein, evli ve dört çocuk babasıdır.

1990'lı yıllarda ABD Kongresinde önemli görevler üstlenen Amos Hochstein, kongrede bulunan çeşitli komite ve kurullarda kıdemli politika danışmanı olarak görev almış; ekonomi, dış ticaret, çevre ve enerji politikaları gibi konularda ABD'li karar alıcılara danışmanlık yapmıştır. Daha sonra özel sektöre geçiş yapan Hochstein, Cassidy & Associates adlı Washington DC merkezli bir lobicilik firmasında başkan yardımcısı olarak çalışmıştır. Hochstein, kariyerinin bu aşamasında tartışmalı bir vazife üstlenmiş, Afrika'nın en uzun süre görev yapan diktatörü unvanına sahip Ekvator Ginesi Devlet Başkanı Teodoro Obiang Nguema'nın ABD'yle ilişkilerini geliştirmek için lobi faaliyeti yürütmüştür. Hochstein, ABD Ulusal Güvenlik Konseyiyle koordineli bir şekilde, Ekvator Ginesi'nin ABD ile ilişkilerini iyileştirmesi için uygulaması gereken siyasi değişiklikleri içeren bir yol haritasının geliştirilmesine yardımcı olmuştur.

Zaman zaman "Enerji Gurusu" lakabıyla da anılan Hochstein, kariyeri boyunca birçok yerel ve uluslararası petrol ve gaz şirketiyle yenilenebilir enerjiye odaklanan fir-

malar için danışmanlık hizmeti vermiştir. Bu kapsamda, enerji şirketlerine potansiyel yeni pazarların analiz edilmesi ve alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi gibi konularda danışmanlık hizmeti sunmuştur. Ancak Hochstein kariyerinin önemli bir bölümünü kamu hizmetine adanmış, çeşitli ABD yönetimleri bünyesinde üst düzey bürokrat ya da danışman olarak önemli vazifeler üstlenerek ABD'nin enerji politikalarının şekillenmesinde ve enerji güvenliğinin sağlanmasında anahtar bir rol oynamıştır.

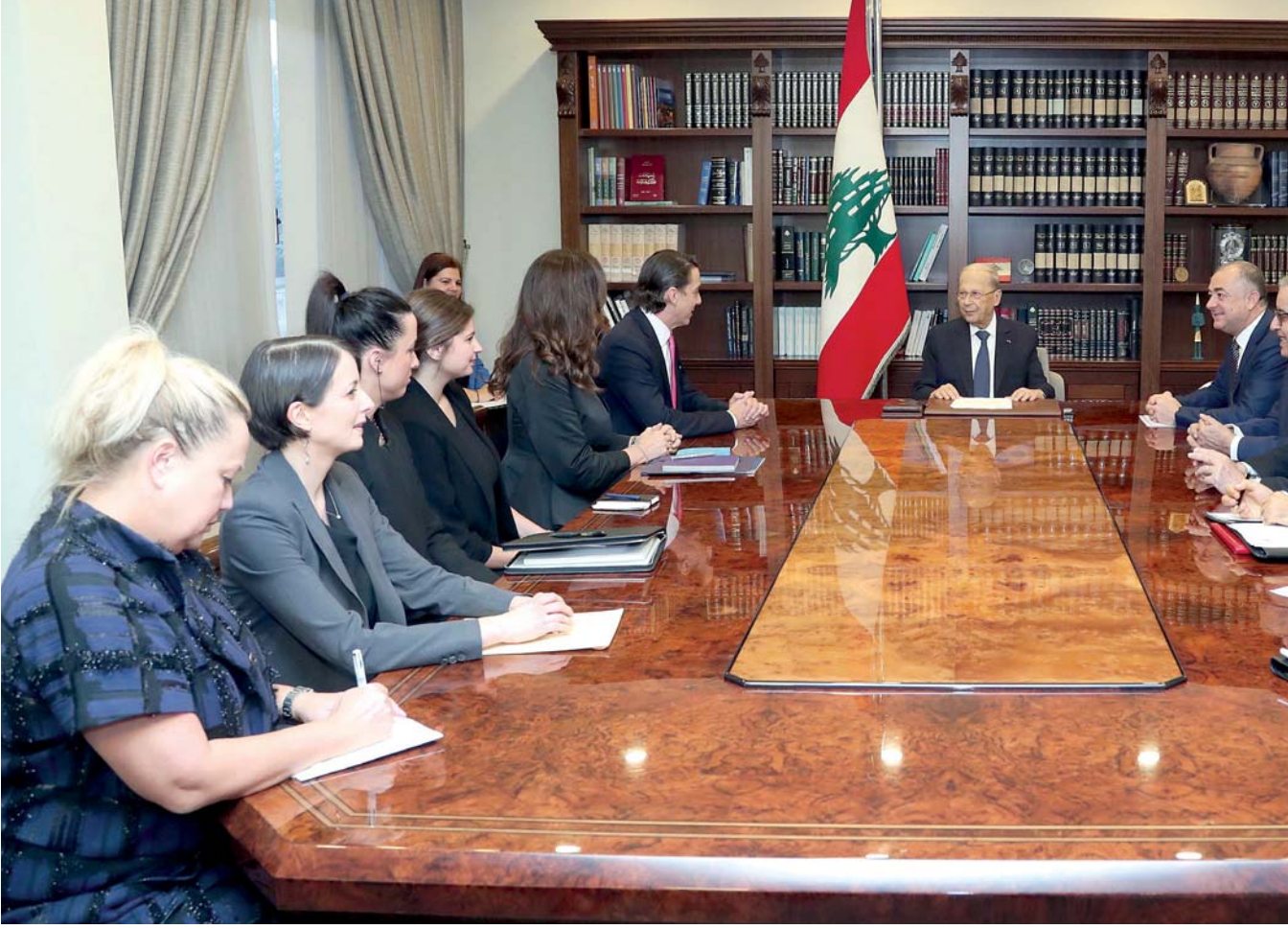
“
Beyaz Saray'da görevli birçok üst düzey yetkiliyle yakın iş birliği içinde çalışan Hochstein, Baş Enerji Diplomatı sıfatıyla ABD'nin enerji ve enerji güvenliği politikasının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hochstein, dönemin ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın da enerji danışmanlığını yapmış, Biden'a birçok uluslararası gezide eşlik ederek enerji konusunun ABD dış politikasının önemli bir enstrümanı hâline gelmesine katkıda bulunmuştur.

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI KARIYERİ

2011 yılında ABD Dışişleri Bakanlığında görev yapmaya başlayan Amos Hochstein, yeni kurulan Enerji Kaynakları Bürosuna başkan yardımcısı olarak atanmıştır. Hochstein'in bu görev kapsamındaki en önemli icraatı, 2014 yılında

gerçekleşen Rus işgalinin ardından Ukrayna'nın Rus gazına alternatif olacak yeni doğal gaz tedariki bulmasına yardım etmek olmuştur. Hochstein ayrıca ABD'nin enerjiyle ilgili diplomatik girişimlerinde önemli roller üstlenmiştir. Ağustos 2014'te ise dönemin Dışişleri Bakanı John Kerry tarafından ABD'nin Uluslararası Enerji İşleri Koordinatörü ve Özel Temsilcisi olarak atanan Hochstein, Kerry'ye küresel enerji güvenliği ve enerji diplomasinin yanı sıra yenilenebilir ve temiz enerji gibi konularda danışmanlık yapmıştır. Ayrıca Beyaz Saray'da görevli birçok üst düzey yetkiliyle yakın iş birliği içinde çalışan Hochstein, Baş Enerji Diplomatı sıfatıyla ABD'nin enerji ve enerji güvenliği politikasının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hochstein, dönemin ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden'ın da enerji danışmanlığını yapmış, Biden'a birçok uluslararası gezide eşlik ederek enerji konusunun ABD dış politikasının önemli bir enstrümanı hâline gelmesine katkıda bulunmuştur. Hochstein Donald Trump'ın başkanlığı döneminde ABD yönetiminden ayrılmış, 2021 yılına kadar özel sektörde çalışmıştır. Biden döneminde ise kamu görevine tekrar dönüş yapmıştır.

Amos Hochstein, eski ABD Başkanı Barack Obama döneminde özellikle Avrupa'nın enerji güvenliği hususunda birtakım önemli girişimlerde bulunmuştur. Enerji güvenliğinin öncelikle ekonomik güvenlik ve nihayetinde ulusal güvenlik anlamına geldiğini ifade eden Hochstein, Avrupa ülkelerini Rus doğal gazına olan bağımlılıkları dolayısıyla uyarılmış, Avrupa'yı yeni petrol,

gaz, kömür ve nükleer enerji kaynakları bulma konusunda teşvik etmiştir. ABD'nin Rusya'yı Avrupa pazarından dışlamak gibi bir pozisyonu olmadığını belirten Hochstein, Avrupalı devletlerin enerji tedarik edeceği ülkeleri serbestçe seçebilmeleri gerektiğinin altını çizmiştir. Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin ardından Hochstein'in Avrupa'nın enerji güvenliğiyle ilgili geçmişte sarf ettiği sözlerin ve savunduğu politikaların haklılığı daha iyi anlaşılmiştir.

Amos Hochstein'in ismi Türkiye'yi yakından ilgilendiren birkaç önemli meselede gündeme gelmiştir.

“
Hochstein, Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'ni (EastMed) “çok pahalı ve karmaşık bir proje” olarak nitelendirmiş ve Türkiye'nin dâhil olmadığı bu projeyi ekonomik açıdan uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirmiştir.

”
Hochstein, Türkiye'nin IŞİD'den yasa dışı olarak petrol satın aldığını iddia eden Rus yetkililere yanıt olarak, “IŞİD'in kontrolü altında bulunan bölgelerle Türkiye ara-

sında kayda değer bir petrol kaçakçılığı olduğuna inanmıyorum” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Hochstein ayrıca Ocak 2022'de TRT World'de yayımlanan Pipe Dream adlı bir belgeselde yaptığı değerlendirmeye de gündeme gelmiştir. Hochstein, Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'ni (EastMed) “çok pahalı ve karmaşık bir proje” olarak nitelendirmiş ve Türkiye'nin dâhil olmadığı bu projeyi ekonomik açıdan uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirmiştir. EastMed Boru Hattı'nın ekonomik fizibilite çalışmasının 2016'dan beri yayımlanmadığına işaret eden Hochstein, projenin taraflarının son beş yılda yaptığı tek icraatın

haritalar çizmek ve muhtıralar imzalamak olduğunu söylemiş ve dahası, Avrupa Birliği'nin bu projeyi hiçbir zaman benimsemediğinin altını çizmiştir. Hochstein'in bu sözleri özellikle Yunanistan'da sert bir tepkiyle karşılanmıştır. ABD Dışişleri Bakanlığı ise Hochstein'in bu değerlendirmelerine destek vermemiştir. Bakanlık tarafından yapılan açıklamada, "Hochstein'in sözlerinin kendi kişisel görüşleri" olduğu belirtilerek, "Hochstein Doğu Akdeniz ve Avrupa enerji hatlarının Yunanistan üzerinden birbirine bağlanmasını tamamen desteklemektedir" ifadelerine yer verilmiştir.

İSRAİL-LÜBNAN DENİZ SINIRI ANLAŞMASINDAKİ ROLÜ

ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Ağustos 2021'de yaptığı yazılı bir açıklamada Amos Hochstein'in Dışişleri Bakanlığı enerji güvenliği danışmanı olarak görevlendirildiğini duyurmuştur. Lübnan'daki enerji krizini çözmek suretiyle ülkedeki İran etkisini azaltmak isteyen ABD yönetimi, Ekim 2021'de Hochstein'i İsrail ve Lübnan arasında deniz sınırının çizilmesi konusundaki görüşmelerde arabuluculuk yapması için görevlendirmiştir. Tarafları uzlaştırmak için çok geçmeden çalışmalara başlayan Hochstein, iki ülkenin üst düzey bürokratları ve liderleriyle defalarca görüşmeler gerçekleştirmiştir. İsrail ve Lübnan arasında diplomatik ilişkilerin bulunmaması ve iki ülkenin teknik olarak savaş hâlinde olması gibi sebepler müzakereleri önemli ölçüde zorlaştırmıştır. Görüşmeler esnasında iki ülkenin heyetleri hiçbir zaman bir araya gelmemiş, müzakereler Hochstein'in mekik diplomasisiyle yürütülebilmektedir. Bu süreçte Hizbul-

lah'tan gelen sert açıklamalar ve İsrail muhalefetine karşı tutumu, müzakereleri zorlaştıran faktörler arasında yer almıştır. İsrail ve Lübnan, tüm bu zorluklara rağmen Hochstein'in arabuluculuğunda 1 yıl süren uzun müzakerelerin ardından deniz sınırının çizilmesi konusunda anlaşma sağlamayı başarmıştır. Deniz sınırı anlaşması, İsrail ve Lübnan arasındaki ilişkiler açısından son yıllarda gerçekleştirilen "en büyük atılım" ve "tarihî bir başarı" olarak nitelendirilmiştir. Zira bu anlaşma sayesinde İsrail ve Lübnan, herhangi bir siyasi kriz riski olmadan kendilerine tahsis edilen gaz sahalarındaki rezervleri çıkarma ve işleme hakkını elde etmiştir. Bu anlaşma ayrıca iki ülke arasındaki gerilimi bir nebze olsun düşürmüş, tarafların birbirlerine karşı sarf ettiği sert söylemlerin yumuşamasına katkıda bulunarak bölgesel barış ve istikrara hizmet etmiştir. Sonuç olarak bu açıdan bakıldığında İsrail ile Lübnan arasında imzalanan deniz sınırı anlaşması, Amos Hochstein'in kariyerindeki en büyük başarıyı temsil etmektedir. ■

RÖPORTAJ

Doç. Dr. Hayat el-Hariri:

“Lübnan, Petrol ve Doğal Gaz Kaynaklarından Faydalanma Hakkından Asla Vazgeçmeyecektir!”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

Çeviri:

Talha Özmen, Araştırma Asistanı

“Söz konusu anlaşmayı, İsrail’in güney Lübnan’a yönelik saldırılarını durdurmak için 1996 yılında imzalanan nisan mutabakatına benzer bir anlaşma olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Abdenmour Toumi: Görevi sona eren Lübnan Cumhurbaşkanı Mişel Avn, İsrail’le sınır çizme anlaşmasını tarihî başarı olarak nitelendirmiştir. Bu anlaşma, İsrail’i resmî şekilde tanıma olarak görülebilir mi?

Doç. Dr. Hayat el-Hariri: Hayır, bu kesinlikle olmadı ve

olmayacak da! Söz konusu anlaşmayı, İsrail’in güney Lübnan’a yönelik saldırılarını durdurmak için 1996 yılında imzalanan nisan mutabakatına benzer bir anlaşma olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Son sınır belirleme anlaşması, Lübnan’ın kendi deniz sahasındaki petrol ve doğal gazından yararlanma hakkından kısmen feragat ettiği anlamına gelmektedir. Bildiğimiz gibi, düşman İsrail Lübnan’ın bu zenginlikleri kendi sahasından çıkarmasına tarih boyunca engel olmuştur. Bu nedenle unutmamak gerekir ki bu anlaşma herhangi iki ülke arasındaki düşmanlık durumunda yapılan bir arabuluculuğuyla dolaylı olarak gerçekleşmiştir.

Kimdir?

Hayat el-Hariri

Doç. Dr. Hayat el-Hariri, dijital araştırma ve eğitim medya kuruluşu olan *Dialectics*’in kurucusu ve yöneticisidir. Aynı zamanda Lübnan Amerikan Üniversitesinde öğretim görevlisi olan el-Hariri, Beyrut Metropolis Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Vakfının kurucu üyeleri arasında yer almıştır.

Abdenmour Toumi: Cumhurbaşkanı Mişel Avn'ın tarif ettiği gibi Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) bu başarıya ulaşmasında oynadığı rol hakkında ne düşünüyorsunuz?

Doç. Dr. Hayat el-Hariri: Joe Biden yönetimindeki Washington, Ortadoğu'daki çetrefilli meselelere son vermek ve mümkün olan en az kayıpla bölgeden çıkmak için yoğun çaba sarf etmektedir. Washington'ı ve Avrupa'daki müttefiklerini alternatif enerji kaynakları aramaya iten Rusya-Ukrayna savaşı da buna örnek olarak gösterilebilir. Dolayısıyla Avrupa'daki enerji krizi, Washington'ın müdahalesinde ve anlaşma ısrarında önemli bir etken olmuştur. ABD'liler yalnızca kendi çıkarlarını önemsemektedir ve bu son anlaşma konusundaki ısrar da doğrudan çıkar yüzünden gelmiştir, başka bir sebepten değil.

“

Ne yazık ki Lübnan, her zaman bölge ülkeleriyle büyük güçler arasındaki siyasi ve güvenlik çatışmalarının bulunduğu yer olmuştur. Bu durum, Lübnan için yeni bir durum değildir.

”

Abdenmour Toumi: Paris'in ve Washington'ın yanı sıra Tahran'ın rolüne değinmeden Lübnan'dan ve siyasi faaliyetlerinden bahsetmek mümkün değildir. Beyrut'la Tel Aviv arasındaki deniz sınırı anlaşması üzerindeki etkileri ışığında İran'ın son gelişmelerdeki rolüne ilişkin nasıl bir değerlendirmede bulunabilirsiniz?

Doç. Dr. Hayat el-Hariri: Ne yazık ki Lübnan, her zaman bölge ülke-

leriyle büyük güçler arasındaki siyasi ve güvenlik çatışmalarının bulunduğu yer olmuştur. Bu durum, Lübnan için yeni bir durum değildir. Tam tersine bu, yıllardır devam eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz Lübnanlılar, işgalci İsrail'in uluslararası anlaşmaları ve kararları tanımamasının yanı sıra, saygısızlığı konusundaki tavrıyla ilgili uzun deneyime sahip olan bir toplum hâline geldik. Bu anlaşma, bir sonraki anlaşmaya kadar kısmen yürürlükte kalabilir. Fakat aynı zamanda Lübnan, petrol ve doğal gaz kaynaklarından faydalanma hakkından asla vazgeçmeyecektir!

Abdenmour Toumi: 1923 yılında imzalanan ve Fransız mandasıyla (Suriye ve Lübnan) İngiliz mandası (Filistin) arasındaki sınırları çizen Paulet-Newcombe Anlaşması'nın akıbeti sizce ne olur?

Doç. Dr. Hayat el-Hariri: Lübnan'ın işgal altındaki Filistin ve Suriye'yle olan sınırlarıyla ilgili birden fazla uluslararası anlaşma ve harita var-

dır. Suriye sınırıyla ilgili olarak Lübnan hükümeti, sınır çizme sürecini tamamlamak için Suriye hükümetiyle resmî olarak iletişime geçmelidir. Diğer yandan Filistin için ise İsrail'in hem Filistin'in hem de Lübnan'ın topraklarını işgal etmesi ve aramızdaki düşmanlığın devam etmesi sebebiyle Filistin toprakları özgürleşene dek sınır çizme anlaşması olmayacaktır.

Abdenmour Toumi: Hizbullah'ın sınır belirleme anlaşması konusundaki tutumunu nasıl değerlendirirsiniz? Bu durum, bir tanıma mı yoksa bir normalleşme olarak mı görülmelidir?

Doç. Dr. Hayat el-Hariri: Hizbullah özellikle Lübnan'da süregiden siyasi-ekonomik krizler nedeniyle ekonomik refahlama kapasitesine sahip sınır çizme konusunda nettir ve bu sürecin karşısında olmamıştır. Bu anlamda Hizbullah'ın tutumu Lübnan devletinin duruşuna tekabül etmektedir: Ne tanıma ne de normalleşme. Bu anlaşma, İsrail'in denizlerimizi işgal etmesi ve petrol ve gaz çıkarılmasını en-

gellemesinin ardından, Lübnan'ın kendi sularındaki zenginlik hakkını tesis etmeye yönelik teknik çerçeve anlaşmasıdır.

“

Pek çok kişinin başarısız olacağına dair iddiaya girdiği dünya kupasına ev sahipliği yapmak suretiyle Katar, bölgesel ve uluslararası düzeyde ileri bir siyasi konuma sahip olduğunu tekrardan kanıtlamayı başarmış ve konumunu yeniden kazanmıştır.

”

Abdenmour Toumi: Batılı ülkeleri temsil eden Fransa Cumhur-

başkanı Emmanuel Macron ve İngiltere Başbakanı Rishi Sunak'ın davet edilmediği 2022 FIFA Dünya Kupası töreninde, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın samimi ortam eşliğinde Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah es-Sisi ve Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman ile bir araya gelmesi sonucunda, Katar'daki Dünya Kupası'nı bir "futbol diplomasisi" olarak görmek mümkün müdür? Sizce bölgesel ve uluslararası siyaset üzerinde bir etkisi olur mu?

Doç. Dr. Hayat el-Hariri: Katar, bir süredir Türkiye ve Mısır gibi farklı bölgesel aktörlerle diplomatik

yollarla sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Pek çok kişinin başarısız olacağına dair iddiaya girdiği dünya kupasına ev sahipliği yapmak suretiyle Katar, bölgesel ve uluslararası düzeyde ileri bir siyasi konuma sahip olduğunu tekrardan kanıtlamayı başarmış ve konumunu yeniden kazanmıştır. Fransa Cumhurbaşkanı'nın müsabakayla ilgili verdiği son açıklamalar, Avrupa'nın dış politikadaki kafa karışıklığını ve ikiyüzlülüğünü bir kez daha tüm dünyaya göstermiştir. Bence Dünya Kupası'nda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta; Filistin'i destekleyen ve İsrail'le normalleşmeyi reddeden Arap toplumlarının sokaklardaki itirazıdır. ■

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

[f](#) [in](#) [t](#) [v](#) [o](#) [r](#) [s](#) [a](#) [m](#) [o](#) [r](#) [g](#) [t](#) [r](#)

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

